ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΝΑΤΟΪΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟ ΚΟΣΟΒΟ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ.

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΤΖΙΑΜΠΙΡΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΒΟΥΖΑ ΣΟΦΙΑ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2008

Αφιερώνεται στην οικογένειά μου,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κεφάλαιο 1ο

1.1 Διεθνές Δίκαιο και Ανθρωπιστική Επέμβαση

1.2 Η απαγόρευση της χρήσης βίας.

1.3 Η αρχή της μη επέμβασης

1.3.1 Προϋποθέσεις και εξαιρέσεις στην αρχή της μη επέμβασης.

1.3.2 Εξαιρέσεις της αρχής της μη επέμβασης:

1.4 Συλλογική Ανθρωπιστική Επέμβαση

1.5 Μονομερής Επέμβαση

1.6 Μονομερής ανθρωπιστική επέμβαση και απαγόρευση χρήσης βίας

Κεφάλαιο 2ο

2.1 Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου

2.2 Το ιστορικό του προβλήματος

2.2.1 Η προσπάθεια ειρηνικής επίλυσης

2.3 Η νατοϊκή επέμβαση

2.4 Η απόφαση 1244

2.4.1 Η διεθνής πολιτική παρουσία

2.4.2 Η KFOR

2.5 Η Αναλογικότητα της Επέμβασης

2.6 Η Νομιμότητα της Δράσης του ΝΑΤΟ και η Νομιμοποίησή της.

2.7 Η Προσφυγή της Γιουγκοσλαβίας

2.8 Συνέπειες Πολέμου.

Κεφάλαιο 3ο

3.1Η Μετέπειτα κατάσταση του Κοσόβου

3.1.1 Πριν το μελλοντικό καθεστώς

3.1.2 Η οικονομική εξασθένιση του Κοσόβου.

3.1.3 Οι εκλογές του 2004

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

3.1.4 Οι αναταραχές
3.2 Συνέπειες
3.3 Παράμετροι που θα επηρεάσουν το τελικό καθεστώς του Κοσόβου
3.3.1 Περιφερειακό πρόβλημα
3.3.2 Ο παράγοντας των Σέρβων
3.3.3 Το Συμβούλιο Ασφαλείας
3.3.4 Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης
3.3.5 Η έννοια της κυριαρχίας:

Κεφάλαιο 4ο

4.1 Ανθρωπιστική βοήθεια ή ανθρωπιστική επέμβαση;
4.1.1 Ανθρωπιστική βοήθεια
4.1.2 Ανθρωπιστική επέμβαση
4.2 Προς ένα νέο εθιμικό κανόνα;
4.3 Συμπεράσματα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

Εισαγωγή

Η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου αποτελούσε ανέκαθεν το πεδίο διαμάχης μεταξύ του αλβανικού και του σερβικού έθνους. Οι έντονες αντιπαραθέσεις σε εθνικό και θρησκευτικό επίπεδο, έχουν διασαλεύσει πολλές φορές την ειρήνη και τη σταθερότητα στα νότια Βαλκάνια.

Οι ένοπλες επιθέσεις που σημειώθηκαν στα τέλη Φεβρουαρίου 1998 από τους Κοσοβάρους αντάρτες του «Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου» (UCK) έναντι των σέρβων αστυνομικών, σε χωριά της περιοχής Ντρένιτσας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήταν απόρροια των πολλών ζητημάτων που ανέκυψαν λόγω της βίαιης διάλυσης της πρώην γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας. Είναι εμφανές πως η διεθνής διπλωματία, παρόλο που θεωρούσε το Κοσσυφοπέδιο ως την αρχή και την πιθανή λήξη της γιουγκοσλαβικής κρίσης, δεν είχε ασχοληθεί ενδελεχώς με τα ζητήματα του.

Ο πολυάριθμος αλβανικός πληθυσμός στη Νέα Γιουγκοσλαβία και τη Δημοκρατία των Σκοπίων, διακατεχόμενος από αισθήματα ρατσιστικού εθνικισμού, ήταν λογικό να δημιουργήσει ένα έντονο μειονοτικό ζήτημα και κυρίως κατά την περίοδο όπου ο σέρβικος λαός άρχισε να συσπειρώνεται γύρω από το πρόσωπο του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Το κυρίως θέμα όμως ήταν, ότι το μειονοτικό αυτό ζήτημα, πληρούσε τις απαραίτητες προϋποθέσεις που του επέτρεπαν να αναπτυχθεί, και οι οποίες ήταν ότι:

1$^{ο)}$: Η αύξηση του πληθυσμού της μειονότητας ήταν πολύ μεγαλύτερος από αυτόν του υπόλοιπου πληθυσμού, 2^{ο}): η μειονότητα είχε διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις από ότι ο υπόλοιπος πληθυσμός, 3^{ο}): ο μειονοτικός πληθυσμός είχε την στήριξη της συνορεύουσας χώρας-μητρόπολης και τέλος 4^{ο}): η μειονότητα είχε ως σύμμαχό της και την κοινή γνώμη[1].

Παρόλο που ο Ιμπραήμ Ρουγκόβα[2], προσπάθησε αρχικά να μην δημοσιοποιηθούν οι ενέργειες του ΑΣΚ, η δολοφονία Σέρβων αστυνομικών και διοικητικών, προκάλεσε τη βίαιη και έντονη αντίδραση του Μιλόσεβιτς. Τα βάναυσα μέτρα τα οποία πήρε για την

---

[1] Βλ. Χαρβαλιάς Γιώργος, «Αλβανία: Εξωτερική πολιτική και άμυνα», στο έργο «Η αμυντική πολιτική των Βαλκανικών κρατών», Εκδόσεις Παπαζήση 1991, σελ. 226-7, βλ. επίσης Χαρβαλιάς Γιώργος, «Κοσσυφοπέδιο: Συνταγή για ανάφλεξη στα Βαλκάνια», σελ. 164-7.

[2] Ηγέτης των Αλβανών Κοσοβάρων, ο οποίος θεωρούσε ότι με το πέρασμα του χρόνου θα δημιουργούνταν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την ενεργό ανάμειξη της Διεθνούς Κοινότητας.

καταστολή των ένοπλων Κοσοβάρων οδήγησαν στην κατακραυγή του διεθνούς τύπου. Το γεγονός όμως ότι σε αντίστοιχες καταστάσεις[3] η διεθνής κοινότητα είχε παραμείνει άπρακτη άφηνε την εντύπωση ότι και αυτή τη φορά θα γινόταν το ίδιο. Ο φόβος όμως, για επέκταση των γεγονότων και τη διασάλευση της ειρήνης στην περιφέρεια, όπως επίσης και για την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οδήγησε τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις ΗΠΑ και τη Ρωσία να λάβουν ενεργό δράση για την αντιμετώπιση της κρίσης.

Ωστόσο, υπάρχουν και δυτικές κυβερνήσεις που υποστηρίζουν ότι η χρήση βίας στην επέμβαση των νατοϊκών δυνάμεων ήταν υπερβολική. Κρίνοντας κυρίως από τα αιματηρά επεισόδια στις αρχές Μαρτίου, από τις ΗΠΑ, είναι αμφίβολο αν θα έπρεπε να είναι σε τέτοιο βαθμό εκτεταμένες οι κυρώσεις των σέρβικων αρχών, κυρίως αν ληφθεί υπόψη ο μικρός αριθμός των Αλβανών προσφύγων πριν το ξεκίνημα των επιχειρήσεων, όπως επίσης και το σχόλιο του πρώην Καναδού πρέσβη στη Γιουγκοσλαβία, James Bissett, για τη μη γνωστοποίηση των 1300 εγκατεστημένων εκπροσώπων του ΟΑΣΕ, στο Κόσοβο, μετά τη συμφωνία Μιλόσεβιτς - Χόλμπρουκ, τον Νοέμβριο του 1998[4].

Εντούτοις, η μονομερής νατοϊκή επέμβαση στο Κόσοβο το 1999, έληξε με την ελπίδα ότι το δόγμα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων σε περιπτώσεις μαζικών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είχε αλλάξει. Συγκεκριμένα, ο πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου Tony Blair[5] σε λόγο του είχε πει ότι:

> «*Η αρχή της μη παρεμβολής πρέπει να διαθέτει τα προσόντα σε σημαντικές απόψεις. Πράξεις γενοκτονίας δεν μπορούν ποτέ να είναι μια καθαρά εσωτερική υπόθεση. όταν η καταπίεση παράγει μαζικά κύματα προσφύγων που κλονίζουν γειτονικές χώρες, τότε μπορεί να περιγραφεί ως απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. όταν τα καθεστώτα αυτά βασίζονται στη χρήση των κανόνων των μειονοτήτων τότε χάνουν τη νομιμότητα τους.*»

Το αποτέλεσμα της στρατιωτικής αυτής επέμβασης, οφειλόταν κυρίως στη διπλωματία του απεσταλμένου της Ευρωπαϊκής Ένωσης Marti Ahtisaari και του Υπουργού

---

[3] Η βίαιη αντίδραση των Τούρκικων αρχών σε παρόμοια γεγονότα στο Κουρδιστάν.

[4] Βλ. Βερεμής Θάνος, «Κοσσυφοπέδιο, Η μακρόσυρτη κρίση», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2000, σελ. 7.

[5] Βλ. Aristotle Tziampiris, «Kosovo's Endgame, Sovereignty and Stability in the Western Balkans», Εκδόσεις Defence Analyses Institute(IAA) 2006, σελ. 37.

Εξωτερικών της Ρωσίας, Victor Chernomyrdin, καθώς επίσης και η διακήρυξη της Ομάδας των Οκτώ (G8) και βεβαίως του ψηφίσματος 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, που υιοθετήθηκε στις 10 Ιουνίου 1999.

Η εγκατάσταση λοιπόν, της Αποστολής των Ηνωμένων Εθνών για τη Προσωρινή Διοίκηση του Κοσόβου (UNMIK[6]), με επικεφαλή τον ειδικό απεσταλμένο των Ηνωμένων Εθνών , τον Γραμματέα Bernard Kouchner, όπως επίσης και των δυνάμεων του Κοσόβου υπό την ηγεσία του ΝΑΤΟ, επετεύχθη, και είχε ως σκοπό την πολιτική διοίκηση και την ασφάλεια της περιοχής.

Στόχος της εργασίας αυτής είναι να παρουσιάσει τα γεγονότα που διεξήχθησαν στο Κόσοβο, το ιστορικό υπόβαθρο που επηρέασε στις διαμάχες μεταξύ Σέρβων και Αλβανών, τους παράγοντες και τους λόγους που οδήγησαν στις μετέπειτα μεταξύ τους συγκρούσεις και κατ' επέκταση στην Νατοϊκή επέμβαση.

Θα παρουσιαστούν οι λόγοι που το ΝΑΤΟ διενήργησε την επέμβαση αυτή και την επιχειρηματολογία του ως προς την νομιμοποίησή της. Επιπλέον, Θα γίνει σαφής αναφορά για την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας και την προσωρινή διοίκηση του Κοσόβου όπως επίσης και για την μετέπειτα κατάσταση που επικράτησε στην περιοχή.

Ακόμη, θα παρουσιαστούν οι κανόνες του ισχύοντος διεθνούς δικαίου και οι εξαιρέσεις που επιτρέπουν τις επεμβάσεις. Στο τελευταίο κομμάτι της εργασίας μου, θα προσπαθήσω να αναλύσω την έννοια της ανθρωπιστικής βοήθειας και αυτή της επέμβασης, τους λόγους που τα κράτη προβαίνουν σε τέτοιες επεμβάσεις και βέβαια θα αναφερθώ στο εάν τελικά δημιουργήθηκε ένας νέος εθιμικός κανόνας μετά τον πόλεμο του Κοσόβου ή αν αυτό αποτελεί απλά μια σκέψη.

[6] United Nations Interim Administration Mission in Kosovo.

Κεφάλαιο 1ο

1.1 Διεθνές Δίκαιο και Ανθρωπιστική Επέμβαση

Το ζήτημα της νομιμότητας των ανθρωπιστικών επεμβάσεων έχει απασχολήσει πολλές φορές το διεθνές δίκαιο. Η ανθρωπιστική επέμβαση στο Κόσοβο ήταν η αιτία να επανέλθει το ζήτημα αυτό στο προσκήνιο και να εξεταστούν οι λόγοι για τους οποίους θα πρέπει να εφαρμόζεται η μονομερής επέμβαση με χρήση στρατιωτικών μέσων.

Έχει οριστεί λοιπόν, ότι όταν ένα κράτος επεμβαίνει με βία ή με την απειλή χρήσης βίας σε ένα ξένο έδαφος με σκοπό την προστασία των ατόμων[7], που δεν έχουν την ίδια ιθαγένεια με το παρεμβαίνων κράτος τότε αυτό ονομάζεται «ανθρωπιστική επέμβαση» (intervention d' humanité, humanitarian intervention)[8].

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, η ανθρωπότητα βίωσε τέτοιες επεμβάσεις, όπως ήταν αυτές των ευρωπαϊκών χωρών για την προστασία των θρησκευτικών μειονοτήτων που βρίσκονταν υπό οθωμανική κυριαρχία. Την εποχή όμως εκείνη, οι στρατιωτικές επεμβάσεις θεωρούνταν νόμιμες, καθώς το τότε διεθνές δίκαιο διέφερε αρκετά από το σημερινό όσον αφορά τη χρήση βίας. Από το 1945 και έπειτα διαδραματίστηκε μια πολύ σημαντική αλλαγή στον τομέα των διεθνών σχέσεων γιατί καθιερώθηκε η αρχή της μη επέμβασης και της μη χρήσης βίας[9].

Ωστόσο, οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις συνέχισαν να αποτελούν ζήτημα ως προς τη νομιμότητά τους και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 80'. Πολλές από τις συλλογικές ή μονομερείς επεμβάσεις έλαβαν χώρα στο έδαφος τρίτων κρατών, προβάλλοντας την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ενώ χαρακτηρίστηκαν ως στρατιωτικές παρεμβάσεις.

Το 1994, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προέβη σε αποφάσεις σχετικά με το δικαίωμα της ανθρωπιστικής επέμβασης με στόχο «την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων,

---

[7] Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί υποχρέωση erga omnes για τα κράτη, δηλαδή η παρεμβολή των κρατών χωρίς όμως τη χρήση βίας για την διάσωση των πληγέντων.

[8] Βλ. Χρήστος Ν. Σατλάνης, «Θεμελιώδεις Έννοιες και Διαστάσεις της Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης, Μια εισαγωγή στο Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο», Εκδόσεις Αντ. Ν Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2005, σελίδα 251.

[9] Η δημιουργία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και η υπογραφή του Χάρτη. (Άρθρο 2 παράγραφος 4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών).

προσώπων που είναι υπήκοοι άλλων κρατών, από ένα κράτος ή μια ομάδα κρατών, όπου αυτή η προστασία έχει ως περιεχόμενο την απειλή ή την εφαρμογή βίας[10]». Παρόλα αυτά, η αρχή της μη χρήσης βίας και της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις ενός κράτους δεν θα μπορούσαν να παραγκωνιστούν, αφού αποτελούν τις πιο σημαντικές αξίες στις διακρατικές σχέσεις, αλλά θα μπορούσαν να περιοριστούν για την εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων[11]. Η νατοϊκή επέμβαση στο Κόσοβο, που έδωσε νέα πνοή στο δόγμα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων, αποτελεί την απαρχή του περιορισμού της απαγόρευσης βίας και παρέμβασης στις υποθέσεις άλλου κράτους.

1.2 Η απαγόρευση της χρήσης βίας.

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τα κράτη δημιούργησαν τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, με την ελπίδα ότι θα τερματίζονταν οι μεταξύ τους εχθροπραξίες. Στις 26 Ιουνίου 1945, στο San Francisco, υπεγράφη ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών[12], στον οποίο περικλείονταν οι διατάξεις που δέσμευαν νομικά τα κράτη του ΟΗΕ. Σύμφωνα με το άρθρο 1παρ.1 λοιπόν, όπου παρουσιάζεται και ο σκοπός των ΗΕ, τα κράτη μέλη οφείλουν να:

> «*να διατηρούν την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και για να επιτευχθεί αυτό: να παίρνουν αποτελεσματικά συλλογικά μέτρα για να προλαβαίνουν και να απομακρύνουν κάθε απειλή της ειρήνης και για να καταστέλλουν κάθε επιθετική ενέργεια ή άλλης μορφής παραβίαση της ειρήνης και να επιτυχαίνουν, με ειρηνικά μέσα και σύμφωνα με τις*

---

[10] Όπως υποσημ. 70

[11] Βλ. Κ. Χορτάτου, «Τα Ηνωμένα Έθνη και οι Διεθνείς Μηχανισμοί Εφαρμογής του Προγράμματος Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Αθήνα 2004, σελίδα 19. Το σύγχρονο διεθνές δίκαιο έχει τοποθετήσει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην πρώτη σειρά καθώς δεν λειτουργεί πλέον τόσο υπέρ για τους διεθνείς οργανισμούς και για τα κράτη όσο για τον ίδιο τον άνθρωπο. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι πράξεις έχουν καταδικασθεί από το διεθνές δίκαιο όπως και οι αρχηγοί των κρατών αυτών για εγκλήματα πολέμου (όπως Pinochet).

[12] Ο Χάρτης ετέθη σε ισχύ από τις 24 Οκτωβρίου 1945 και οι διατάξεις του επαναπροσδιορίστηκαν μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Βλ. C. Antonopoulos, "The Unilateral Use of Force by States After the End of Cold War", Journal of Armed Conflict Law, 1999, σελίδα 120.

αρχές δικαιοσύνης και του διεθνούς δικαίου, διευθέτηση ή διακανονισμό διεθνών διαφορών ή καταστάσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διατάραξη της ειρήνης[13]».

Επιπλέον, στο άρθρο 2 του Χάρτη, αναφέρεται ότι ο διεθνής οργανισμός και τα μέλη του θα διενεργούν με σκοπό την επίτευξη της μεταξύ τους ειρηνικής και φιλικής συνεργασίας όπως και της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Η απαγόρευση χρήσης βίας όπως και η διατήρηση ειρήνης εξασφαλίζεται από τις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 2 που έχουν ως εξής:

παρ.3 «*όλα τα μέλη θα ρυθμίζουν τις διεθνείς διαφορές τους με ειρηνικά μέσα, έτσι ώστε να μην μπαίνουν σε κίνδυνο η διεθνείς ειρήνη και ασφάλεια καθώς και η δικαιοσύνη*» , παρ.4: «*Όλα τα μέλη στις διεθνείς τους σχέσεις θα απέχουν από την απειλή ή τη χρήση βίας, που εκδηλώνεται εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους είτε με οποιαδήποτε άλλη ενέργεια ασυμβίβαστη προς τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών*». Με τις δύο παραγράφους αυτές, η απειλή χρήσης βίας ή η χρήση της αποτελεί παράνομη πράξη για το διεθνές δίκαιο[14].

Οι μοναδικές εξαιρέσεις που επιτρέπεται η χρήση βίας είναι στην περίπτωση της νόμιμης άμυνας που κατοχυρώνεται με το άρθρο 51 σύμφωνα με το οποίο:

«*καμία διάταξη αυτού του Χάρτη δε θα εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα Μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση, ως τη στιγμή που το Συμβούλιο Ασφαλείας θα πάρει τα αναγκαία μέτρα για να διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Τα μέτρα που θα παίρνουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος την νόμιμης άμυνας θα ανακοινώνονται αμέσως στο Συμβούλιο Ασφαλείας, και σε καμία περίπτωση δε θα θίγουν την εξουσία και την υποχρέωση που έχει το Συμβούλιο Ασφαλείας, σύμφωνα με αυτόν τον Χάρτη, να αναλαμβάνει οποτεδήποτε τη δράση*

---

[13] Χάρτης Ηνωμένων Εθνών, άρθρο 1 παράγραφος 1.

[14] Ομοίως, άρθρο 2 παράγραφος 3, 4. Βλ επίσης Εμ. Ρούκουνα, «Διεθνές Δίκαιο ΙΙΙ», 1983, σελίδα 193.

που κρίνει αναγκαία για τη διατήρηση ή για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας».

Επιπλέον, εξαίρεση μπορεί να αποτελέσουν οι περιπτώσεις που αναφέρονται στο κεφάλαιο 7[15] ,όπως για παράδειγμα, σύμφωνα με το άρθρο 39, αν διαπιστωθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας ότι απειλείται ή διαταράσσεται η ειρήνη:

«*Το Συμβούλιο Ασφαλείας θα αποφαίνεται αν υπάρχει απειλή για την ειρήνη, διατάραξη της ειρήνης ή επιθετική ενέργεια και θα κάνει συστάσεις ή θα αποφασίζει ποια μέτρα θα λαμβάνονται σύμφωνα με τα άρθρα 41[16] και 42[17], για να διατηρηθεί ή να αποκατασταθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια*».

Το άρθρο 42, στην ουσία, κρίνει αν τα μέτρα που έχουν παρθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας, σύμφωνα με το άρθρο 41, είναι ακατάλληλα και μπορεί να επέμβει με αεροπορικές, ναυτικές και χερσαίες δυνάμεις για την αποκατάσταση της ειρήνης. Από το συγκεκριμένο άρθρο λοιπόν, συμπεραίνουμε ότι το Συμβούλιο, ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση, αποφασίζει αν θα προσφύγει σε οικονομικά εξαναγκαστικά μέτρα ή σε χρήση βίας, παραβιάζοντας όμως, παράλληλα, το άρθρο 2 παρ. 4 και επιπλέον γίνεται φανερό ότι μπορεί να ανακόψει το υποχρεωτικό νομικό status των χωρών που

---

[15] Βλ. Bruno Simma, "The Charter of the United Nations" In collaboration with Hermann Mosler, Albrecht Randelzhofer, Christian Tomuschat, and Rudiger Wolfrum, σελ. 630-5.

[16] Άρθρο 41 : « Το Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί να αποφασίζει ποια μέτρα η που δεν συνεπάγονται τη χρησιμοποίηση ένοπλης βίας – θα λαμβάνονται για να εξασφαλίζουν την εκτέλεση των αποφάσεών του, και μπορεί να καλεί τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών να εφαρμόζουν αυτά τα μέτρα. Αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν πλήρη ή μερική διακοπή των οικονομικών σχέσεων, των σιδηροδρομικών, θαλάσσιων, εναέριων, συγκοινωνιών, ταχυδρομικών, τηλεγραφικών, ραδιοφωνικών και άλλων μέσων επικοινωνίας, καθώς και τη διακοπή διπλωματικών σχέσεων».

[17] Άρθρο 42: « Αν το Συμβούλιο Ασφαλείας κρίνει ότι τα μέτρα που προβλέπονται από το άρθρο 41 θα ήταν ανεπαρκή ή ότι έχουν αποδειχτεί ανεπαρκή, μπορεί να προχωρήσει με αεροπορικές, θαλάσσιες ή χερσαίες δυνάμεις στην ανάληψη της δράσης που θα ήταν αναγκαία για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της διεθνούς ασφάλειας και ειρήνης. Αυτή η δράση θα μπορούσε να περιλαμβάνει στρατιωτικές επιδείξεις, αποκλεισμό και άλλες επιχειρήσεις αεροπορικών, θαλάσσιων ή χερσαίων δυνάμεων των Μελών των Ηνωμένων Εθνών».

Στις 27 Ιουνίου 1986, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης αποφάσισε, όσον αφορούσε τις στρατιωτική και παραστρατιωτική δράση στη Νικαράγουα ότι ο σεβασμός προς το εθιμικό δίκαιο του άρθρου 2 παρ. 4 για την αρχή της απαγόρευσης της βίας επιβεβαιωνόταν και από τη συχνότητα που τα κράτη τον επικαλούνταν και ως jus cogens. Βλ. Δημήτρης Ι. Λιακόπουλος, «Το Δίκαιο στην Ανθρωπιστική Επέμβαση», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ. 97. Για την εξέλιξη της απαγόρευσης χρήσης βίας βλ. E. Gordon, "Article 2(4), in Historical Context", Yale Journal of International Law 1985, σελ. 271.

απαγορεύει την ανάμειξη και τη χρήση βίας στην εσωτερική δικαιοδοσία των άλλων κρατών.

Ακόμη, με το άρθρο 43 παρ. 1, τα κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών είναι υποχρεωμένα να διαθέσουν στο Συμβούλιο Ασφαλείας, έπειτα από αίτημά του, τις ένοπλες δυνάμεις τους, βοήθεια και διευκολύνσεις, συμπεριλαμβανομένου το δικαίωμα της διέλευσης, έτσι ώστε να διατηρηθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια. Με το άρθρο αυτό εξασφαλίζεται η δημιουργία στρατιωτικής δύναμης του ΟΗΕ και δημιουργείται μια de contrahendo υποχρέωση για τα κράτη μέλη σύμφωνα και με την παράγραφος 3[18] που καθορίζει τον αριθμό και το είδος των ενόπλων δυνάμεων, των συμφωνιών και της βοήθειας που πρέπει να προσφέρουν. Τα άρθρα όμως που σχετίζονταν με τις ένοπλες δυνάμεις, του έβδομου κεφαλαίου, δεν υλοποιήθηκαν ποτέ.

Το μοναδικό άρθρο που έχει εφαρμοστεί στο ελάχιστο είναι το άρθρο 47 παράγραφος 1 το οποίο προβλέπει ότι:

> « *θα συγκροτηθεί μια Επιτροπή Στρατιωτικού Επιτελείου, για να συμβουλεύει και να βοηθά το Συμβούλιο Ασφαλείας σε όλα τα θέματα που αφορούν τις στρατιωτικές ανάγκες που θα έχει το Συμβούλιο Ασφαλείας για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, τη χρησιμοποίηση και τη διοίκηση των δυνάμεων που βρίσκονται στη διάθεσή του, τη ρύθμιση των εξοπλισμών και τον ενδεχόμενο αφοπλισμό*».

Στην ουσία δημιουργείται ένα sui generis όργανο των Ηνωμένων Εθνών, από τον Χάρτη, με βοηθητικό ρόλο για το Συμβούλιο Ασφαλείας, και το οποίο μπορεί να καταργηθεί μόνο μέσω μιας τροποποίησης του Χάρτη[19]. Η Επιτροπή αυτή διατήρησε τη συγκρότησή της αν και δεν ανέπτυξε λειτουργίες παρά μόνο της ανατέθηκε η προετοιμασία συμφωνιών σχετικά με τις διαφορές για τις ένοπλες δυνάμεις, ανάμεσα στα μόνιμα μέλη.

---

[18] Άρθρο 43 παράγραφος 3: « Για τη συμφωνία ή τις συμφωνίες θα γίνουν διαπραγματεύσεις το συντομότερο δυνατό, με πρωτοβουλία του Συμβουλίου Ασφαλείας. Οι συμφωνίες θα γίνονται μεταξύ του Συμβουλίου Ασφαλείας και των Μελών ή μεταξύ του Συμβουλίου Ασφαλείας και ομάδων Μελών, και θα πρέπει να επικυρώνονται από τα κράτη που τις υπογράφουν, σύμφωνα με τις συνταγματικές διαδικασίες του κάθε κράτους».

[19] Βλ. Δημήτρης Ι. Λιακόπουλος, «Το Δίκαιο στην Ανθρωπιστική Επέμβαση», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ.100-101.

Παρόλα αυτά, σε πολλές περιπτώσεις, έχουμε δει ότι η διατάραξη της ειρήνης δεν ερμηνεύεται απαραίτητα και ως παραβίαση του άρθρου 2 παρ. 4, όπως για παράδειγμα σε αυτή του Κοσσυφοπεδίου ή και στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας κατά της Νότιας Αφρικής. Για να παραβιαστεί όμως το συγκεκριμένο άρθρο θα πρέπει να απειλείται η εδαφική ακεραιότητα και η ανεξαρτησία ενός κράτους και να μην είναι σύμφωνη με τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών.

Σύμφωνα με το άρθρο αυτό διαμορφώθηκε και η Διακήρυξη για τις φιλικές σχέσεις των κρατών το οποίο αποτελούν οι εξής αρχές: α) ο επιθετικός πόλεμος θεωρείται έγκλημα για την ειρήνη, β) δε θα πρέπει να χρησιμοποιείται η βία ή απειλή χρήσης της, μεταξύ των κρατών με σκοπό την αλλαγή των συνόρων τους ή για να επιλύσουν τις διαφορές τους, γ) τα κράτη δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούν βία για αντίποινα, δ) δεν θα πρέπει επίσης να χρησιμοποιούν βία ενάντια των λαών που αγωνίζονται για την αυτοδιάθεσή τους και τέλος ε) τα κράτη δεν θα πρέπει να ενισχύουν το έργο παράνομων ένοπλων ομάδων στο έδαφος άλλου κράτους[20].

Στην 7η παράγραφο του άρθρου 2, προσδιορίζονται τα μέτρα για την επιβολή ειρήνης:

> «*Καμία διάταξη αυτού του Χάρτη δε θα δίνει στα Ηνωμένα Έθνη το δικαίωμα να επεμβαίνουν σε ζητήματα που ανήκουν στην εσωτερική δικαιοδοσία οποιουδήποτε κράτους και δεν θα αναγκάζει τα μέλη να υποβάλουν τέτοια θέματα για ρύθμιση σύμφωνα με τους όρους αυτού του Χάρτη. Η αρχή όμως αυτή δεν πρέπει να εμποδίζει την εφαρμογή των εξαναγκαστικών μέτρων που προβλέπονται από το Κεφάλαιο 7*[21]».

Συμπερασματικά λοιπόν, βλέπουμε ότι η χρήση βίας απαγορεύεται με βάση το διεθνές δίκαιο, εκτός βέβαια από τις ανωτέρω περιπτώσεις όπου το Συμβούλιο Ασφαλείας τη θεωρεί απαραίτητη ή για τους σκοπούς της συλλογικής άμυνας.

---

[20] Βλ. Rosenstock, “The Declaration on the Principles of International Law Concerning Friendly Relations", 65 AJIL 1971, σελ. 713.

[21] Σημαντικό παράδειγμα, έπειτα από το οποίο προέκυψε και ζήτημα για τη νομιμότητα των εξαναγκαστικών μέτρων, αποτελεί η διακοπή των εμπορικών συναλλαγών των αραβικών χωρών με χώρες που αναγνώριζαν το Ισραήλ (1973-4).

1.3 Η αρχή της μη επέμβασης

Η αρχή της μη επέμβασης στα εσωτερικά ζητήματα του κράτους, αποτυπώνεται στο άρθρο 2 παρ. 7[22] του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών αλλά και στο άρθρο 15 παρ. 8[23] του Συμφώνου της ΚτΕ και αποτελεί εθιμικό κανόνα του διεθνούς δικαίου, ο οποίος έχει τις ρίζες του από το τέλος του Α Παγκοσμίου Πολέμου[24].

Η ενίσχυση όμως της αρχής αυτής πραγματοποιήθηκε και από την Γενική Συνέλευση, το 1970, με την απόφαση 2625 η οποία ορίζει ότι:

> «*Κανένα κράτος ή ομάδα κρατών δεν έχει το δικαίωμα να επέμβει άμεσα ή έμμεσα για οποιοδήποτε λόγο στις εσωτερικές ή εξωτερικές υποθέσεις οποιουδήποτε άλλου κράτους. Συνεπώς η ένοπλη επέμβαση και όλες οι άλλες μορφές ανάμειξης κατά της προσωπικότητας ενός κράτους ή κατά πολιτικών, οικονομικών, καλλιτεχνικών του στοιχείων, παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο*»[25]. Επιπροσθέτως, και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Χάγης ενίσχυσε την αρχή της μη επέμβασης με την καταδικαστική του απόφαση[26], τον Απρίλιο του 1949, σχετικά με τα στενά της Κέρκυρας.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια ελαστικότητα σχετικά με τον ρόλο των οργάνων του ΟΗΕ, όσον αφορά εσωτερικές υποθέσεις κρατών που σχετίζονται με παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ανάπτυξη των ανθρωπίνων

---

[22] Βλ. Watson, "Autointerpretation, competence and the continuing validity of article 2(7) of the UN Charter, 1977 AJIL, σελ. 60-82.

[23] Άρθρο 15 παρ. 8: «Εάν ένα μέλος το ζητήσει και το Συμβούλιο αναγνωρίσει τη διαφορά αφορά ένα ζήτημα που το Διεθνές Δίκαιο αφήνει στην αποκλειστική δικαιοδοσία αυτού του μέλους, το Συμβούλιο θα το διαπιστώσει με έκθεση, χωρίς όμως να συστήσει καμία λύση.

[24] Το 1936, στη αμερικανική διάσκεψη στο Μπουένος Άιρες, η αρχή της μη επέμβασης ενισχύθηκε ακόμη πιο πολύ με τη σύνταξη ενός Πρωτοκόλλου, για την εξασφάλιση της ειρήνης, αλλά και το 1948, όπου επικυρώθηκε ο Χάρτης του Οργανισμού των Αμερικανικών Κρατών και σύμφωνα με το άρθρο 18 κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να επέμβει στα ζητήματα ενός άλλου κράτους.

[25] Μετέπειτα υπήρξαν και άλλες κινήσεις που ενίσχυαν την αρχή της μη επέμβασης όπως αυτή της Γενικής Συνέλευσης του 1981 με την υιοθέτηση της «Διακήρυξης για το απαράδεκτο της επέμβασης και της ανάμειξης στις εσωτερικές υποθέσεις του κράτους».

[26] Συγκεκριμένα στο Δικαστήριο αναφέρθηκε ότι «η επέμβαση μπορεί να θεωρηθεί μόνο ως εκδήλωση πολιτικής δύναμης και δεν μπορεί να βρει καμία θέση στο Διεθνές δίκαιο». Βλ. σχετικά Cour International de Justice, "Affaire du detroit de Corfou, Arret du 9 Avril 1949".

δικαιωμάτων έχει περιορίσει σημαντικά την αρχή της μη επέμβασης, ιδιαίτερα τα τελευταία είκοσι χρόνια, που βλέπουμε και τη δράση μη κυβερνητικών ανθρωπιστικών οργανώσεων που προσπαθούσαν δίπλα σε μεγάλους διεθνείς οργανισμούς να συμβάλλουν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και χωρίς πολλές φορές τη συγκατάθεση των κρατών.

Η υπόθεση Νικαράγουα κατά ΗΠΑ για τις στρατιωτικές και παραστρατιωτικές ενέργειες της τελευταίας στην περιοχή επέτρεψε στο Διεθνές Δικαστήριο να προσδιορίσει τα όρια της αρχής της μη επέμβασης[27]. Συγκεκριμένα το Δικαστήριο απεφάνθη ότι: «*δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η παροχή αμιγούς ανθρωπιστικής βοήθειας σε άτομα ή δυνάμεις που βρίσκονται σε άλλο κράτος…. δεν μπορεί να θεωρηθεί ως παράνομη επέμβαση, ή ως καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο αντίθετη προς το διεθνές δίκαιο*»[28]. Προσδιορίστηκαν και στοιχεία της επέμβασης, ότι δηλαδή θα κρίνεται παράνομη για θέματα που αφορούν κάθε κράτος, καθώς οι εσωτερικές και εξωτερικές του υποθέσεις θα πρέπει να χρήζουν διαχείρισης από το ίδιο το κράτος.

Η μη επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις του κράτους πηγάζει από δύο αρχές του διεθνούς δικαίου: ισότητα μεταξύ των κρατών και κρατική κυριαρχία. Στο άρθρο 2 παρ. 7 αναφέρεται και η εσωτερική δικαιοδοσία, σύμφωνα με την οποία κατοχυρώνεται ο αυτόνομος χαρακτήρας της εθνικής αρμοδιότητας. Παρόλα αυτά όμως, και σύμφωνα με το κεφάλαιο 7 του Χάρτη, τα κράτη υποχρεούνται να παραγκωνίσουν την κρατική τους κυριαρχία μπροστά στις νομιμοποιημένες ενέργειες του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, οι επεμβάσεις, ιδίως την τελευταία δεκαετία, έχουν χαρακτηριστεί ως η αφορμή για τη δημιουργία ενός νέου εθιμικού κανόνα του Διεθνούς Δικαίου, καθώς δεν πληρούν όλες τις προϋποθέσεις νομιμότητας του Κεφαλαίου VII. Η έκφραση opinion juris, που αφορά την αρχή της μη επέμβασης και της χρήσης βίας, εξετάστηκε ενδελεχώς στην υπόθεση της Νικαράγουα, όπου το Δικαστήριο συμπέρανε ότι η αρχή της μη επέμβασης πολλές φορές περιπλέκει τις αποφάσεις ενός κράτους για τις εσωτερικές του υποθέσεις, βάσει των επιλογών του. Καθώς κάτι τέτοιο έχει

---

[27] Από το Δικαστήριο αυτό επετεύχθησαν διευκρινίσεις σχετικά με την επίθεση και συγκεκριμένα ότι άμεση επίθεση μπορεί να θεωρηθεί όχι μόνο με τη χρήση των κανονικών ένοπλων δυνάμεων μέσω των συνόρων, αλλά και με την αποστολή ένοπλων δυνάμεων σε περίπτωση που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μια επίθεση με αποτελέσματα όμοια αυτής με χρήση κανονικών ένοπλων δυνάμεων.

[28] ICJ, Nicaragua, σελίδα 124.

αναφερθεί σε πολλές αποφάσεις και ψηφίσματα, το Δικαστήριο κατέληξε ότι τα κράτη αποδέχονται, μερικώς, αυτόν τον εθιμικό κανόνα[29].

Από την πρακτική όμως, βλέπουμε ότι και το Συμβούλιο Ασφαλείας λειτουργεί βάσει της δικής του επεξήγησης, όσον αφορά την αρχή της μη επέμβασης. Για παράδειγμα, για τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο αλλά και για το καθεστώς του στρατηγού Φράνκο στην Ισπανία, το Συμβούλιο επικαλέστηκε το άρθρο 39 και προέβη στη σύσταση επιτροπών. Για την κρίση όμως στο Κονγκό, που το Συμβούλιο θεώρησε ότι απειλείται η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια, προχώρησε σε ενεργό δράση και επενέβη εξαιρώντας το άρθρο 2 παρ. 7. Η απόφαση αυτή λήφθηκε και πάλι βάση του άρθρου 39 και παρά τις έντονες αντιδράσεις ορισμένων κρατών. Στην περίπτωση όμως, της εκδίωξης των Κούρδων από το Ιράκ, το Συμβούλιο επενέβη κατά παρέκκλιση του κεφαλαίου VII, γεγονός που προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις[30].

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας αποφασίζει να επέμβει στην περίπτωση που μια κατάσταση θεωρηθεί ως απειλή ή διατάραξη της ειρήνης, καταργώντας αυτόματα το δικαίωμα της εσωτερικής δικαιοδοσίας, όπως προβλέπεται άλλωστε και από τη χρήση του κεφαλαίου VII του Χάρτη.

Προϋποθέσεις και εξαιρέσεις στην αρχή της μη επέμβασης.

1.3.1 Προϋποθέσεις:

i) Συναίνεση: Όταν το κράτος που επρόκειτο να δεχτεί την επέμβαση συναινεί τότε νομιμοποιείται η επέμβαση (μονομερής ή συλλογική). Συναίνεση μπορεί να εξασφαλιστεί είτε ad hoc, είτε βάσει υποχρεώσεων[31]. Βέβαια και σε αυτήν τη περίπτωση θα πρέπει η επέμβαση να είναι περιορισμένη και να χρήζει της συγκατάθεσης του κράτους και να πραγματοποιείται βάσει των κανόνων του διεθνούς δικαίου (συγκεκριμένα το άρθρο 2 παρ 4).

---

[29] Ομοίως, σελίδα 202-209.

[30] Το Συμβούλιο κινήθηκε βάσει της απόφασης 688 (1991) για την προστασία των Κούρδων. Τα κράτη που εναντιώθηκαν στην κίνηση αυτή ήταν η Κούβα, η Ζιμπάμπουε και η Υεμένη, ενώ η Κίνα και η Ινδία αποστασιοποιήθηκαν.

[31] Επέμβαση έπειτα από συναίνεση αποτελεί αυτή της Ρωσίας στην Αρμενία.

Προϋποθέσεις και στην περίπτωση της συναίνεσης[32] επιβάλλονται καθώς πολλές φορές οι επεμβαίνοντες ισχυρίζονται τη συναίνεση του κράτους υποδοχής ενώ στην πραγματικότητα δεν έχει συμβεί κάτι τέτοιο. Στην ουσία η συναίνεση είναι ένα είδος συμφωνίας μεταξύ των κρατών και έτσι η επέμβαση δεν χαρακτηρίζεται ως μονομερής.

Σε περίπτωση εμφύλιου πολέμου η επέμβαση πρέπει να διενεργείται έπειτα από αίτημα της νόμιμης κυβέρνησης, η βοήθεια μπορεί να διανεμηθεί και στις δύο πλευρές και βέβαια απαγορεύεται η ανάμειξη τρίτου κράτους.

ii) Σύμβαση: Υπάρχουν περιπτώσεις που, σε κατάσταση ανάγκης, η επέμβαση προβλέπεται από κάποια σύμβαση, η οποία έχει συνταχθεί βάσει της συλλογικής άμυνας. Η εκάστοτε σύμβαση θα πρέπει να μην αντιτίθεται στους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών, αλλά ούτε και στο άρθρο 53 της Σύμβασης της Βιέννης[33]. Οι συμφωνίες του Λοκάρνο το 1925, ήταν τέτοιου χαρακτήρα και αφορούσαν τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, το Βέλγιο και την Ιταλία[34]. Σε τέτοιες συμβάσεις όμως, υπάρχει και η πιθανότητα ερμηνείας τους βάσει συμφερόντων και ένα παράδειγμα για την συγκεκριμένη περίπτωση θα μπορούσε να είναι η Τουρκική επέμβαση στην Κύπρο το 1974[35].

---

[32] Η αντιμετώπιση το κράτους υποδοχής παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στον χαρακτηρισμό της επέμβασης ως νόμιμης ή μη. Η συναίνεση πρέπει να είναι νόμιμη και να μην καταπατούνται τα όριά της. Οι στρατιωτικές δυνάμεις που αποστέλλονται στα κράτη αυτά ως ειρηνευτικές, έχουμε δει πολλές φορές ότι χρησιμοποιούν τη βία για την αποκατάσταση της ειρήνης. Στην περίπτωση της Βοσνίας και Σομαλίας η αποστολή των δυνάμεων της UNPROFOR και ONUSOM δεν παρέμεινε στην αποκατάσταση της ειρήνης αλλά ο ρόλος τους διευρύνθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας σε τέτοιο σημείο που μπορούσαν να προβούν σε χρήση ένοπλης βίας. Συνεπώς, αυτό είναι ένα παράδειγμα καταπάτησης της αρχικής συναίνεσης του κράτους υποδοχής και επομένως τα Ηνωμένα Έθνη έχουν ευθύνη για την δράση των ειρηνευτικών αυτών δυνάμεων στο έδαφος του κράτους υποδοχής.

[33] Άρθρο 53 Συνθήκης της Βιέννης: Συνθήκες συγκρουόμενες με αυταρχικό κανόνα του γενικού διεθνούς δικαίου (jus cogens). «Μια συνθήκη είναι άκυρη, εάν κατά τη στιγμή της σύναψής της, έρχεται σε αντίθεση με έναν αυταρχικό κανόνα του γενικού διεθνούς δικαίου. Για τους σκοπούς της παρούσας σύμβασης, ένα αυταρχικό κανόνα του γενικού διεθνούς δικαίου είναι μια αποδεκτή πρακτική και αναγνωρίζεται από τη διεθνή κοινότητα των κρατών στο σύνολό του ως πρότυπο από το οποίο δεν επιτρέπεται η παρέκκλιση και ο οποίος μπορεί να τροποποιηθεί μόνο από μεταγενέστερο κανόνα του γενικού διεθνούς δικαίου που έχει τον ίδιο χαρακτήρα». www.worldtradelaw.net/misc/viennaconvention.pdf

[34] Επρόκειτο για συμφωνίες αμοιβαίας εγγύησης συνόρων, συνεργασίας και ασφάλειας. Υπεγράφησαν στο σύνολο 7 συμφωνίες. Βλ. Richard Viven, A History in Fragments : «Europe in the twentieth Century», p. 213.

[35] Η Τουρκία χαρακτήρισε την επέμβαση αυτή ως «ειρηνική» και βάσει της εγγυητικής Συνθήκης είχε δικαίωμα να προβεί σε αυτή την ενέργεια. Ελλάδα και Κύπρος από την άλλη ισχυρίστηκαν ότι δεν παρέχονταν δυνατότητα ένοπλης επέμβασης από την εγγυητική συνθήκη παρά μόνο: α)

1.3.2 Εξαιρέσεις της αρχής της μη επέμβασης:

1)Συλλογική Ασφάλεια: Βάσει του κεφαλαίου VII του Χάρτη και συγκεκριμένα των άρθρων 39, 41 και 42, το Συμβούλιο Ασφαλείας νομιμοποιείται να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες για την διαχείριση κρίσεων και τη διασφάλιση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

2)Νόμιμη Άμυνα: Νόμιμη άμυνα αποτελεί η ένοπλη αμυντική αντίδραση που ένα κράτος έχει δικαίωμα να διενεργήσει, όταν έχει προηγηθεί κάποια στρατιωτική επίθεση από άλλο κράτος, στο έδαφός του. Το δικαίωμα αυτό έχει εξασφαλιστεί από το άρθρο 51 του Χάρτη των ΗΕ, του οποίου η ερμηνεία δεν έχει καθοριστεί επακριβώς. Νόμιμη άμυνα δηλαδή μπορεί να επικαλεστεί κάποιο κράτος για επίθεση, αλλά μπορεί να υπάρξουν και άλλοι λόγοι, όπως είναι η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου[36].

Κατά τη διάρκεια της υπόθεσης της Νικαράγουα, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ενίσχυσε τα όρια της ένοπλης άμυνας[37]. Βασική προϋπόθεση για να προβεί ένα κράτος στη χρήση του άρθρου 51, είναι αν η επίθεση που έχει διενεργηθεί από άλλο κράτος είναι low ή high tense και ο σεβασμός απέναντι στην ανάγκη και την αναλογικότητα των μέσων άμυνας. Τα μέσα που θα χρησιμοποιούνται από τα κράτη θα πρέπει να έχουν γνωστοποιηθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας, και η χρήση τους θα ισχύει μέχρι το Συμβούλιο να αναλάβει την υιοθέτηση μέτρων για την αποκατάσταση της ειρήνης.

Σύμφωνα με το άρθρο 51, απαγορεύεται η στρατιωτική επίθεση σε άλλο κράτος για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα και βέβαια η προσάρτηση εδαφών που ανήκουν στον επιτιθέμενο. Η συλλογική ή ατομική άμυνα λοιπόν, νομιμοποιείται στην περίπτωση που έχει προηγηθεί μια ένοπλη επίθεση που αποτελεί απειλή για την ειρήνη, καθώς οι στρατιωτικές ενέργειες των επιτιθέμενων θεωρούνται ότι είναι σε αντιστοιχία με τις ενέργειες των κρατών που επεμβαίνουν για να καταστείλουν την επίθεση.

σε περίπτωση εισβολής από Τρίτη χώρα, β) σε περίπτωση που το ζητούσαν τα Ηνωμένα Έθνη και γ) αν η Κύπρος ζητούσε ένοπλη επέμβαση, η οποία θα μπορούσε να διενεργηθεί μόνο μετά από έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας, προϋποθέσεις τις οποίες δεν πληρούσε η τουρκική επέμβαση. Βλ. Marios Evriviadis, “The legal dimensions of the Cyprus Conflict”, 1976, σελ. 240-242.

[36] Μια ανθρωπιστική επέμβαση η οποία θεωρήθηκε νόμιμη βάσει του άρθρου 51, ήταν αυτή των Ισραηλινών στο αεροδρόμιο Εντέμπε της Ουγκάντα, το 1976, για την διάσωση επιβατών αεροσκάφους από αεροπειρατές. Βλ. Israel Yearbook on Human rights 1976, τόμος 6, σελ. 314-318.

[37] Βλ. ICJ, Nicaragua 1986. Σελ. 195

Πολλές φορές έχει γίνει επίκληση της νόμιμη άμυνα, ενώ δεν πληρούνται οι απαραίτητες προϋποθέσεις (π.χ. αναλογικότητα). Εδώ θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την επίθεση, με πυραύλους, των ΗΠΑ έναντι του Αφγανιστάν και του Σουδάν το 1998, ως απάντηση στις τρομοκρατικές ενέργειες της οργάνωσης Αλ Κάιντα[38]. Ωστόσο, και από το άρθρο 51 δεν καλύπτεται νομικά η ένοπλη επέμβαση για ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς η παραβίαση των δικαιωμάτων δεν θεωρείται επίθεση.

3)Αυτοδιάθεση: Το 1970 με τη Διακήρυξη 2625 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, προσδιορίστηκε η έννοια της αυτοδιάθεσης. Και σε άλλα κείμενα όμως κατοχυρώνεται, όπως είναι της Επιτροπής των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 1). Στην περίπτωση της αυτοδιάθεσης συζητάτε αν η χρήση ένοπλης βίας (και από τα δύο μέρη) θα μπορούσε να θεωρηθεί νόμιμη παρόλο που αντιβαίνει στο άρθρο 2 παρ. 4 του Χάρτη[39].

4)Ανθρωπιστικοί λόγοι: Υπάρχουν και περιπτώσεις που τα κράτη επικαλούνται ανθρωπιστικούς λόγους για να προβούν σε ένοπλη επέμβαση. Τέτοια περίπτωση μπορεί να είναι η ανωτέρα βία ή η κατάσταση ανάγκης. Στην πρώτη περίπτωση δεν δικαιολογείται η ένοπλη επέμβαση.

Η βοήθεια στα θύματα φυσικών καταστροφών έχει οριστεί και από την απόφαση της Γενικής Συνέλευσης 43/131 «Ανθρωπιστική βοήθεια στα θύματα φυσικών καταστροφών και καταστάσεων ανάγκης παρόμοιου χαρακτήρα», όπως επίσης και μετέπειτα με την απόφαση 45/100. Η βοήθεια αυτή δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να θίγει την εδαφική κυριαρχία ενός κράτους. Καθώς έχουν υπάρξει παρερμηνείες για την συγκεκριμένη περίπτωση, νόμιμη θεωρείται μόνο όταν δεν υπάρχει άλλη λύση να διασωθούν σημαντικά συμφέροντα του κράτους και όταν αντιστρόφως δεν θίγονται τα συμφέροντα του κράτους στου οποίου το έδαφος διενεργείται η επέμβαση.

---

[38] Βλ. Απόφαση Συμβουλίου Ασφαλείας 1267 , 1999.

[39] Περιπτώσεις αυτοδιάθεσης υπάρχουν πολλές και έχουν χωριστεί σε κατηγορίες. Στη μια περιλαμβάνονται οι περιπτώσεις της Κατάγκα, Μπιάφρα, Βόρειας Κύπρου και Σομαλίας (καμία ανεξαρτητοποίηση δεν αναγνωρίσθηκε) και στην άλλη η Ερυθραία και οι Βαλτικές Χώρες (η ανεξαρτησία τους αναγνωρίσθηκε). Μια ξεχωριστή περίπτωση είναι αυτή του Μπαγκλαντές. Για τον διαχωρισμό αυτό των περιπτώσεων αυτοδιάθεσεις βλ. Στέλιος Περράκης, «Κόσοβο-ανατρέποντας τη διεθνή δικαιοταξία : αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21^{ο} αιώνα», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2008, σελίδα 22-31.

1.4 Συλλογική Ανθρωπιστική Επέμβαση

Όπως έχει αναφερθεί και ανωτέρω, ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών απαγορεύει την επέμβαση. Επιτρέπεται όμως, βάσει του κεφαλαίου VII του Χάρτη, η λήψη μέτρων για την εξασφάλιση της ειρήνης. Το ζήτημα όμως και εδώ είναι εάν το Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 42 και να προβεί σε χρήση στρατιωτικών μέσων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στον Χάρτη δεν αποδόθηκε επακριβώς τι θα μπορούσε να αποτελεί απειλή για την ειρήνη. Μια ερμηνεία για το τι αποτελεί απειλή της ειρήνης περιλαμβάνεται στην προεδρική διακήρυξη για την ευθύνη του Συμβουλίου σχετικά με τη διατήρηση της ασφάλειας και ειρήνης, το 1992, από το ίδιο το Συμβούλιο, συγκροτημένο από αρχηγούς κρατών[40]. Εκεί αναφέρθηκε ότι απειλή για την ειρήνη θα μπορούσε να αποτελεί και η χρήση όπλων μαζικής καταστροφής και η τρομοκρατία αλλά και η παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Υπάρχει όμως και η αντίθετη άποψη που υποστηρίζει ότι όταν η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διενεργείται στο εσωτερικό ενός κράτους, δεν μπορεί να θεωρηθεί απειλή για την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια[41].

Η δράση του Συμβουλίου λοιπόν, θα στηρίζεται στην ενεργοποίηση του κεφαλαίου VII έπειτα από παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η παραβίαση όμως αυτή θα πρέπει να αναφέρεται σε εγκλήματα ευρύ φάσματος για να μπορεί να θεωρηθεί απειλή για την ειρήνη[42].

---

[40] Βλ. Δημήτρης Ι. Λιακόπουλος, «Το Δίκαιο στην Ανθρωπιστική Επέμβαση», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ.143.

[41] Σε δύο περιπτώσεις το Συμβούλιο Ασφαλείας έχει προσδώσει μια αλληλουχία ανάμεσα στην ειρήνη και στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η πρώτη ήταν το 1966, με τις οικονομικές κυρώσεις που επέβαλλε στην ρατσιστική κυβέρνηση της Ροδεσίας και η δεύτερη το 1977 με την επιβολή εμπάργκο για τη λήξη του Απαρτχάιντ στη Νότια Αφρική. Αποφάσεις 232/1966, 460/1979 μετά την πτώση της κυβέρνησης της Ροδεσίας. Για την Ν. Αφρική οι αποφάσεις ήταν 418/1977, 591/1986 και 919/1994.

[42] Βλ. Δημήτρης Ι. Λιακόπουλος, «Το Δίκαιο στην Ανθρωπιστική Επέμβαση», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ. 141-144, 243-248.

1.5 Μονομερής Επέμβαση

Μία επέμβαση θεωρείται νόμιμη μονομερής επέμβαση όταν διενεργείται , υπό προϋποθέσεις, με εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας βάσει του άρθρου 2 παρ. 7 ή των άρθρων του κεφαλαίου 8[43].

Το 1965, υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση η διακήρυξη[44] που καταδικάζει την επέμβαση στις εξωτερικές και εσωτερικές υποθέσεις κρατών και παράλληλα ενισχύει την κρατική κυριαρχία. Το 1970, στη Διακήρυξη των αρχών του διεθνούς δικαίου σχετικά με τη συνεργασία των κρατών, η Συνέλευση έκανε ακόμη μια προσπάθεια προσέγγισης του ζητήματος της επέμβασης, αλλά αυτή τη φορά προσδιορίστηκε ως πράξη εξαναγκαστική προς τις εθνική δικαιοδοσία του κράτους, που ίσως καμιά φορά να διενεργείται με σκοπό την αποτυχία της αυτοδιάθεσης των λαών και μπορεί να επιτευχθεί όχι μόνο με τη χρήση βίας αλλά και άλλων μέσων, όπως οικονομικά ή πολιτικά.

Η επέμβαση χαρακτηρίστηκε παράνομη και όταν διενεργείται χάριν ανθρωπιστικών λόγων, καθώς η πράξη αυτή δεν συνάδει με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η ερμηνεία που δόθηκε από τη Γενική Συνέλευση θεωρείται πολύ σημαντική καθώς έτσι καταδικάζεται όχι μόνο η επέμβαση με τη χρήση ένοπλης βίας άλλα και οποιοσδήποτε άλλος τύπος απειλής.

Ωστόσο, πολλές φορές τα κράτη έχουν προσπαθήσει να νομιμοποιήσουν επεμβάσεις επικαλούμενα την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έχουμε πολλά παραδείγματα από το παρελθόν όπου τα κράτη έχουν επέμβει με πρόσχημα την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των υπηκόων τους που διαμένουν σε ξένα κράτη[45]. Η

---

[43] Το κεφάλαιο 8 αναφέρεται κυρίως στη σύνθεση τοπικών συμφωνιών ή οργανώσεων μεταξύ των κρατών για την διασφάλιση της ειρήνης. Οι συμφωνίες ή οργανώσεις αυτές θα συστήνονται σύμφωνα με τις αρχές και τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών και έπειτα από εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας, το οποίο θα πρέπει να ενημερώνεται συνεχώς για τυχόν ενέργειες που επιθυμούν να αναλάβουν.

[44] Σύμφωνα με τη διακήρυξη: « κανένα κράτος ή ομάδα κρατών δεν έχει το δικαίωμα να επεμβαίνει άμεσα ή έμμεσα για οποιονδήποτε λόγο στις εσωτερικές ή εξωτερικές υποθέσεις κάθε άλλου κράτους. Συνεπώς, ένοπλη επέμβαση και κάθε άλλη μορφή ανάμειξης ή επιχειρούμενες απειλές κατά κράτους ή κατά των πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών του στοιχείων καταδικάζεται». Βλ D.J. Harris, “Cases and Materials on International Law”, σελ. 889.

[45] Το 1965, οι ΗΠΑ επενέβησαν στρατιωτικά στον Άγιο Δομίνικο, το 1983 στη Γρενάδα, το 1980 στο Ιράν, το Ισραήλ το 1976 στην Ουγκάντα, όπως και η Τανζανία το 1979 και το 1978 η Γαλλία

νομιμότητα του ζητήματος περιπλέκεται ακόμη περισσότερο όταν στο διεθνές σκηνικό τα κράτη και συγκεκριμένα τα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας προβαίνουν μονομερώς σε επέμβαση για ανθρωπιστικούς λόγους.

Και σε άλλα κείμενα όμως πέραν του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών αναφέρεται η έννοια της επέμβασης. Για παράδειγμα, ο Χάρτης του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας που αναφέρει τη αρχή της μη επέμβασης, το Σύμφωνο της Ένωσης Αραβικών Κρατών αλλά και ο Χάρτης του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών. Σε όλες τις περιπτώσεις όμως επέμβαση[46] θεωρείται η χρήση ένοπλης βίας αλλά και η χρήση οικονομικών και πολιτικών μέσων.

1.6 Μονομερής ανθρωπιστική επέμβαση και απαγόρευση χρήσης βίας

Πολλές ανθρωπιστικές επεμβάσεις έχουν πραγματοποιηθεί με τη χρήση ένοπλης βίας. Όπως προανέφερα, στις πρώτες ανθρωπιστικές επεμβάσεις συγκαταλέγονται οι προσπάθειες διάσωσης των χριστιανών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από τη στιγμή όμως που τέθηκε σε ισχύ ο χάρτης των ΗΕ, η μονομερής ανθρωπιστική επέμβαση χωρίς την έγκριση του κράτους στο έδαφος του οποίου πραγματοποιείται, δημιουργεί πολλά ερωτηματικά.

Τον Δεκέμβρη του 1981, με την απόφαση 36/103 της Γενικής Συνέλευσης, τα κράτη συμφώνησαν να προστατεύουν και να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και να αποφύγουν οποιαδήποτε παραβίαση τους και πιο συγκεκριμένα οποιαδήποτε διάκριση ρατσιστική ή φυλετική, όπως επίσης και τις παραβιάσεις του Απαρτχάιντ. Ακολούθησαν

στο Ζαΐρ. Βλ. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Επιβάλλοντας την Ειρήνη- Η νομιμότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων στα όρια του ανθρωπισμού», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σελ. 39.

[46] Το 1991 έγινε μια προσπάθεια να θεωρηθεί η επέμβαση ποινικό αδίκημα, μέσω του άρθρου 17, ενός σχεδίου κώδικα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, προσπάθεια όμως που εγκαταλείφθηκε το 1996 από τα κράτη κυρίως λόγω έλλειψης διευκρινήσεων.

και άλλες αποφάσεις τις Γενικής Συνέλευσης[47] με τις οποίες ενισχύθηκε ιδιαίτερα η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας.

Η ανθρωπιστική επέμβαση θα μπορούσε να οριστεί ως η εξασφάλιση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πολιτών ενός κράτους, στο οποίο πραγματοποιείται η επέμβαση από ένα άλλο κράτος ή σύμπλεγμα κρατών με την απειλή ή χρήση βίας[48]. Οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις όμως, θεωρούνται ιδιαίτερα αμφίβολες, καθώς σε πολύ λίγες περιπτώσεις διενεργούνται, χωρίς να υπάρχουν γεωστρατηγικά συμφέροντα στις περιοχές που πραγματοποιούνται, που συνήθως είναι και ανίσχυρες να αντικρούσουν τις επεμβάσεις αυτές. Στην πράξη τα κράτη δεν νομιμοποιούνται ρητώς για τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις και για το λόγο αυτό πολλές φορές δεν αναγνωρίζονται, εκτός από λίγες μόνο περιπτώσεις (Απαρτχάιντ)[49].

Δυο μονομερείς επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, αποτέλεσαν ζητήματα ανθρωπιστικής κρίσης και απασχόλησαν ιδιαίτερα το Συμβούλιο Ασφαλείας. Η πρώτη ήταν η επέμβαση των ΗΠΑ, Αγγλίας, Γαλλίας στο Βόρειο Ιράκ, το 1992, για την προστασία των Κούρδων και βέβαια η επέμβαση του ΝΑΤΟ στο Κοσσυφοπέδιο, το 1999, για την προστασία των Αλβανοκοσσοβάρων, περίπτωση η οποία συνέβαλλε για αλλαγές του διεθνούς εθιμικού δικαίου.

Όπως αναφέρθηκε, βάσει του άρθρου 2 παρ. 4 όλα τα κράτη πρέπει να απέχουν από την απειλή ή χρήση βίας. Ο κανόνας αυτός αποτελεί κανόνα του jus cogens και είναι μέρος του εθιμικού δικαίου. Υπάρχουν βέβαια εξαιρέσεις, όπως είναι για παράδειγμα η νόμιμη άμυνα και η εξουσιοδοτημένη από το Συμβούλιο Ασφαλείας, συλλογική δράση

---

[47] Βέβαια έχουν υπάρξει και άλλες αποφάσεις που έχουν ενισχύσει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το 1989, υιοθετήθηκε από το Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου απόφαση σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την αρχή της μη επέμβασης στα εσωτερικά ζητήματα των κρατών. Το 1988, η Γενική Συνέλευση των ΗΕ αποφάσισε (43/131) να παρέχει «ανθρωπιστική βοήθεια σε θύματα φυσικών καταστροφών και καταστάσεων εκτάκτου ανάγκης». Το 1990, η Γενική Συνέλευση προέβη και στη λήψη απόφασης 45/100 με την οποία προβλέπεται η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας από μη κυβερνητικούς οργανισμούς σε θύματα καταστροφών.

[48] Simon Steve: “The contemporary legality of unilateral humanitarian intervention”, W. Int LIJ 1993-1994, 117-8.

[49] Το ζήτημα της νομιμότητας απασχόλησε έντονα όταν το 1978 το Βιετνάμ επενέβη στη Καμπότζη για την ανατροπή του Πολ Ποτ και το 1979, η Τανζανία στην Ουγκάντα με σκοπό την ανατροπή του καθεστώτος του Αμίν Νταντά. Οι επεμβαίνοντες ισχυρίστηκαν ότι οι επεμβάσεις αυτές ήταν απαραίτητες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και για την εδαφική ακεραιότητα των κρατών. Αργότερα όμως έγινε φανερό ότι οι επεμβάσεις αυτές διενεργήθηκαν με πραγματικό σκοπό την εξυπηρέτηση συμφερόντων των επεμβαινόντων. Βλ. Teson, “Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Modality”, New York 1988.

σύμφωνα με τα κεφάλαιο VII και VIII του Χάρτη. Ο Χάρτης όμως δεν περιλαμβάνει κάποιο συγκεκριμένο κανόνα που να εξαιρούνται και οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις από το άρθρο 2 παρ. 4.

Υπάρχουν λοιπόν εκείνοι, που δεν αποδέχονται τη νομιμότητα της μονομερούς ανθρωπιστικής επέμβασης, βασιζόμενοι στο ισχύον δίκαιο, παρά μόνο της συλλογικής, με εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Ωστόσο, έχει αναπτυχθεί μια επιχειρηματολογία για τη σχετικοποίηση της αρχής της μη χρήσης βίας, η οποία στηρίζεται στην ανάλυση του άρθρου 2 παρ. 4 του Χάρτη.

Η επιχειρηματολογία αυτή έχει ως εξής: α) η ανθρωπιστική παρέμβαση δεν διενεργείται για να θίξει την εδαφική ακεραιότητα του κράτους, άρα δεν αντιβαίνει στο άρθρο 2 παρ. 4[50], β) οι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής πιστεύουν ότι η ανθρωπιστική επέμβαση δεν είναι ασυμβίβαστη προς τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 4, καθώς η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς σκοπούς, γ) επιπλέον υποστηρίζουν ότι η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν έγκειται στην εσωτερική και εξωτερική δικαιοδοσία των κρατών, άρα οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις δεν αντιβαίνουν στον Χάρτη των ΗΕ[51], δ) ακόμη ένα επιχείρημα για τους υποστηρικτές των ανθρωπιστικών επεμβάσεων, αποτελούν τα άρθρα του VII κεφαλαίου του Χάρτη, που παραχωρούν την εξουσία στα ΗΕ να επεμβαίνουν στην περίπτωση που η απειλή για την ειρήνη συνδέεται με την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων[52].

Η αρνητική κριτική όμως, για τη θεωρία αυτή εκτείνεται και στο γεγονός ότι πολλές επεμβάσεις για ανθρωπιστικούς σκοπούς έχουν γίνει κυρίως προς τέρψη συμφερόντων, γι αυτό η πλήρης κατάργηση του άρθρου 2 παρ. 4 για την προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα μπορούσε να εγκυμονεί πολλούς κινδύνους στις διεθνείς σχέσεις.

---

[50] Στην ουσία όμως υπονοείται μια επέμβαση και σύμφωνα με την απόφαση 3314 της Γενικής Συνέλευσης επικυρώνεται η απαγόρευση οποιασδήποτε χρήσης βίας ακόμα και για ανθρωπιστικές επεμβάσεις.

[51] Συγκεκριμένα με τις αποφάσεις 3314, 2131 και 2625 της Γενικής Συνέλευσης, η επέμβαση χαρακτηρίζεται ως παράνομη και καθιστά παραβίαση του Χάρτη και του Διεθνούς Δικαίου.

[52] Για το επιχείρημα αυτό χρησιμοποιείται το άρθρο 56 του κεφαλαίου IX που απαιτεί «την επίτευξη των σκοπών του άρθρου 55» σύμφωνα με το οποίο τα κράτη πρέπει να παρεμβαίνουν όταν πρόκειται για τα ανθρώπινα δικαιώματα (Συνθήκη κατά Γενοκτονίας).

Κεφάλαιο 2ο

2.1Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου

Με το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου άρχισαν τα Διεθνή Μέσα να ασχολούνται, κυρίως στις αρχές της δεκαετίας του 1980, δίνοντας έμφαση κυρίως στις διαμαρτυρίες των Αλβανών της περιοχής για την άρση της αυτονομίας τους.

Το ζήτημα ξαναήρθε στην επιφάνεια κατά τα τέλη της ίδιας δεκαετίας, όταν ο Μιλόσεβιτς προσπάθησε να καταργήσει τα παλιό Σύνταγμα και να προβεί στην πλήρη ενσωμάτωση του Κοσσυφοπεδίου στη Σερβία. Ο φόβος για διάλυση της Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας[53] και διασάλευση της ειρήνης στην περιφέρεια, έκανε τους διεθνείς δρώντες να ασχολούνται και πάλι με το ζήτημα του Κοσόβου.

Η ανάλυση του προβλήματος αυτού ήταν ιδιαίτερα δύσκολη, καθώς αποτελεί επακόλουθο θρησκευτικών, κοινωνικών, οικονομικών, και πολιτισμικών μεταβολών και ιδιαίτερα σημαντικών δημογραφικών αυξομειώσεων. Το ερώτημα ήταν αν θα αποτελούσε ένα ζήτημα εσωτερικής συνταγματικής τάξης, όπου θα υπερτερούσαν τα

---

[53] Βέβαια θα πρέπει να αναφέρουμε ότι πολλοί αναλυτές θεωρούν ότι η διάλυση της ΟΣΔ της Γιουγκοσλαβίας είχε ξεκινήσει πολύ πιο πριν, και λόγω διάφορων συνισταμένων όπως της οικονομικής της δυσχέρειας, μετά τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, στα τέλη της δεκαετίας του 70, καθώς επίσης και της ανικανότητας της να προβεί σε συνταγματικές αλλαγές που θα βοηθούσαν την κεντρική κυβέρνηση να εφαρμόσει τα μέτρα λιτότητας που είχε θέσει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, έτσι ώστε να αποπληρωθούν τα δυτικά της δάνεια. Το 1983, η Ένωση Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών πρότεινε αλλαγές στο Σύνταγμα του 1974, οι οποίες όμως χαρακτηρίστηκαν ως αντί- ομοσπονδιακές. Ακόμη, η πίεση της Δύσης για μη- συμμετοχή του κράτους στην οικονομία και γενικότερα τη μείωση της εξουσίας την ομοσπονδιακής κυβέρνησης, ήταν λαθεμένη, ιδιαίτερα σε μία περίοδο που ήταν αναγκαία για την τήρηση της τάξης. Επιπλέον, ο εγωιστικός τρόπος που λειτουργούσαν, οι πολιτικοί των Δημοκρατιών, για να εξασφαλίσουν τα συμφέροντά τους, επικαλούμενοι το εθνικό συμφέρον της Δημοκρατίας τους, ζημίωναν τα οφέλη της κεντρικής εξουσίας. Οι Βουλές είχαν απορρίψει μεταρρυθμίσεις που αφορούσαν τον τομέα εξωτερικών σχέσεων, όπως επίσης και μεταρρυθμίσεις που βελτίωναν την ανακατανομή του εισοδήματος για τους Αλβανούς του Κοσόβου.
Βλ. Suzan L. Woodward, «Balkan Tragedy, Chaos and Dissolution after the Cold War», Washington D.C., The Brookings Institution, 1995, σελ. 4-5, 61.

κυριαρχικά δικαιώματα της Σερβίας ή αν θα αποτελούσε περίπτωση αυτοδιάθεσης, όπου θα είχαν προτεραιότητα τα δικαιώματα των Αλβανών της περιοχής[54].

2.2 Το ιστορικό του προβλήματος

Το Κόσοβο αποτελούσε κεντρικό μέρος του μεσαιωνικού βασιλείου της Σερβίας. Το Πρίζερν είχε επιλεχθεί ως πρωτεύουσα, όπου είχε εγκατασταθεί και το σέρβικο πατριαρχείο, ενώ ακόμη και σήμερα υπάρχουν πάρα πολλά σέρβικα μνημεία, εκκλησίες και μοναστήρια, στην περιοχή, που μαρτυρούν την ένδοξη πολιτισμική τους κληρονομιά[55]. Για τους Σέρβους το Κόσοβο (Kosovo Polje) αποτελεί το πεδίο μάχης στο οποίο ο πρίγκιπας Λάζαρος προσπάθησε να ανακόψει την επέλαση των Οθωμανών κατακτητών κάτι το οποίο δεν κατάφερε και γνώρισε την ήττα στη μάχη του 1389. Από τη στιγμή εκείνη η περιοχή άρχισε να καταλαμβάνεται από μουσουλμάνους και αυτό εξηγεί και την πλειοψηφία των Αλβανών σήμερα[56].

Από την άλλη, οι Αλβανοί δεν δέχονται την εκδοχή των Σέρβων υποστηρίζοντας ότι οι πρόγονοί τους οι Ιλλυριοί, είχαν κάνει νωρίτερα την εμφάνισή τους στην περιοχή "Kosova" και αν οι Σέρβοι έχουν να επιδείξουν ως μνημεία, εκκλησίες και μοναστήρια αυτοί κάνουν λόγο για ναούς που βρίσκονταν εκεί πριν την εγκατάσταση των Σέρβων. Επιπλέον, υποστηρίζουν ότι το 1878, κατά τη διάρκεια της διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι Αλβανοί της Λίγκα του Πρίζρεν προέβησαν στη σύσταση του «Αλβανικού Συνδέσμου» με σκοπό την εθνική τους αναγέννηση στην περιοχή, καθώς οι γειτονικοί λαοί διεκδικούσαν κομμάτια της Αλβανίας[57].

---

[54] Βλ. Ευάγγελος Κωφός, «Το Κοσσυφοπέδιο και η Αλβανική Ολοκλήρωση, Το άχθος του χθες-το άγχος του αύριο», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998, σελ 23-24.

[55] Η σέρβικη δυναστεία είχε μετατρέψει την κοιλάδα του Κοσόβου ή Strata Serbia, σε κέντρο εγκατάστασης, τον 12^{ο} και 13^{ο} αιώνα. Πολύτιμα αντικείμενα της σέρβικης θρησκευτικής τέχνης, βρέθηκαν στις εκκλησίες του Πετς, του Ντέτσανι και της Γκράνιτσας. Το 1346 θεμελιώθηκε εκεί το πατριαρχείο τους, ανεξάρτητο από το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, γεγονός το οποίο μετέτρεψε το Κόσσοβο σε ιερό μέρος για τους Σέρβους.

[56] Πολλοί σέρβοι εγκατέλειψαν το Κόσσοβο και την περίοδο που η Αυστροουγγαρία είχε εισβάλλει στη βαλκανική χερσόνησο ενώ από την άλλη η Οθωμανοί στήριζαν με διάφορα προνόμια τους μουσουλμάνους της περιοχής.

[57] Η ιστορία με βάση την αλβανική άποψη βλ. A. Logoressi, «The Albanians, Europe's forgotten survivors, London», 1977.

Το κίνημα των Αλβανών καθυστέρησε πολύ να εισέλθει στους βαλκανικούς αγώνες για την διεκδίκηση των Οθωμανικών λάφυρων. Την περίοδο 1912- 1919, οι Αλβανοί νιώθουν ιδιαίτερα αδικημένοι, καθώς το μόνο που κατάφεραν ήταν, το 1913[58], την παραχώρηση των συνόρων, με βάση το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας και επιπλέον την Βόρεια Ήπειρο, χάνοντας όμως παράλληλα από τους Σέρβους, το Κόσσοβο. Το ένα τρίτο περίπου των Αλβανών βρέθηκαν υπό την κυριαρχία γειτονικών κρατών.

Για αυτούς, το ζήτημα της εθνικής τους αναγέννησης παρέμεινε σε εκκρεμότητα ακόμη και μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι εκκλήσεις τους δεν εισακούσθηκαν και αυτό γιατί η Αντάντ ήθελε να ευχαριστήσει τη πολύτιμη συμμαχία της με τους Σέρβους[59]. Επιπλέον, στη Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία, ο βασιλιάς Αλέξανδρος για να επιτύχει τον «Σερβισμό», προσπάθησε να εξαλείψει τους διάφορους εθνικισμούς, ίσως καμιά φορά με βίαιο τρόπο. Έτσι, σε περιοχές όπως το Κοσσυφοπέδιο εκδιώχθηκαν πολλοί Αλβανοί.

Οι Σέρβοι όμως, από την μεριά τους, ισχυρίζονται πως κανένας Αλβανός δεν εκδιώχθηκε από την περιοχή του Κοσόβου, αλλά αυτό που ήθελαν να επιτύχουν ήταν η επαναφορά της ισορροπίας μετά τα πολλά χρόνια διωγμών των Σέρβων κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας.

Η ατελείωτη αυτή αντιπαράθεση συνεχίστηκε όχι μόνο στα πεδία των μαχών αλλά ακόμη και για τον ονομαστικό προσδιορισμό τοποθεσιών. Για παράδειγμα, για τους Σέρβους το Κόσοβο ήταν το "Kosovo- Metohija" όπου δήλωνε μία συγκεκριμένη περιοχή που ανήκε στην Ορθόδοξη εκκλησία, ενώ για τους Αλβανούς το όνομα ήταν "Kosova" που δήλωνε την Αλβανική εθνότητα[60].

Στη διάρκεια του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, οι Ιταλοί κατέλαβαν το Κόσσοβο και το ενσωμάτωσαν στην Αλβανία, που αποτελούσε προτεκτοράτο της φασιστικής Ιταλίας. Για την περίοδο 1941-44 οι Αλβανοί ένιωθαν την εθνική ενότητα και έτρεφαν ελπίδες για αυτοδιάθεση στο Κόσσοβο, έπειτα και από υποσχέσεις του Γιουγκοσλάβου κομμουνιστή ηγέτη Τίτο. Αργότερα όμως, όταν κέρδισε τον πόλεμο, έγινε εμφανές ότι οι

---

[58] Η απόφαση της «Πρεσβευτικής Διάσκεψης», αναβλήθηκε ως το 1926 λόγω του Παγκοσμίου Πολέμου.

[59] Μεταξύ 1918 και 1921 οι Αλβανοί που ήταν υπό την κυριαρχία των Σέρβων από το 1913 προσπάθησαν στη Διάσκεψη Ειρήνης να τους αναγνωρισθεί υπόσταση έθνους, χωρίς όμως και πάλι να δικαιωθούν. Συγκεκριμένα το 1918, 3000 Αλβανοί του Κοσσόβου συναθροίστηκαν στα σερβοαλβανικά σύνορα, χωρίς όμως κανένα αποτέλεσμα.

[60] Βλ. Ευάγγελος Κωφός, «Το Κοσσυφοπέδιο και η Αλβανική Ολοκλήρωση, Το άχθος του χθες- το άγχος του αύριο», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998, σελ 28-29.

υποσχέσεις του ήταν μόνο ένα δόλωμα για να εξασφαλίσει τη συμμαχία με τους Αλβανούς κομμουνιστές και τον Ενβέρ Χότζα και βέβαια έχοντας απώτερο σκοπό την προσάρτηση της Αλβανίας, σε μία Βαλκανική Ομοσπονδία, υπό την ηγεσία την Γιουγκοσλαβίας. Τέλη του 1944, με αρχές του 1945, οι Γιουγκοσλάβοι κατέπνιξαν την ένοπλη αλβανική αντίσταση προς της γιουγκοσλαβική κυριαρχία, καθιστώντας παράλληλα το Κόσσοβο σε αυτόνομη περιοχή, υπό τη διοίκηση της Σερβίας.

Τις επόμενες δύο δεκαετίες οι Αλβανοί ένιωθαν και πάλι αδικημένοι. Τη διοίκηση της περιοχής την είχαν τώρα οι Σέρβοι κομμουνιστές, με αρχηγό τον Αλεξάνταρ Ράνκοβιτς, ο οποίος προσπαθούσε συνεχώς να ευεργετήσει το μικρό ποσοστό των Σέρβων του Κοσσυφοπεδίου[61].

Μετά το 1966, η κατάσταση άλλαξε ριζικά προς όφελος των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου, εξαιτίας κυρίως της πτώσης του Ράνκοβιτς και ποικίλων εσωτερικών πολιτικών διαφοροποιήσεων. Το 1968, οι Αλβανοί προέβησαν σε μαζικές κινητοποιήσεις με στόχο την βελτίωση της θέσης τους. Χάρη όμως, στις συνταγματικές τροπολογίες του 68' και 71' που είχαν ως αποτέλεσμα το νέο Σύνταγμα του 1974[62], το Κόσσοβο αναγνωρίστηκε ως «Σοσιαλιστική Αυτόνομη Επαρχία»[63].

Με το Σύνταγμα του 1974, το Κόσσοβο απέκτησε παρόμοιο νομικό καθεστώς αυτονομίες με τις άλλες εθνότητες και κατάφερε να περιορίσει τον έντονο έλεγχο του Βελιγραδίου. Επιπλέον, οι Αλβανοί της περιοχής, κατέκτησαν το δικαίωμα να έχουν ως σύμβολο την αλβανική κόκκινη σημαία με τον δικέφαλο μαύρο αετό, τα αλβανικά ως πρώτη γλώσσα και να απολαμβάνουν τη θρησκευτική τους ελευθερία. Το μεγαλύτερο επίτευγμα για τους Αλβανούς εκείνη την περίοδο, ήταν η ίδρυση ανεξάρτητου πανεπιστημίου μαζί με το Αλβανολογικό Ινστιτούτο στην Πρίστινα[64].

---

[61] Μετά την πτώση του Τίτο, το Κόσοβο υπό τη διοίκηση του Ράνκοβιτς, περιορίστηκε όσον αφορά τις οικονομικές του δραστηριότητες. Οι πρώτες ύλες του, δόθηκαν σε άλλες δημοκρατίες, με πρόφαση την εξελιγμένη τους βιομηχανία, οδηγώντας έτσι το Κόσσοβο στην οικονομική δυσπραγία και κατάρρευση. Μέχρι το 1966, περίπου 230000 Αλβανοί, είχαν εγκαταλείψει το Κόσσοβο, λόγω κακών συνθηκών διαβίωσης.

[62] Το Σύνταγμα του 1974 προωθήθηκε από τον Τίτο και τον Έντβαρντ Καρντέλι που τον εκπροσωπούσε. Βλ. «The Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia», ORBIS, 1981, Crosscultural Communications, Merrick, New York, 1976, σελ. 127.

[63] Βλ. Βερέμης Θάνος, «Κοσσυφοπέδιο, Η μακρόσυρτη κρίση», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2000, σελ. 21.

[64] Το Πανεπιστήμιο της Πρίστινα ήταν το μόνο στα Βαλκάνια που δίδασκε τα περισσότερα μαθήματα σε γλώσσα μειονότητας. Η συνεργασία με το πανεπιστήμιο των Τιράνων ήταν

Όλες αυτές οι εκχωρήσεις δικαιωμάτων, έδωσαν την δυνατότητα στους Αλβανούς να δημιουργήσουν την αστική τους τάξη. Παρά όμως, την πολιτιστική τους ανάπτυξη, το Κοσσυφοπέδιο παρέμενε η πιο υπανάπτυκτη περιοχή της Γιουγκοσλαβίας. Πολύ σύντομα, οι Αλβανοί, προέβησαν σε αίτημα, να αποκτήσει το Κοσσυφοπέδιο περισσότερη ανεξαρτησία και καθεστώς Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας. Η ιδέα αυτή βρήκε πολλούς υποστηρικτές από τον χώρο των διανοούμενων και των φοιτητών, με αποτέλεσμα την έξαρση διαδηλώσεων και βίαιων ξεσπασμάτων[65]. Ο θάνατος του Τίτο, στις 4 Μαρτίου του 1980, προκάλεσε ακόμη περισσότερα προβλήματα στη διατήρηση της ισορροπίας στο Κόσσοβο. Οι διαμαρτυρίες, κορυφώθηκαν τον Μάρτιο του 1981, με την εξέγερση των φοιτητών της Πρίστινα, του Πρίζρεν και του Προγιούγεβου και έληξαν με τη βίαιη μεσολάβηση του γιουγκοσλαβικού στρατού.

Το 1985, ο σέρβικος εθνικισμός είχε αρχίσει να γίνεται πολύ έντονος. Παράλληλα, η παρουσία του Μιλόσεβιτς στην εξουσία, επέτρεψε στους Σέρβους να συσπειρωθούν ακόμη πιο πολύ. Στις 28 Ιουνίου 1987, ο Μιλόσεβιτς με αφορμή την 598η επέτειο της ήττας των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο το 1389, ανακοίνωσε ότι δε θα ηττηθούν ποτέ ξανά και ότι οι Σέρβοι του Κοσσόβου θα χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας.

Το 1989, ο Μιλόσεβιτς κατήργησε πολλά από τα προνόμια του Συντάγματος του 1974 για το Κόσσοβο, και το 1990 με το νέο σερβικό Σύνταγμα, η διοίκησή του, πέρασε στα χέρια του Βελιγραδίου[66]. Η αντίδραση των Αλβανών ήταν η ίδρυση «Παράλληλων Θεσμών Διοίκησης». Στις 7 Σεπτεμβρίου 1990, σε κρυφή συνεδρία στο Κάτσανικ, συνέταξαν και νέο Σύνταγμα με το οποίο το Κοσσυφοπέδιο αποκτούσε καθεστώς Ομόσπονδης Δημοκρατίας. Στις 20-30 Σεπτεμβρίου 1991, το παράνομο Κοινοβούλιο του Κοσσόβου διεξήγαγε δημοψήφισμα για να ανακηρυχτεί η περιοχή ανεξάρτητο κράτος. Στις 19 Οκτωβρίου, επικυρώθηκε το αποτέλεσμα και το Κόσσοβο ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο. Στις 22 Οκτωβρίου, αναγνωρίστηκε από την Κυβέρνηση

διαρκής καθώς μεγάλος αριθμός Αλβανών καθηγητών του, πήγαινε στην Πρίστινα για να διδάξει. Χαρβαλιάς Γιώργος, «Κοσσυφοπέδιο: Συνταγή για ανάφλεξη στα Βαλκάνια», σελ. 169

[65] Παρόμοιες διαδηλώσεις είχαν ξεσπάσει και τον Νοέμβριο του 1968, ενώ καθ' όλη τη διάρκεια 1968-1980 είχαν πραγματοποιηθεί πάνω από 800 συλλήψεις Αλβανών. Οι Σέρβοι ισχυρίζονται ότι οι Αλβανοί την περίοδο αυτή (1974-1989), με βίαιους τρόπους προκάλεσαν την μετανάστευση πολλών ομοεθνών τους από το Κόσσοβο με σκοπό την εθνοκάθαρση της περιοχής. Συγκεκριμένα από το 1971 μέχρι το 1981, οι Σέρβοι μετανάστες υπολογίζονται από 78000 έως 162000. Οι Αλβανοί, από την άλλη, υποστηρίζουν ότι η μετανάστευση αυτή οφείλεται στην δυσχερή οικονομική κατάσταση της περιοχής και στην ανάληψη των περισσότερων διοικητικών θέσεων από αυτούς.

[66] Βάσει των σέρβικων ισχυρισμών, αυτό που ήθελε να πετύχει ο Μιλόσεβιτς ήταν κυρίως η ασφάλεια, μέσω μιας ενιαίας εξωτερικής πολιτικής του Κοσσυφοπεδίου και της Βοϊβοντίνας, με τη Σερβία, και όχι να θίξει τα προνόμια των Αλβανών.

της Αλβανίας και στις 23 Δεκεμβρίου, αιτήθηκαν την αναγνώριση, ανεπιτυχώς, και από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Παράλληλα, σε μεγάλη διαδήλωση που πραγματοποιήθηκε στα Τίρανα με στόχο τη διαμαρτυρία για τις αντίξοες συνθήκες διαβίωσης των ομοεθνών τους στο Κόσσοβο, ο Σαλί Μπερίσα δήλωσε ότι θα συνεχίσει τον αγώνα για την εκπλήρωση του οράματος της «Μεγάλης Αλβανίας». Αυτό όπως ήταν φυσικό προκάλεσε την ανησυχία των γειτονικών βαλκανικών κρατών.

Τον Μάιο του 1992, διεξάγονται εκλογές για την ανάδειξη του κοινοβουλίου και του Προέδρου των Αλβανών του Κοσσόβου. Ανεδείχθη ο «Δημοκρατικός Σύνδεσμος της Κοσόβας», με αρχηγό τον Ιμπραήμ Ρουγκόβα. Οι σέρβικες αρχές δεν προέβαλλαν ιδιαίτερη αντίσταση για τη διεξαγωγή των εκλογών και έτσι από εκείνη τη στιγμή ξεκίνησε επίσημα η λειτουργία του «παράλληλου κράτους».

Τον Αύγουστο και Οκτώβριο του 1992, ο πρωθυπουργός της Γιουγκοσλαβίας, Μίλαν Πάνιτς και ο Ρουγκόβα συναντήθηκαν με την προοπτική να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις. Δυστυχώς όμως, δεν δόθηκε συνέχεια σε αυτή τη προσπάθεια, καθώς ο Πάνιτς αντικαταστάθηκε και ο Μιλόσεβιτς γινόταν όλο και πιο ισχυρός.

Τον Φεβρουάριο του 1993, η συνάντηση των έξι μεγαλύτερων δυνάμεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε ως στόχο να εξασφαλισθεί η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Κόσσοβο. Ο Βιτάλι Τσούρκιν, εκπρόσωπος του Ρώσου Προέδρου, συναντήθηκε με τον Ρουγκόβα και του είπε ότι: «πρέπει να συμβιβαστείτε με την ιδέα να ζήσετε στη Σερβία, η οποία βέβαια θα πρέπει να σέβεται τα δικαιώματά σας, και να προχωρήσει σε ένα διάλογο για την επαναχορήγηση μιας ευρείας αυτονομίας»[67]. Την επόμενη μέρα, η εφημερίδα του Ρουγκόβα υποδήλωνε ότι οι Ρώσοι προσπαθούσαν να επιβάλλουν τη δική τους πολιτική με πρόσχημα ότι ήταν πολιτική της διεθνούς κοινότητας. Τον Ιούλιο, ο Μιλόσεβιτς απαίτησε την απομάκρυνση της αποστολής παρατηρητών, της ΔΑΣΕ, από το Κόσσοβο και τη Βοϊβοδίνα.

Εν τω μεταξύ, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ, Bill Clinton, δήλωσε ότι θα προέβαιναν σε άμεση επέμβαση στο Κόσσοβο, σε περίπτωση που οι Σέρβοι απειλούσαν με γενοκτονία τους Αλβανούς. Την ίδια δήλωση είχε κάνει και πριν ένα χρόνο ο προηγούμενος Πρόεδρος, George Bush.

---

[67] Βλ. Ομάδα 21 Μακεδονίας- Θράκης, Βενιαμίν Καρακωστάνογλου, «Κοσσυφοπέδιο: οι Αιτίες της Κρίσης και οι Ευθύνες για τον Πόλεμο» από το συνολικό έργο: «Κοσσυφοπέδιο και Παγκοσμιοποίηση», Εκδόσεις Μαλλιαρής παιδεία, 2001, σελ. 31.

Τον Νοέμβριο του 1995, το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου δεν περιλαμβάνεται στις συμφωνίες του Ντέιτον, παρόλο που στο περιεχόμενό τους εξασφαλιζόταν η ειρήνη στη Γιουγκοσλαβία. Αυτό είναι μια ένδειξη ότι η Διεθνής Κοινότητα θεωρούσε ότι το Κόσσοβο βρισκόταν στα πρόθυρα ενός πολέμου. Παρόλα αυτά, το Συμβούλιο Ασφαλείας συνέχισε τις κυρώσεις ενάντια στη Γιουγκοσλαβία με στόχο να σεβαστεί τις συμφωνίες Dayton[68] και για να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις για το Κοσσυφοπέδιο.

Τον Απρίλιο του 1996, έκαναν την εμφάνισή τους οι πρώτες οργανωμένες επιθέσεις του «Απελευθερωτικού Στρατού της Κοσσόβας», κατά των σερβικών αρχών. Τον Μάιο, ο αρχηγός των Κοσοβάρων, Αντέμ Ντεμάτσι, δήλωσε ότι οι διαδηλώσεις τους θα έπρεπε να γίνουν πιο έντονες αν θα ήθελαν να επιτύχουν τη δημιουργία κράτους με καθεστώς όμοιο με αυτό της Σερβίας[69]. Τον Αύγουστο, ο Μιλόσεβιτς με τον Ρουγκόβα, έθεσαν τέλος στον αποκλεισμό των Αλβανών από τα σχολεία και με το «Μνημόνιο Αμοιβαίας Συμφωνίας», όπως ονομάστηκε ο κάθε ηγέτης αναγνώρισε την εξουσία του άλλου. Δυστυχώς όμως, μέχρι τον Μάρτιο του 1998, που επήλθε η κρίση, η συμφωνία δεν εφαρμόσθηκε.

Το 1997, οι ένοπλες ενέργειες του ΑΣΚ ενάντια των σερβικών αρχών, γίνονταν όλο και συχνότερες[70]. Ο Ρουγκόβα αντιτάχθηκε στην κατάσταση αυτή και για το λόγο αυτό αποδυναμώθηκε από άλλες αρχηγικές προσωπικότητες, όπως ήταν ο Αντέμ Ντεμάτσι. Η δράση του ΑΣΚ προκαλούσε άγχος[71] στη Διεθνή Κοινότητα η οποία γνώριζε ότι η

---

[68] Με τη Συμφωνία Dayton: «Τα εμπόλεμα μέρη (Β-Ε, Κροατία και ΟΔΓ) υπογράφουν συμφωνία ειρήνευσης, το τελικό κείμενο της οποίας επικυρώνεται στο Παρίσι, τον Δεκέμβριο του 1995.
Στόχοι της Συμφωνίας του Dayton είναι ο τερματισμός των συγκρούσεων, η προώθηση της ειρήνης και σταθερότητας και ο σεβασμός της κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας της Β-Ε βάσει του χάρτη των ΗΕ, της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι και του ΟΑΣΕ. Επίσης, η επιστροφή των προσφύγων και εκτοπισμένων, η μεταρρύθμιση της οικονομίας και η ενίσχυση των κεντρικών κρατικών θεσμών.» Ελληνική Δημοκρατία- Υπουργείο Εξωτερικών - http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/europe_southeastern/balkans/BsH.html

[69] Βλ. Ευάγγελος Κωφός, «Το Κοσσυφοπέδιο και η Αλβανική Ολοκλήρωση, Το άχθος του χθες- το άγχος του αύριο», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998, σελ 106.

[70] Σημαντικός παράγοντας, ήταν ότι τα μέλη του ΑΣΚ εκμεταλλεύτηκαν την κατάρρευση της Αλβανίας και έτσι απέκτησαν οπλικό εξοπλισμό από τις αποθήκες της. Βλ. Ομάδα 21 Μακεδονίας- Θράκης, Βενιαμίν Καρακωστάνογλου, «Κοσσυφοπέδιο: οι Αιτίες της Κρίσης και οι Ευθύνες για τον Πόλεμο» από το συνολικό έργο: «Κοσσυφοπέδιο και Παγκοσμιοποίηση», Εκδόσεις Μαλλιαρής παιδεία, 2001, σελ. 33.

[71] Πιθανή εξέλιξη της κατάστασης με βάση δηλώσεις του ΑΣΚ: «εμείς ξεκινάμε ένοπλο αγώνα, αποσταθεροποιούμε το Κοσσυφοπέδιο, και μέσα από αυτό βλέπετε ορατή την επερχόμενη αποσταθεροποίηση και των Σκοπίων και της ίδιας της Αλβανίας». Απόσπασμα από το άνωθεν βιβλίο σελίδα 34.

επέκταση των ένοπλων αυτών ενεργειών θα μπορούσε να επιφέρει την αντίδραση των Σέρβων με στόχο την εθνοκάθαρση.

Τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου, πραγματοποιήθηκε η Διαβαλκανική Διάσκεψη Κορυφής, στην Κρήτη, όπου συναντήθηκαν ο Πρόεδρος της Γιουγκοσλαβίας, Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς και ο Πρωθυπουργός της Αλβανίας, Φάτος Νάνο. Σκοπός τους ήταν η βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών. Ωστόσο, οι αρχηγοί του Κοσσόβου δεν θέλησαν οι ομοεθνείς τους να λάβουν τυχόν αποφάσεις για το Κόσσοβο.

Από τον Οκτώβριο μέχρι και το Δεκέμβριο, ο Ρουγκόβα προσπαθούσε να ωθήσει την Διεθνή Κοινότητα να πιέσει την Σερβία να κάτσουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Ο Μιλόσεβιτς όμως, ήταν αμετάκλητος, δηλώνοντας ότι το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου ήταν ένα ζήτημα που αφορούσε αποκλειστικά την Δημοκρατία της Σερβίας.

2.2.1 Προσπάθειες ειρηνικής επίλυσης

Τον Φεβρουάριο και Μάρτιο του 1998[72], η κατάσταση επιδεινώθηκε έπειτα και από τις επιθέσεις του ΑΣΚ ενάντια των σερβικών αρχών. Οι Σέρβοι για αντίποινα προέβησαν σε πολύ βίαιες επιθέσεις που είχαν όμως, ως αποτέλεσμα, μεγάλο αριθμό νεκρών. Στην Πρίστινα πραγματοποιήθηκαν πολυπληθείς διαμαρτυρίες οι οποίες αρχικά αναχαιτίστηκαν βίαια από Σέρβους αστυνομικούς, αργότερα όμως, χάρη στη διεθνή κατακραυγή, η αντιμετώπιση των διαδηλώσεων ήταν πολύ πιο ήρεμη. Από εκείνη τη στιγμή η Διεθνής Κοινότητα ξεκίνησε προσπάθειες διαπραγμάτευσης μεταξύ Αλβανών και Σέρβων.

Έτσι, στις 9 Μαρτίου 1998[73], πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο, συνέλευση της «Ομάδας Επαφής», με εκπρόσωπο τον Ισπανό Πρωθυπουργό, Φελίπε Γκονζάλες, και στόχο την έναρξη των διαπραγματεύσεων για το Κόσσοβο. Εκεί, αποφάσισαν να προτρέψουν το Συμβούλιο Ασφαλείας να επιβάλλει εμπάργκο όπλων στη Γιουγκοσλαβία, κάτι το οποίο δεν έγινε, καθώς δεν θεωρήθηκε σωστή λύση τη δεδομένη στιγμή.

---

[72] Βλ. Ευάγγελος Κωφός, «Το Κοσσυφοπέδιο και η Αλβανική Ολοκλήρωση, Το άχθος του χθες-το άγχος του αύριο», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998, σελ 108.
[73] Ομοίως, σελ. 109.

Στις 20 Μαρτίου 1998[74], ο Πρωθυπουργός της Αλβανίας, Φάτος Νάνο, δήλωσε σε υπουργικό συμβούλιο, ότι το ζήτημα του καθεστώτος του Κοσσόβου είναι ένα εσωτερικό πρόβλημα που θα επιλυθεί εντός της Γιουγκοσλαβίας. Δήλωσε επίσης, ότι μια καλή λύση θα ήταν όπως αυτή της «Srbska Repulika» της Βοσνίας και ότι η μετριοπαθής στάση του Ρουγκόβα δε βοηθούσε στην ανεξαρτησία του Κοσσόβου.

Ωστόσο, στις εκλογές του Κοσσόβου, στις 22 Μαρτίου, ο Ρουγκόβα επανεκλέχτηκε Πρόεδρος, καθώς όμως, αμφισβητούταν συνεχώς η πολιτική του, αναγκάστηκε να πάρει σκληρότερη στάση. Ήταν γεγονός πάραυτα, ότι η διπλωματική πολιτική[75] του Ρουγκόβα, όλο αυτό το διάστημα, βοήθησε την Αλβανία όσον αφορούσε τις σχέσεις της με τις ΗΠΑ και επιπλέον εξασφάλιζε τη διατήρηση και χρηματοδότηση του «Παράλληλου Συστήματος» του Κοσσόβου[76]. Η στάση των ανταγωνιστών του Ρουγκόβα που θεωρούσαν την επιθετική πολιτική, αποτελεσματική πολιτική προκαλούσε πρόβλημα στη Διεθνή Κοινότητα που επιθυμούσε την επίλυση του ζητήματος μέσω διαπραγματεύσεων.

Η «Ομάδα Επαφής» λοιπόν, είχε θέσει ως στόχο να αποτρέψει τις βίαιες συγκρούσεις μεταξύ Σέρβων και Αλβανών και να τους πιέσει να ξεκινήσουν τις διαπραγματεύσεις. Δυστυχώς όμως, οι ενέργειες αυτές δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα.

Στις 25 Μαρτίου 1998, η «Ομάδα Επαφής» μαζί με τους Υπουργούς Εξωτερικών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, συνεδρίασαν στη Βόννη και έδωσαν τέσσερις βδομάδες περιθώριο στον Μιλόσεβιτς για να ξεκινήσουν τις διαπραγματεύσεις για το Κόσσοβο. Δήλωσαν επίσης ότι επιθυμούν να παραχωρηθεί στο Κόσσοβο αυτονομία και όχι ανεξαρτησία και τάχθηκαν ενάντια των βίαιων ενεργειών των σερβικών αρχών και των Κοσοβάρων ανταρτών[77].

---

[74] Ομοίως, σελ. 109.

[75] Την επόμενη κιόλας μέρα από την εκλογή του, εκπρόσωπός του και εκπρόσωπος της κυβέρνησης της Σερβίας, υπέγραψαν νέα συμφωνία με την οποία ενεργοποιούνταν η συμφωνία του Σεπτεμβρίου του 1996, που είχε ως στόχο την πρόσβαση των Αλβανών στα σχολεία και την λειτουργία του Πανεπιστημίου της Πρίστινα.

[76] Βλ. Βερέμης Θάνος, «Κοσσυφοπέδιο, Η μακρόσυρτη κρίση», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2000, σελ. 59.

[77] Βλ. Ευάγγελος Κωφός, «Το Κοσσυφοπέδιο και η Αλβανική Ολοκλήρωση, Το άχθος του χθες-το άγχος του αύριο», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998, σελ. 110.

Η συνεδρία αυτή προκάλεσε τη δυσαρέσκεια των Αλβανών και αυτό γιατί το επιθυμητό για αυτούς θα ήταν ένα ανεξάρτητο Κόσσοβο. Ωστόσο, οι τρόποι απόσπασης του Κοσσόβου από τη Σερβία δεν παρουσιάζονταν με ευκρίνεια και δε δίνονταν εγγυήσεις ότι στο μέλλον δεν θα αποσχιστεί ή δε θα ανακηρυχθεί ανεξάρτητο από τη στιγμή που θα αποκτούσε καθεστώς ίδιο με

Την 1η Απριλίου 1998, το Συμβούλιο Ασφαλείας (απόφαση 1160[78]) αποφάσισε την επιβολή εμπάργκο όπλων στη Γιουγκοσλαβία, με σκοπό να πιεστεί ο Μιλόσεβιτς και να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις. Οι διαμάχες μεταξύ των μελών του ΑΣΚ και των σέρβικων αρχών συνεχίστηκαν όλο τον Απρίλιο. 29 Απριλίου και 9 Μαΐου, η «Ομάδα Επαφής» συνήλθε στη Ρώμη και στο Λονδίνο και αποφάσισε την επιβολή και οικονομικών κυρώσεων στην Γιουγκοσλαβία.

Στις 13 Μαΐου, έπειτα από μεγάλες προσπάθειες που κατέβαλλε ο Richard Holbrooke, Ειδικός Απεσταλμένος των ΗΠΑ, επετεύχθη η πρώτη συνάντηση του Μιλόσεβιτς με τον Ρουγκόβα για την έναρξη των διαπραγματεύσεων, χωρίς τη βοήθεια διαμεσολαβητή. Δυστυχώς όμως, για ακόμη μία φορά δεν επιλύθηκε το πρόβλημα αφού καμία από τις δύο πλευρές δεν ήταν διατεθειμένη να συμβιβαστεί. Στις 23 Σεπτεμβρίου, υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας η απόφαση 1199, έπειτα από τα τεκταινόμενα του καλοκαιριού που είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο και την προσφυγιά εκατοντάδων Αλβανοκοσσοβάρων. Με την απόφαση αυτή που λήφθηκε σύμφωνα με τις αρχές του κεφαλαίου VII, η Διεθνής Κοινότητα, ζήτησε και πάλι από τον Μιλόσεβιτς τον τερματισμό των εχθροπραξιών και την έναρξη διαπραγματεύσεων.

Στις 7 Οκτωβρίου, η υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ, Μαντλίν Ολμπράιτ, αιτήθηκε από τους άλλους υπουργούς εξωτερικών, των χωρών- μελών του ΝΑΤΟ, να του δοθεί το πράσινο φώς για έναρξη αεροπορικών επιθέσεων. Στα μέσα του Οκτώβρη, επετεύχθη η συμφωνία μεταξύ Μιλόσεβιτς- Χόλμπρουκ, όπου το Συμβούλιο Ασφαλείας υιοθέτησε την απόφαση 1203 (24 Οκτωβρίου 1998) σύμφωνα με την οποία το ΝΑΤΟ θα ήλεγχε τον εναέριο χώρο του Κοσόβου ενώ παράλληλα θα αναπτύσσονταν μια αποστολή χιλίων πεντακοσίων παρατηρητών του ΟΑΣΕ, που θα εξασφάλιζαν την απόσυρση των σέρβικων στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων και την καταστολή της δράσης του ΑΣΚ. Ο Μιλόσεβιτς συμφώνησε την επιστροφή προσφύγων στο Κόσσοβο, εγγυήθηκε την απόσυρση αστυνομικών δυνάμεων και επιπλέον δέχτηκε να αυτοδιοικείται η περιοχή.

αυτό της Σερβίας. Βλ. Βερέμης Θάνος, «Κοσσυφοπέδιο, Η μακρόσυρτη κρίση», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2000, σελ.60-61.

[78] Από τον Μάρτιο είχε ληφθεί η απόφαση 1160 για την εξασφάλιση της ειρήνης μέσω των ενεργειών του ΟΑΣΕ και της Ομάδας Επαφής.

Ωστόσο, ο Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσσόβου, δε συμμορφώθηκε με την συμφωνία αυτή και δήλωσε ότι η μόνη λύση θα ήταν η ανεξαρτησία, συνεχίζοντας τη δράση του και οδηγώντας έτσι στα αντίποινα των σερβικών στρατιωτικών δυνάμεων[79].

Η διεθνής κοινή γνώμη στράφηκε ενάντια στον Μιλόσεβιτς, με αποτέλεσμα να προκαλέσει την συσπείρωση των Σέρβων γύρω από αυτόν. Εν τω μεταξύ στο Κόσσοβο, είχαν ήδη επιστρέψει οι γιουγκοσλαβικές στρατιωτικές δυνάμεις αλλά και οι δυνάμεις του ΑΣΚ, οι οποίες ήταν εμφανώς ανασυγκροτημένες[80]. Η κλιμάκωση της βίας ήταν μη- αναστρέψιμη και σε αυτό δε μπορούσε να βοηθήσει ούτε η παρέμβαση των χιλίων πεντακοσίων παρατηρητών του ΟΑΣΕ. Παράλληλα, η Ρωσία αιτήθηκε από τον Κόφι Ανάν να προσθέσει τον ΑΣΚ στις τρομοκρατικές οργανώσεις.

Στις 27 Ιανουαρίου 1999, η Ομάδα Επαφής αποφάσισε να ακολουθηθεί πολιτική βασισμένη στη διπλωματία και την απειλή χρήσης βίας. Μία μέρα νωρίτερα, η Ολμπράιτ είχε συναντήσει τον Ρώσο ομόλογό της και είχαν αποφασίσει την στενή συνεργασία με στόχο τον έλεγχο της κρίσης στο Κόσσοβο.

Στις 6 Φεβρουαρίου 1999, συγκλήθηκε διάσκεψη στον γαλλικό ιστορικό πύργο του Ρανμπουιγιέ, με συμμετέχοντες την Ομάδα Επαφής, τις ΗΠΑ και τους συμμάχους του ΝΑΤΟ. Στη διάσκεψη αυτή το ΝΑΤΟ ανακοίνωσε ότι σε περίπτωση που οι δυο πλευρές δεν οδηγηθούν σε συμφωνία θα προέβαινε σε επέμβαση για την αποτροπή της περαιτέρω ανθρωπιστικής καταστροφής. Οι συμφωνίες του Ρανμπουιγιέ[81] παρείχαν αυτονομία στο Κόσσοβο, εκλογές και επανεξέταση του καθεστώτος της περιοχής σε τρία χρόνια. Για την ικανοποίηση των ελεγχόμενων, από τον ΑΣΚ, αντιπροσώπων προστέθηκε στη συμφωνία σημείωση με την οποία η τελική συμφωνία θα επηρεαζόταν από τη θέληση του λαού του Κοσόβου. Οι Αλβανοί απέρριψαν την συμφωνία ενώ αντίθετα, οι Σέρβοι ήταν πρόθυμοι να την αποδεχτούν, καθώς επιδέχονταν ισχυρές πιέσεις[82].

---

[79] Η βίαιη επίθεση στο χωριό Ραστάκ, προκάλεσε την έντονη αντίδραση της διεθνούς κοινής γνώμης ενάντια της πρακτικής που ακολουθούσαν οι Σέρβοι. Οι μνήμες από τα γεγονότα του πρόσφατου παρελθόντος, στη Βοσνία, επιβάρυναν ακόμη περισσότερο τη θέση των Σέρβων.

[80] Ο ΑΣΚ χρηματοδοτούνταν από λαθρεμπόριο καυσίμων, τσιγάρων και ναρκωτικών.

[81] Βλ. Noam Chomsky, «Ο Νέος στρατιωτικός ανθρωπισμός: Μαθήματα από το Κοσσυφοπέδιο», μετάφραση Αθηνά Δημητριάδου, Αθήνα, 2001, σελ.158, επίσης για το πλήρες κείμενο της ειρηνευτικής συμφωνίας στο Ραμπουιγιέ στις 23 Φεβρουαρίου 1999 βλέπε http://www.un.org/peace/kosovo/99648_1.pdf.

[82] Βλ. Λένα Διβάνη, «Το Χρονικό ενός προαναγγελθέντος θανάτου», Το Σ, τεύχος 4/2001.

Λίγο αργότερα, οι Αλβανοί, αποδέχτηκαν το «Σχέδιο Hill»[83], αλλά οι Σέρβοι το απέρριψαν. Το συγκεκριμένο σχέδιο λοιπόν, υστερούσε σε μερικά σημεία όπως: 1ο) στο άρθρο 3, που αναφερόταν στην πλήρη αυτονομία του Κοσσυφοπεδίου, κάτι το οποίο δημιουργούσε την ανησυχία στους Σέρβους ότι στο μέλλον θα επιδιωχθεί η ανεξαρτησία του,2ο)στο άρθρο 4, που επιβάλλονταν η εγκατάσταση στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή και 3ο) το παράρτημα Β, που αναφερόταν το καθεστώς των στρατιωτικών δυνάμεων.

Στις 15 Μαρτίου 1999, έγινε μία ακόμη προσπάθεια για να επιτευχθεί συμφωνία αλλά δυστυχώς στο ενδιάμεσο και οι δύο πλευρές κλιμάκωσαν τις μεταξύ τους επιθέσεις έτσι ώστε οι διαπραγματεύσεις να φέρουν αποτελέσματα προς όφελος της κάθε πλευράς. Ο Μιλόσεβιτς πρότεινε ένα δικό του κείμενο για συμφωνία ενώ παράλληλα δήλωνε ότι δεν τον τρόμαζαν οι απειλές για βομβαρδισμούς. Λίγες μέρες αργότερα όμως και η προσπάθεια αυτή αποδείχτηκε ότι έγινε επί ματαίω αφού οι Σέρβοι την απέρριψαν(καταψηφίστηκε από την σέρβικη βουλή στις 23 Μαρτίου) καθώς θεωρήθηκε για ακόμη μία φορά ότι διάκειται υπέρ των Αλβανών.

Εν τω μεταξύ, τα διεθνή Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης είχαν ήδη προκαλέσει την έντονη δυσαρέσκεια της διεθνούς κοινής γνώμης, που ήταν πια πεπεισμένη ότι η άμεση παρέμβαση του ΝΑΤΟ, με οποιοδήποτε τρόπο, ήταν αναγκαία για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στις 23 Μαρτίου, ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ, Dr. Javier Solana δήλωσε ότι:

> *«Όλες οι προσπάθειες να επιτευχθεί πολιτική λύση μέσω διαπραγματεύσεων, στην κρίση του Κοσσυφοπεδίου έχει αποτύχει, δεν υπάρχουν εναλλακτικές εκτός της στρατιωτικής δράσης……. Αυτή η στρατιωτική δράση έχει ως στόχο την υποστήριξη των πολιτικών στόχων της διεθνούς κοινότητας……. Όπως έχουμε δηλώσει, μια βιώσιμη πολιτική λύση πρέπει να είναι εγγυημένη από*

[83] Το σχέδιο αυτό προτάθηκε από τον Christopher Hill, ο οποίος ήταν πρέσβης των ΗΠΑ στα Σκόπια. Συγκεκριμένα με το σχέδιο Hill η κυβέρνηση του Κοσσόβου αποκτούσε ίδια ισχύ με των άλλων Ομόσπονδων Δημοκρατιών και επιπλέον το Σύνταγμά του δε θα ελεγχόταν πια από το συνταγματικό δικαστήριο της Γιουγκοσλαβίας. Ακόμη, τα σερβικά στρατεύματα θα μειώνονταν κατά δυόμισι χιλιάδες στρατιώτες και οι Αλβανοί θα είχαν το δικαίωμα σε μικρό χρονικό διάστημα να αιτηθούν αλλαγή του καθεστώτος. Αυτό που ενόχλησε κυρίως όμως του Σέρβους σε σημείο να μην αποδεχτούν το σχέδιο ήταν η εγκατάσταση είκοσι οχτώ χιλιάδων στρατιωτών του ΝΑΤΟ με τη δικαιοδοσία να ελέγχουν την τήρηση της συμφωνίας και τη δράση του γιουγκοσλαβικού στρατού. Βλ. Ομάδα 21 Μακεδονίας- Θράκης, Βενιαμίν Καρακωστανόγλου, «Κοσσυφοπέδιο: οι Αιτίες της Κρίσης και οι Ευθύνες για τον Πόλεμο» από το συνολικό έργο: «Κοσσυφοπέδιο και Παγκοσμιοποίηση», Εκδόσεις Μαλλιαρής παιδεία, 2001, σελ. 35-36.

μια διεθνή στρατιωτική παρουσία……. Επιτρέψτε μου να είμαι σαφής: Το ΝΑΤΟ δεν διεξάγει πόλεμο εναντίον της Γιουγκοσλαβίας……. Στόχος μας είναι να αποτραπεί επιπλέον ανθρώπινος πόνος, καταπίεση και βία κατά του άμαχου πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου.»[84]

Στις 24 Μαρτίου, ο Αμερικανός Πρόεδρος Μπίλ Κλίντον, διέταξε την έναρξη εναέριων επιθέσεων- βομβαρδισμών, από τις δυνάμεις του ΝΑΤΟ, δηλώνοντας και αυτός ότι:

«Η κρίση του Κοσσυφοπεδίου είναι πλέον πλήρως εκτιναγμένη και αν δε δράσουμε, θα γίνει πολύ χειρότερη.[85]*»*

2.3 Η νατοϊκή επέμβαση

Στόχοι της Νατοϊκής επέμβασης ήταν: 1ο) ο τερματισμός της δράσης των γιουγκοσλαβικών αρχών, 2ο) να απαλειφθεί κάθε στρατιωτική ή αστυνομική γιουγκοσλαβική δύναμη από το Κοσσυφοπέδιο, 3ο) να εγκατασταθεί διεθνή στρατιωτική δύναμη στην περιοχή, 4ο) να επιστραφούν οι πρόσφυγες και 5ο) να δεσμευθεί ο Μιλόσεβιτς ότι στο μέλλον θα δεχθεί συμφωνία βασισμένη σε αυτήν του Ραμπουγιέ[86].

Οι βομβαρδισμοί του ΝΑΤΟ διήρκησαν 76 μέρες[87] και είχαν ως αποτέλεσμα τεράστιες καταστροφές στην οικονομική και τεχνική δομή της χώρας, όπως επίσης και τον θάνατο μεγάλου αριθμού αμάχων. Επιπλέον, η εγκατάλειψη του Κοσόβου κατά τη

---

[84] Βλ. www. Nato.int/docu/pr/1999/p99-040e.htm. NATO press release 1999, 23 March

[85] Βλ. New York Times, “Attack by Alliance First in Its History On Sovereign Land : NATO Missiles Open Air War Against Yugoslavia” By Joseph FitchettPublished: Thursday, March 25, 1999.

[86] Βλ. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Επιβάλλοντας την Ειρήνη- Η νομιμότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων στα όρια του ανθρωπισμού», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ. 307.

[87] Για τη διάρκεια του Πάσχα οι Σέρβοι ζήτησαν την παύση των βομβαρδισμών, αλλά το αίτημά τους δεν έγινε δεκτό. Στόχοι των βομβαρδισμών αποτέλεσαν η Σερβία, το Κοσσυφοπέδιο, η Βοϊβοντίνα και το Μαυροβούνιο.

διάρκεια των επιθέσεων, από 900000 Αλβανούς, δημιούργησε και ένα μεγάλο προσφυγικό ζήτημα.

Η G8 σε συνεργασία με τον Φιλανδό Πρωθυπουργό και τον Ρώσο απεσταλμένο ανάγκασαν τον Μιλόσεβιτς να αποσύρει τις γιουγκοσλαβικές δυνάμεις από το Κόσοβο και να δεχτεί την εγκατάσταση μιας διεθνούς ειρηνευτικής δύναμης. Στις 9 Ιουνίου επετεύχθη στρατιωτική συμφωνία[88] και στις 10 Ιουνίου το Συμβούλιο Ασφαλείας, έδωσε τέλος στη νατοϊκή επέμβαση, με την υιοθέτηση του ψηφίσματος 1244.

Στις 11 Ιουνίου, οι 400000 στρατιώτες[89] της KFOR άρχισαν να εγκαθίστανται στο Κόσοβο, ενώ παράλληλα ξεκίνησε και η προσπάθεια επαναπατρισμού των προσφύγων της περιοχής, η οποία και επετεύχθη σε μεγάλο βαθμό μέχρι το τέλος Αυγούστου. Δυστυχώς όμως, για όλη τη διάρκεια μέχρι και την πλήρη αποχώρηση των γιουγκοσλαβικών στρατιωτικών δυνάμεων, υπήρξαν πολυάριθμες επιθέσεις, κυρίως λόγω της εκδικητικής συμπεριφοράς των μελών του ΑΣΚ. Αυτό βέβαια είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός σερβικού κύματος προσφύγων και την ανάδειξη της αδυναμίας της KFOR να επιβάλλει την ειρήνη. Ωστόσο, οι νέες κυβερνήσεις των Γιουγκοσλάβων και Κοσοβάρων έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην διατήρηση της σταθερότητας στην περιοχή[90].

2.4 Η απόφαση 1244

Η απόφαση 1244, στηρίχτηκε σε αποφάσεις που είχε πάρει το Συμβούλιο Ασφαλείας κατά τη διάρκεια της κρίσης στο Κόσοβο και οι οποίες είχαν ως βάση το κεφάλαιο VII του Χάρτη για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την αποκατάσταση της ειρήνης.

---

[88] Με τη στρατιωτική αυτή συμφωνία η Γιουγκοσλαβία δεσμεύτηκε ότι από τις 13 του μήνα θα ξεκινούσε η αποχώρηση των γιουγκοσλαβικών στρατευμάτων. Για το πλήρες κείμενο βλ. Keesing's 1999, σελ. 43008-9.

[89] Οι στρατιώτες προέρχονταν από Βρετανία, Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ και από πολλές άλλες χώρες που θέλησαν να συμμετέχουν, μέσα στις οποίες ήταν και η Ελλάδα.

[90] Βλ. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Επιβάλλοντας την Ειρήνη- Η νομιμότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων στα όρια του ανθρωπισμού», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ.309-10.

Στις 31 Μαρτίου 1998, το Συμβούλιο Ασφαλείας, με την απόφαση 1160 αντιτάχθηκε στη βίαιη συμπεριφορά των γιουγκοσλαβικών αρχών αλλά και του ΑΣΚ. Παράλληλα με την απόφαση αυτή παρουσιάστηκε η λύση της Ομάδας Επαφής η οποία εξασφάλιζε την εδαφική ακεραιότητα της Γιουγκοσλαβίας αλλά και τα ανθρώπινα δικαιώματα των Κοσοβάρων. Στο διατακτικό της απόφασης σημειώθηκε ότι για την επίτευξη ειρηνικής επίλυσης θα έπρεπε να επιβληθούν επιπρόσθετα μέτρα. Στις 23 Σεπτεμβρίου 1998, με την απόφαση 1199, το Συμβούλιο Ασφαλείας προχώρησε στη λήψη πρόσθετων μέτρων, ενώ στις 24 Οκτωβρίου, με την απόφαση 1203, απαίτησε την εφαρμογή των δύο προηγούμενων αποφάσεων. Αυτή όμως που αποτέλεσε στην ουσία την βάση για την έκδοση της απόφασης 1244, ήταν η απόφαση της 1239 στις 14 Μαΐου 1999 Η απόφαση αυτή επικαλούταν διατάξεις από όλα τα κείμενα του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και επιπλέον βασίζονταν στις αρχές που είχαν υιοθετηθεί στις 6 Μαΐου 1999, από τους Υπουργούς Εξωτερικών του G8[91].

Η απόφαση 1244 λοιπόν, βασίστηκε κυρίως στις προαναφερθείσες αρχές του G8 και στις προτάσεις του Μάρτιι Αχτισάαρι(το επονομαζόμενο Σχέδιο Αχτισάαρι) και του Βίκτορ Τσερνομίρτιν, που παρουσιάστηκαν στις 2 Ιουνίου 1999. Ο Μιλόσεβιτς αποδέχτηκε το σχέδιο πρότασης για να σταματήσουν οι βομβαρδισμοί και έτσι με την συγκατάθεση του ΝΑΤΟ, της Γιουγκοσλαβίας και της Ρωσίας, το Συμβούλιο Ασφαλείας προέβη στη λήψη της συγκεκριμένης απόφασης, που βασίστηκε κυρίως στο κεφάλαιο VII του Χάρτη.

Η συγκεκριμένη απόφαση αποσκοπούσε στη δημιουργία κατάλληλου εδάφους για τελική πολιτική λύση στο Κόσοβο. Από πολιτικής άποψης η Απόφαση τοποθετείται στο ενδιάμεσο της νομιμοποίησης της επιβολής των νατοϊκών όρων και της νομιμοποίησης της μετέπειτα της στρατιωτικής νατοϊκής πιέσεως[92].

Από νομικής άποψης η Απόφαση 1244 επικυρώνει τη συμφωνία της Ομάδας G-8, ΝΑΤΟ και Ρωσίας, για τους όρους επίλυσης του προβλήματος και της συμμόρφωσης

---

[91] Οι αρχές τους περιλάμβαναν: 1^{ο} την εγκατάσταση διεθνούς ειρηνευτικού σώματος στο Κόσοβο, 2^{ο} την εξασφάλιση μιας προσωρινής διοίκησης στο Κοσόβου, 3^{ο} των επαναπατρισμό των προσφύγων, 4^{ο} την υπόσχεση ότι στο μέλλον θα επιτευχθεί συμφωνία που θα εξασφάλιζε την αυτονομία του Κοσόβου, 5^{ο} την οικονομική βελτίωση του και 6^{ο} να επιτραπεί η εγκατάσταση ενός συγκεκριμένου αριθμού γιουγκοσλαβικών στρατιωτικών δυνάμεων. Για όλα τα παραπάνω Βλ. Άγγελος Σπ. Γιόκαρης, «Η διεθνής πολιτική παρουσία στο Κοσσυφοπέδιο: διεθνής ανθρωπιστική συνδρομή υπό διεθνή έλεγχο, εντολή διαχείρισης ή υποκατάσταση στοιχείων κυριαρχίας;», Το Σύνταγμα , Διμηνιαία Επιθεώρηση Συνταγματικής Θεωρίας και Πράξης, http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/afieromata/item.php?id=396

[92] Ομοίως, Άγγελος Σπ. Γιόκαρης.

της Γιουγκοσλαβίας με αυτούς, όπως ορίζει η απόφαση. Επιπλέον, υποχρεώνει τα κράτη να κατοχυρώσουν την κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητα της Γιουγκοσλαβίας, ενώ παράλληλα επιθυμεί την επίτευξη της αυτονομίας και αυτοδιοίκησης του Κοσόβου[93].

Με την απόφαση 1244, επιτράπηκε η εγκατάσταση μιας διεθνούς στρατιωτικής δύναμης υπό την διοίκηση του ΝΑΤΟ και βέβαια η εγκαθίδρυση πολιτικής παρουσίας, της UNMIK (UN Mission in Kosovo)[94], που θα διοικούσε προσωρινά το Κόσοβο και είχε ως αποστολή την αναδιοργάνωση της υποδομής της περιοχής. Ακόμη ο ΟΑΣΕ ανέλαβε το έργο της οικοδόμησης της Δημοκρατίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση την οικονομική του ανόρθωση και η UNHCR την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων[95]. Επίσης, με το άρθρο 3 της απόφασης, εξασφαλίστηκε και η απόσυρση των γιουγκοσλαβικών στρατευμάτων όπως επίσης και αυτών του ΑΣΚ[96], με το άρθρο 15.

2.4.1Η διεθνής πολιτική παρουσία

Παρόλο που αρχικά, υποσχόταν η εδαφική ακεραιότητα της Γιουγκοσλαβίας, στην ουσία δεν ίσχυσε κάτι τέτοιο, αφού με την απόφαση αυτή, δεν είχε κανένα δικαίωμα πλέον, επί της διοικήσεως του Κοσόβου.

Η διοίκηση του Κοσόβου, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, θα διαρκούσε για ένα χρόνο, με την προϋπόθεση ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας(άρθρο 19) δε θα επιθυμούσε κάτι

---

[93] Ομοίως.

[94] Η UNMIK θα αποτελούσε την ενδιάμεση διοίκηση του Κοσόβου (Interim Administration), η οποία εκτός του ανθρωπιστικού της έργου, θα βοηθούσε και στην δημιουργία των δημοκρατικών του θεσμών.

[95] Βλ. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Επιβάλλοντας την Ειρήνη- Η νομιμότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων στα όρια του ανθρωπισμού», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ.311.

[96] Ο ΑΣΚ έπειτα από συμφωνία με την KFOR, ήταν υποχρεωμένος να αφοπλιστεί μέχρι τις 20 Σεπτεμβρίου 1999, κάτι το οποίο δεν επετεύχθη σε μεγάλο βαθμό. Σε αυτό σημαντικό ρόλο έπαιξε και η αλλαγή του πολιτικού σκηνικού των Κοσοβάρων με τη δημιουργία κυβέρνησης υπό τον Θάτσι, αρχηγό του ΑΣΚ.

διαφορετικό. Επιπλέον, το Συμβούλιο Ασφαλείας, αιτήθηκε από τον Γενικό Γραμματέα την επιλογή ενός Ειδικού Εκπροσώπου(άρθρο 6) για τον έλεγχο της διοίκησης[97].

Οι αρμοδιότητες(άρθρο 11) της προσωρινής πολιτικής διοίκησης(UNMIK) ήταν:

- Να εξασφαλίσει την αυτονομία και αυτοδιοίκηση του Κοσσυφοπεδίου μέχρι την επίτευξη μίας τελικής συμφωνίας.
- Να ενισχύσει τις διοικητικές λειτουργίες και θεσμούς.
- Να βοηθήσει στη δημιουργία και ανάπτυξη δημοκρατικών θεσμών[98] όπως επίσης και στη διεξαγωγή εκλογών.
- Να βοηθήσει στην εξεύρεση μιας τελικής λύσης για το Κόσοβο που θα στηρίζεται κυρίως στη συμφωνία του Ραμπουιγιέ.
- Να βοηθήσει στη μεταφορά της εξουσίας, στους θεσμούς που θα δημιουργηθούν, έπειτα από την τελική συμφωνία.
- Να επιμεληθεί την τεχνική και οικονομική ανασυγκρότηση της περιοχής και γενικότερα τη βελτίωση της υποδομής της.
- Τέλος, να υποστηρίξει την αναδιοργάνωση των αστυνομικών και δικαστικών αρχών και να εξασφαλίσει την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Ακόμη, με τη συμμετοχή της UNHCR, είχε ως αρμοδιότητα και την επιστροφή των προσφύγων στο Κόσοβο.

2.4.2 Η KFOR

Οι αρμοδιότητες[99] της διεθνούς στρατιωτικής παρουσίας(KFOR) στο Κόσοβο, προσδιορίστηκαν αρχικά, στις 2 Ιουνίου 1999, στο παράρτημα XI του Σχεδίου

---

[97] Ο ειδικός εκπρόσωπος θα διεύθυνε την αποστολή στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας και στις αρμοδιότητές του θα ήταν και η εξασφάλιση της εφαρμογής της Απόφασης. Επιπλέον, με τη Σύμβαση της Βιέννης (1961), θα εφαρμοζόταν mutatis mutandis για τα προνόμια και ασυλίες των μελών της αποστολής. Αυτός που επιλέχθηκε ήταν ο Γάλλος γιατρός B. Kouchner. Βλ. Στέλιος Περράκης, «Κόσοβο- ανατρέποντας τη διεθνή δικαιοταξία : αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21^{ο} αιώνα», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2008, σελίδα 65-67.

[98] S/Res 1244 (1999), παρ. 10.

Αχτισάαρι και καταγράφηκαν επίσης, εκτενέστερα στη παράγραφο 9 της Απόφασης 1244. Η KFOR έχει αστυνομικές και στρατιωτικές αρμοδιότητες και είναι υποχρεωμένη να αποστέλλει μηνιαίες περιοδικές εκθέσεις για την πορεία της στο Συμβούλιο Ασφαλείας.

Ωστόσο, η ταυτόχρονη λειτουργία της KFOR με τη UNMIK, παρουσιάζει μια ιδιαιτερότητα σε σύγκριση με τις άλλες στρατιωτικές δυνάμεις που υπήρξαν στο παρελθόν υπό την επίβλεψη του Συμβουλίου Ασφαλείας, το οποίο συνήθιζε να λειτουργεί ως εξής:

- α) Προέβη στη σύσταση διεθνών δυνάμεων όταν ο ΟΗΕ ήταν ανήμπορος να δημιουργήσει μια ειρηνευτική δύναμη, όπως έγινε για παράδειγμα κατά την κρίση του Περσικού Κόλπου.
- β) Απευθύνθηκε σε άλλες πολυεθνικές δυνάμεις με στόχο την αποκλιμάκωση κρίσεων έως την δημιουργία και εγκατάσταση μιας ειρηνευτικής δύναμης των Ηνωμένων Εθνών. Αυτό συνέβη σε πολλές περιπτώσεις όπως της Ρουάντα, της Αϊτής και της Σομαλίας.
- γ) Επιμελήθηκε της προστασίας της UNPROFOR, με τη βοήθεια και άλλων κρατών μελών του ΝΑΤΟ και την επιτήρηση της εφαρμογής των συμφωνιών του Dayton.

Στη περίπτωση όμως του Κοσόβου, δεν συνέβη τίποτα από τα παραπάνω, καθώς η KFOR και η UNMIK συστάθηκαν έπειτα από την απόφαση 1244, έχοντας αρμοδιότητες κυρίως συμπληρωματικές. Επιπλέον, οι αρμοδιότητες της KFOR εκτελούνται παράλληλα με αυτές της UNMIK, γεγονός το οποίο τη διαφοροποιεί από άλλες στρατιωτικές δυνάμεις. Ακόμη, η σύσταση των στρατιωτικών της δυνάμεων δεν αποτελείται μόνο από αυτές των μελών του ΝΑΤΟ και για το λόγο αυτό θεωρείται μια πολυεθνική[100] δύναμη.

Η KFOR λοιπόν, η οποία βάση των 7,9,16 άρθρων της απόφασης, έχει το δικαίωμα να είναι ένοπλη, έχει τις εξής αρμοδιότητες:

---

[99] Βλ. Λ.- Α. Σισιλιάνου , «Η στρατιωτική δύναμη στο Κοσσυφοπέδιο», Το Σύνταγμα , Διμηνιαία Επιθεώρηση Συνταγματικής Θεωρίας και Πράξης, http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/afieromata/item.

[100] Οι χώρες που έλαβαν μέρος ήταν τα κράτη μέλη του ΝΑΤΟ, η Ρωσία, η Αυστρία, η Φινλανδία, η Ιρλανδία, η Σουηδία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Αργεντινή.

οι στρατιωτικές:

- Να αποτρέψει περαιτέρω εχθροπραξίες, να επιβλέψει την αποχώρηση των γιουγκοσλαβικών στρατευμάτων και των παραστρατιωτικών οργανώσεων[101]. Για τα παραπάνω χρειάστηκε η υπογραφή ειδικής συμφωνίας μεταξύ της KFOR με τη Δημοκρατία της Σερβίας και την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, για την τήρηση της οποίας ήταν υπεύθυνη η KFOR.
- Ακόμη μία αρμοδιότητα της KFOR ήταν η κατάσχεση του οπλισμού του ΑΣΚ, εντός συγκεκριμένου χρονικού ορίου. Βάσει όμως των μηνιαίων εκθέσεών[102] της, η KFOR δυσκολεύτηκε πολύ να φέρει εις πέρας, την υποχρέωσή της αυτή καθώς για μεγάλο χρονικό διάστημα εξακολουθούσε να βρίσκει παράνομο οπλισμό.
- Επιπλέον, μέσα στις αρμοδιότητες της KFOR ήταν και η επίβλεψη της καταστροφής των ναρκοπεδίων. Βέβαια, αυτό έγκειτο στις υποχρεώσεις της μόνο για την αρχή καθώς ήταν αρμοδιότητα της UNMIK[103].

Αρμοδιότητες αστυνομικού χαρακτήρα:

- Στις αστυνομικές της αρμοδιότητες, συγκαταλέγεται η ανασυγκρότηση των αστυνομικών σωμάτων[104] και η επιβολή και εξασφάλιση της δημόσιας τάξης, μέχρι την ανάληψη των συγκεκριμένων καθηκόντων από την UNMIK.
- Επιπλέον, η KFOR ήταν υπεύθυνη για την φύλαξη των συνόρων[105] του Κοσόβου, με σκοπό να αποφευχθούν τυχόν παρανομίες, όπως λαθρεμπόριο όπλων από την Αλβανία στην ΠΓΔΜ. Υποχρέωσή της ήταν όμως και ο έλεγχος στο εσωτερικού του Κοσόβου. Στις εκθέσεις της στο

---

[101] Βλ. S/Res. 1244(1999), άρθρο 9 παράρτημα Α, άρθρο 6 παράρτημα Β.

[102] Βλ. π.χ. τις εκθέσεις S/2000/489, παρ. 3, S/2000/634, παρ. 5, S/2000/814, παρ. 8, S/2000/819, παρ. 8, S/2000/1024, παρ. 10, S/2000/1120, παρ. 6, S/2000/1246, παρ. 7, όπως επίσης και τις S/2006/210, παρ.7, S/2006/288, παρ. 7, S/2006/368, παρ. 7, S/2006/643, παρ.7, S/2006/720, παρ. 7.

[103] Βλ. S/Res. 1244 (1999), παρ. 9 ε.

[104] Η KFOR δηλαδή ήταν υπεύθυνη για τον διορισμό και την οργάνωση των σωμάτων αυτών, καθώς και για την ίδρυση αστυνομική σχολής, όπως και για τη δημιουργία αστυνομικού κώδικα. Στις εκθέσεις της η KFOR, δεν απέκρυψε τις επιθέσεις των Κοσοβάρων ενάντια των Σέρβων. Βλ. S/1999/1062, παρ. 3 και S/1999/1185 παρ. 3, S/2000/634, παρ. 2, S/2000/814, παρ. 2, S/2000/891, παρ. 2, S/2000/1024, παρ. 4, S/2000/1120, παρ. 2.

[105] Βλ. S/Res. 1244 (1999), παρ. 9.

Συμβούλιο Ασφαλείας παρουσιάζει για ακόμη μία φορά τα προβλήματα που συνεχώς ανέκυπταν.

- Επιπροσθέτως, η KFOR έπρεπε να παρέχει την απαιτούμενη προστασία για την ασφαλή επιστροφή των προσφύγων στην περιοχή. Για το σκοπό αυτό, συνεργάστηκε με την UNHCR(Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες) και την IOM(Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης). Ακόμη, ήταν υποχρεωμένη να προστατεύει την μειονότητα των Σέρβων, με στόχο να αποτραπεί η περαιτέρω φυγή τους από το Κόσοβο, κάτι το οποίο ήταν αναπόφευκτο έπειτα από τις επιθέσεις που δεχόντουσαν[106].
- Στις αστυνομικές της αρμοδιότητες προστίθεται και η συνεργασία με την UNMIK, με στόχο τη δημιουργία κατάλληλου και προστατευμένου περιβάλλοντος για την μετακίνηση και λειτουργία της τελευταίας, όπως και άλλων διεθνών οργανισμών.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας είχε καθορίσει όλες τις αρμοδιότητες της KFOR, οι οποίες ήταν κυρίως συμπληρωματικές προς το έργο της UNMIK. Βάση των εκθέσεών της, ήταν πολύ δύσκολο για αυτήν να ανταπεξέλθει επαρκώς στην κατάσχεση παράνομου οπλισμού και στη φύλαξη των συνόρων. Η πολυετής παρουσία της στο Κόσοβο έκανε φανερή την ανάγκη της περιοχής από μια διεθνής στρατιωτική δύναμη, έτσι ώστε να διατηρηθεί η σταθερότητα.

Συμπερασματικά, με την απόφαση 1244, το Κόσοβο δεν ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο αλλά ούτε και εξασφαλίσθηκε το μελλοντικό του καθεστώς. Παρόλα αυτά, μέσα στο κείμενό της παρέμενε ανοιχτή η πιθανότητα μελλοντικής ανεξαρτητοποίησης του. Τη δεδομένη όμως στιγμή, το Κόσοβο δεν ήταν έτοιμο για κάτι τέτοιο, καθώς υπήρχαν ακόμη νωπά τα σημάδια του πολέμου. Η εξουσία του μεταβιβάστηκε στα προσωρινά θεσμικά όργανα και σκοπός τους ήταν να προστατευτεί η σερβική μειονότητα που είχε γίνει στόχος των επιθέσεων. Βάσει των δηλώσεων της Διεθνούς Αμνηστίας:

> *«Φοβούμενοι αντίποινα, χιλιάδες Σέρβοι και οι Ρομά κατέφυγαν στη Σερβία ή στο Μαυροβούνιο ή κατέφυγαν σε μονο- εθνοτικές περιοχές του Κοσσυφοπεδίου, καθώς δολοφονίες, βίαιες επιθέσεις, απαγωγές, βιασμοί και επιθέσεις κατά ιδιοκτησίας, διαπράχθηκαν κατά των*

[106] Την επιστροφή των Αλβανών Κοσοβάρων στο Κόσοβο ακολούθησε η σταδιακή αποχώρηση των Σέρβων προς μέρη που ήταν πιο ασφαλή για αυτούς. Η προστασία της KFOR δεν ήταν επαρκής και έτσι ο αριθμός τους συνεχώς ελαττώνονταν. Βλ. την έκθεση της KFOR για τον αυξανόμενο αριθμό των Σέρβων που τράπηκαν σε φυγή, S/2000/1246.

Σέρβων, Αλβανών, Ρομά και άλλων που κατηγορήθηκαν για συνεργασία με την σερβικές αρχές. Από το τέλος του Αυγούστου του 1999, υπολογίζεται ότι 235.000 Σέρβων και άλλων μειονοτήτων, εγκατέλειψαν το Κοσσυφοπέδιο. Εκείνοι που παρέμειναν ήταν συγκεντρωμένοι και συχνά φυλάσσονταν από την KFOR. Παρόλα αυτά, δεν ήταν όλη η βιαιότητα υποκινούμενη από εθνοτικά κίνητρα, ιδιαίτερα οι μειονότητες των Σέρβων και των Ρόμα ήταν και οι δύο ατομικά και αδιακρίτως στοχευόμενοι, λόγω της ταυτότητάς τους και ανεξαρτήτως από την ατομική τους ευθύνη για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των εγκλημάτων πολέμου που διαπράχθηκαν από τις σερβικές δυνάμεις. Από τις 10 Δεκεμβρίου 1999, η KFOR είχε αναφέρει τις δολοφονίες των 414 ατόμων, 150 Αλβανών, 140 Σέρβων και 124 άγνωστης εθνικής προέλευσης, μέχρι το τέλος του Ιουνίου[107].»

Για το Κόσοβο, ιδιαίτερης σημασίας ήταν και οι γενικές εκλογές του 2001, που ανέδειξαν τον Ιμπραήμ Ρούγκοβα, αρχηγό της Δημοκρατικής Ένωσης του Κοσσυφοπεδίου, ενώ για την εξέλιξή του σημαντικό ρόλο έπαιξε η υπογραφή συνταγματικού πλαισίου, το 2001, για την προσωρινή αυτοδιοίκηση.

Παρόλα αυτά, οι Κοσοβάροι δεν ήταν ιδιαίτερα ευχαριστημένοι με την απόφαση 1244, καθώς ευελπιστούσαν ότι ο στόχος της θα ήταν η ανεξαρτησία, ενώ παράλληλα και η Γιουγκοσλαβία ήταν ιδιαίτερα απογοητευμένη[108].

2.5 Η Αναλογικότητα της Επέμβασης

Ο σεβασμός στην αρχή της αναλογικότητας περιορίζει την πιθανότητα υπερβολής σε περίπτωση αντιποίνων και άμυνας. Στην περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου, η

---

[107] Βλ. Aristotle Tziampiris, «Kosovo's Endgame, Sovereignty and Stability in the Western Balkans», Εκδόσεις Defence Analyses Institute(IAA) 2006, σελ. 42, όπως επίσης και Διεθνής Αμνηστία, Απρίλιος 2003, σελίδα 3.

[108] Ομοίως, σελίδα 46.

παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Κοσοβάρων έπρεπε να λήξει και για αυτό δικαιολογείται, εν μέρει, η χρήση της βίας σε τέτοια κλίμακα. Οι βομβαρδισμοί ωστόσο, που διήρκησαν ένδεκα εβδομάδες προκάλεσαν μεγάλες ζημιές στην οικονομικό-κοινωνική υποδομή της Γιουγκοσλαβίας. Για το λόγο αυτό, κατέστη εμφανές ότι η επέμβαση αυτή δεν τήρησε την αρχή της αναλογικότητας.

Το συμπέρασμα αυτό πηγάζει από τις εκθέσεις των Ηνωμένων Εθνών όπως ήταν αυτή της Επιτροπής Εκτίμησης Αναγκών κατά τη διάρκεια της νατοϊκής επέμβασης. Πιο συγκεκριμένα μέρος της έκθεσης περιέγραφε την κατάσταση ως εξής: « Σε όλη την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, ως αποτέλεσμα των αεροπορικών επιδρομών του ΝΑΤΟ, πολλοί άμαχοι έχουν υποστεί βλάβες και απώλεια της ζωής, ενώ μεγάλης κλίμακας καταστροφής και βλάβης στην υλική υποδομή και τα μέσα της παραγωγής, είχε καταστροφικές συνέπειες για τη βιομηχανία, την απασχόληση, το περιβάλλον, στις βασικές υπηρεσίες και στην γεωργία»[109].

Σε άλλη έκθεση της Επιτροπής των Δικαιωμάτων του ανθρώπου γίνεται λόγος για τις καταστροφές του περιβάλλοντος ιδίως σε συγκεκριμένες περιοχές που οι βομβαρδισμοί ήταν συνεχείς. Λίγο αργότερα συστάθηκε η Balkans Task Force για να εξετάσει το μέγεθος της περιβαλλοντικής καταστροφής και η οποία κατέληξε στο ότι στα Βαλκάνια δεν υπήρχε φόβος ρύπανσης, ενώ στη Γιουγκοσλαβία και συγκεκριμένα στις πολύ πληγείσες περιοχές η ρύπανση θα μπορούσε να θεωρηθεί απειλή για τη ζωή των ανθρώπων[110].

Λίγο αργότερα εξετάστηκε και από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για Εγκλήματα Πολέμου αν επιτελέστηκε κάποιο έγκλημα πολέμου από άτομα που δρούσαν για το ΝΑΤΟ. Η εξέταση όμως αυτή δεν προχώρησε καθώς κάτι τέτοιο θα ήταν πολύ δύσκολο

---

[109] Σε άλλο σημείο της έκθεσης περιγράφονταν ότι: « πέρα από το ανθρώπινο κόστος της σύγκρουσης, το οποίο αποδεικνύεται από τα πολλά θύματα μεταξύ τους και άμαχος πληθυσμός, η καταστροφή των μεγάλων βιομηχανιών από το βομβαρδισμό από αέρος, καθώς ζημιές που προκλήθηκαν σε υποδομές και βασικές υπηρεσίες όπως η ύδρευση και ηλεκτροδότηση, υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, επικοινωνίες, θέρμανση, οι ζημιές στους συνδέσμους μεταφοράς από γη και ποτάμια και η απώλεια του εμπορίου, έχουν προκαλέσει τεράστιες οικονομικές και κοινωνικές δυσκολίες για τους πολίτες», άλλο ένα απόσπασμα ήταν: «η καταστροφή των δημόσιων συστημάτων παροχής νερού στα μεγάλα αστικά κέντρα έχει αυξήσει τον κίνδυνο για αρρώστιες από το νερό», ενώ για την καταστροφή του πετροχημικού εργοστασίου Pancevo ανέφερε ότι: « αυτό μπορεί να προκαλέσει σοβαρή απειλή για την υγεία στην περιοχή, καθώς και σε οικολογικά συστήματα στα Βαλκάνια και την ευρύτερη ευρωπαϊκή περιοχή». S/1999/662, βλ. Α. Σκορδά, «Η χρήση βίας από το ΝΑΤΟ κατά της Γιουγκοσλαβίας: Ελληνική Εξωτερική πολιτική και διεθνής νομιμότητα στην ζώνη του λυκόφωτος», τοΣ τεύχος 4/2001.

[110] Ομοίως, Α. Σκορδά, τοΣ 4/2001

να αποδειχθεί. Ζήτημα όμως προκάλεσε και η χρήση όπλων με εξασθενημένο ουράνιο και τα αποτελέσματα που θα επέφερε με τα χρόνια στις ζωές των ανθρώπων. Παρόλο που το 2000, το ΝΑΤΟ αποκάλυψε ότι είχε χρησιμοποιηθεί τέτοιου είδους οπλισμός κατά την επέμβαση στο Κόσοβο και ενώ ζητήθηκε η ποινική δίωξη των υπευθύνων, μέχρι και σήμερα δεν έχει καθοριστεί αν η χρήση των όπλων αυτών είναι, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, παράνομη κατά τη διάρκεια ένοπλων επιθέσεων[111].

Σε αυτό το σημείο βέβαια, θα πρέπει να αναφέρουμε και την εξέταση των εγκλημάτων τα οποία τελέστηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου από το ICTY (Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία) και η εξέταση αυτή αφορούσε στον καταλογισμό ατομικής ευθύνης.

2.6 Η Νομιμότητα της Δράσης του ΝΑΤΟ και η Νομιμοποίησή της.

Για να θεωρηθεί μια στρατιωτική επέμβαση νόμιμη θα πρέπει αρχικά να υπάρχει απειλή της ειρήνης ή επίθεση που να ενεργοποιήσει το άρθρο 39, ακολούθως το Συμβούλιο Ασφαλείας και βέβαια να πληρούνται οι προϋποθέσεις των άρθρων του κεφαλαίου VII, δηλαδή θα πρέπει να έχουν εξαντληθεί όλα τα ειρηνικά μέσα, το Συμβούλιο Ασφαλείας να έχει εξουσιοδοτήσει την επέμβαση αυτή και βέβαια να έχει συγκροτηθεί κάποιο στρατιωτικό σώμα. Για τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις το Συμβούλιο θεωρεί ότι μπορεί να είναι είτε παράνομες, είτε νόμιμες αρχικά και έπειτα από νομικό έλεγχο να αποδειχθεί, στη συνέχεια, το αντίθετο[112].

Στην περίπτωση του Κοσόβου, το ΝΑΤΟ ενήργησε αρχικά χωρίς την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας, αιτιολογώντας την πράξη του αυτή ως επιτακτική και άμεση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Κοσοβάρων. Ούτε όμως ισχύει η ενεργοποίηση του άρθρου 51, αφού δεν υπήρχε στην ουσία κάποια ένοπλη επίθεση από την Γιουγκοσλαβία εναντίον άλλου κράτους. Και ενώ είναι εμφανές ότι η

---

[111] Ομοίως, Α. Σκορδά τοΣ 4/2001.

[112] Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Επιβάλλοντας την Ειρήνη- Η νομιμότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων στα όρια του ανθρωπισμού», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ. 208-209.

νομιμότητα της δράσης του ΝΑΤΟ[113] χωλαίνει όσον αφορά τις διατάξεις του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, θα παραθέσω ορισμένους άλλους παράγοντες που συνέβαλλαν στην δράση της συμμαχίας.

Αρχικά το ΝΑΤΟ ενεργούσε βάσει του άρθρου 5 της Συνθήκης του ΒορειοΑτλαντικού με σκοπό την επίτευξη της συλλογικής άμυνας από επιθέσεις ενάντια στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική[114]. Μετά το 1990 όμως, έχει παρατηρηθεί ότι το ΝΑΤΟ διενεργεί αποστολές εκτός του πλαισίου του άρθρου 5.

Στη Σύνοδο Κορυφής στη Ουάσινγκτον το 1999[115], για το επιχειρησιακό εύρος του ΝΑΤΟ, υποστηρίχτηκε η άποψη ότι κρίσεις όπως είναι αυτές των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι επίφοβες στην διατάραξη της ειρήνης και ασφάλειας των κρατών μελών. Όσον αφορά την έλλειψη εξουσιοδότησης από το Συμβούλιο Ασφαλείας για την επέμβαση του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο, οι ΗΠΑ ισχυρίστηκαν ότι σε τέτοιες καταστάσεις, για να υπάρχει αμεσότητα και αποτελεσματικότητα, θα πρέπει το ΝΑΤΟ να μπορεί να παρακάμψει την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου. Στην συγκεκριμένη συνάντηση υιοθετήθηκε ένα νέο εύρος αμυντικών δυνατοτήτων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και επεμβάσεις για ανθρωπιστικούς λόγους. Καθώς η συνάντηση αυτή προηγήθηκε της επέμβασης στο Κόσοβο, πολλοί υποστηρίζουν ότι θεωρητικά η ενέργειες του ΝΑΤΟ είναι τοιουτοτρόπως νομιμοποιημένες.

---

[113] Το ΝΑΤΟ ισχυρίστηκε ότι η κατάσταση του Κοσόβου αποτελούσε απειλή την ειρήνη, αλλά ο δικαστής Cassese Antonio δεν δέχτηκε την δικαιολογία αυτή ως per se νομιμοποιητικό παράγοντα για την στρατιωτική επέμβαση. Βλ. Πεσμαζόγλου Στέφανος, «Η Διττή Ύβρις- Επιτήρηση και Τιμωρία», Εκδ. Πατάκη, 2000, σελ. 104-115.

[114] Συνθήκη ΒορειοΑτλαντικού, Ουάσινγκτον 4 Απριλίου 1949, άρθρο 5: «Τα Συμβαλλόμενα Μέρη συμφωνούν ότι, ένοπλος επίθεσις εναντίον ενός ή πλειόνων εξ αυτών εν Ευρώπη ή Βορείω Αμερική θέλει θεωρηθή ως επίθεσις εναντίον απάντων και συνεπώς συμφωνούν ότι έκαστον εξ αυτών εν τη ασκήσει του υπό του άρθρου 51 του Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών αναγνωριζομένου δικαιώματος της ατομικής ή συλλογικής αυτοαμύνης θα συνδράμει τα υφιστάμενα την επίθεσιν εν ή πλείονα Μέρη δια της αμέσου λήψεως τόσον ατομικώς όσον και από συμφώνου μετά των ετέρων Μερών των μέτρων άτινα θεωρεί αναγκαία περιλαμβανομένης της χρήσεως ενόπλου βίας προς αποκατάστασιν και διατήρησιν της ασφαλείας της περιοχής του Βορείου Ατλαντικού. Πάσα τοιαύτη ένοπλος επίθεσις ως και παν μέτρον λαμβανόμενον συνεπεία ταύτης θα φέρωνται αμέσως εις γνώσιν του Συμβουλίου Ασφαλείας. Τα μέτρα ταύτα θα λήξουν όταν το Συμβούλιον Ασφαλείας θα έχει λάβει τα αναγκαία μέτρα προς αποκατάστασιν και διατήρησιν της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας».

[115] Βλ. www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm, “Defense Capabilities Initiative”.

Όπως προαναφέρθηκε όμως, σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και τον Χάρτη των ΗΕ, είναι εμφανές ότι η δράση της συμμαχίας ήταν παράνομη[116], καθώς στερούνταν της εξουσιοδότησης του Συμβουλίου βάσει του κεφαλαίου VII. Το ΝΑΤΟ ισχυρίστηκε απραξία από το Συμβούλιο, αλλά κάτι τέτοιο δεν ίσχυε.

Επιπλέον, τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την καταστολή της κρίσης, θεωρήθηκαν, μετά την επέμβαση, ιδιαίτερα ζημιογόνα για τον άμαχο πληθυσμό, καθώς επρόκειτο για ραδιενεργά υλικά (εξασθενημένο ουράνιο) και βέβαια βάσει της αναλογικότητας, η επέμβαση κρίνεται και πάλι παράνομη.

Ούτε όμως ο ισχυρισμός ότι τα ειρηνικά μέσα είχαν εξαντληθεί και μόνη λύση ήταν η ένοπλη επίθεση, είναι αληθής. Ίσως τα συγκεκριμένα μέτρα που ελήφθησαν τη δεδομένη στιγμή να μην ήταν τα κατάλληλα και τα πιο αποτελεσματικά αλλά θα ήταν πολύ λυπηρό να συνδεόταν η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με ένοπλες επεμβάσεις. Σε αυτό το σημείο θα έπρεπε να επιρριφτούν ευθύνες και στα όργανα των Ηνωμένων Εθνών, που θα μπορούσαν να είχαν προβεί στη λήψη άλλων μέτρων, πιο δραστικών, έτσι ώστε να αποφευχθεί η ένοπλη επέμβαση του ΝΑΤΟ.

2.7 Η Προσφυγή της Γιουγκοσλαβίας

Η Γιουγκοσλαβία προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, στις 28 Απριλίου 1999 κατά κρατών μελών[117] του ΝΑΤΟ με την κατηγορία ότι προέβησαν σε παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου. Οι κατηγορίες περιλάμβαναν παραβιάσεις της αρχής της μη επέμβασης, της εσωτερικής δικαιοδοσίας και της απαγόρευσης χρήσης ραδιενεργών

---

[116] Στις 26/3/1999, υποβλήθηκε στο Συμβούλιο Ασφαλείας από Ρωσία, Ινδία και Λευκορωσία σχέδιο απόφασης με το οποίο καταδικάζονταν οι ενέργειες του ΝΑΤΟ ενάντια της Γιουγκοσλαβίας. Στο κείμενο υποστηρίζονταν η άποψη ότι η επέμβαση αυτή αποτελούσε παραβίαση του άρθρου 2 παρ. 4, του άρθρου 24 και του 53. Το σχέδιο απορρίφθηκε από τα κράτη μέλη τα οποία το καταψήφισαν κυρίως γιατί η κρίση στο Κόσοβο κλιμακωνόταν συνεχώς και η επέμβαση φαινόταν αποτελεσματική. Μόνο στη περίπτωση χαρακτηρισμού της επέμβασης ως «επίθεσης» (παραβίαση του άρθρου 39), θα μπορούσε το Συμβούλιο Ασφαλείας να καταστείλει την επέμβαση, χαρακτηρισμός που όπως φαίνεται δεν της απέδωσε. S/1999/328. Βλ. Kritsiotis, "The Kosovo Crisis and NATO 's Application of Armed Force Against the Federal Republic of Yugoslavia", CLQ 330, 347, 2000.

[117] Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία, ΗΠΑ, Καναδάς, Βέλγιο, Ολλανδία, Πορτογαλία και Ηνωμένο Βασίλειο. Βλ. www.icj-cij.org

όπλων, υπήρξαν όμως και κατηγορίες για αμέλεια των αμάχων και προσπάθεια γενοκτονίας των Σέρβων.

Η Γιουγκοσλαβία αιτήθηκε την λήψη προσωρινών μέτρων και την παύση των βομβαρδισμών. Το Διεθνές Δικαστήριο όμως απέρριψε το αίτημά της καθώς θεωρούσε ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν καταπατούνταν από τις ενέργειες του ΝΑΤΟ, όπως η Γιουγκοσλαβία ισχυριζόταν, αλλά από τις σέρβικες στρατιωτικές δυνάμεις.

Κριτήριο για την απόρριψη της αίτησης της Γιουγκοσλαβίας αποτέλεσε και το γεγονός ότι η υποβολή της πραγματοποιήθηκε μόνο μετά την έναρξη των βομβαρδισμών και ενώ επί μακρύ χρονικό διάστημα απαξίωνε τον ρόλο του Διεθνούς Δικαστηρίου. Αυτό έδειξε την επιθυμία της για τέρψη μόνο των συμφερόντων της και βέβαια ότι στερούνταν «καλής πίστης». Και ο λόγος όμως της απόπειρας γενοκτονίας των Σέρβων απορρίφθηκε, καθώς δεν υπήρξαν ενδείξεις ότι οι βομβαρδισμοί επιθυμούσαν να πλήξουν μόνο τον ένα λαό.

Κατά τη διάρκεια της εξέτασης της αίτησης της Γιουγκοσλαβίας προέκυψαν ορισμένα ζητήματα αντιπαράθεσης μεταξύ των δικαστών. Το Δικαστήριο τόνισε την ανθρωπιστική καταστροφή στο Κόσοβο με σκοπό να παρουσιάσει την συνεχή καταπάτηση των δικαιωμάτων των Αλβανοκοσοβάρων. Προς αντίθεση άλλων περιπτώσεων το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση προσωρινών μέτρων υπονοώντας ότι η παύση των βομβαρδισμών θα ενέτεινε την ανθρωπιστική καταστροφή εις βάρος των Αλβανών[118].

Δυστυχώς όμως, η απόρριψη της αίτησης της Γιουγκοσλαβίας για επιβολή μέτρων έγινε τη στιγμή που οι συνεχείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν μπορούσαν να περάσουν απαρατήρητες.

2.8 Συνέπειες Πολέμου.

Ο αμερικανός Πρόεδρος, Μπίλ Κλίντον, παρουσίασε τρείς λόγους για τους οποίους αποφασίστηκε η νατοϊκή επέμβαση. Πρώτον): ότι το ΝΑΤΟ έπρεπε να παραμείνει

[118] Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Επιβάλλοντας την Ειρήνη- Η νομιμότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων στα όρια του ανθρωπισμού», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ. 325-328

αξιόπιστο ως προς του σκοπούς του, δεύτερον): ότι έπρεπε να προστατευθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα των Κοσοβάρων και τρίτον): να αποφευχθεί οποιαδήποτε αποσταθεροποίηση της περιοχής[119].

Κατά τη διάρκεια του πολέμου, οι Κοσοβάροι δεν είχαν άλλη επιλογή από το να εγκαταλείπουν την βομβαρδισμένη περιοχή, ενώ παράλληλα, η αποσταθεροποίηση της ΠΓΔΜ ήταν μια ανησυχία των γύρω χωρών, καθώς οι Σλαβομακεδόνες στρέφονταν υπέρ των Σέρβων, σε αντίθεση με τους Αλβανούς που υποστήριζαν τους Κοσοβάρους.

Η Ελλάδα δεν κράτησε μια ενιαία στάση έναντι στον πόλεμο. Στήριξαν τους Σέρβους όπως είχαν στηρίξει και τους Κούρδους στο παρελθόν (σύνδρομο του κατατρεγμένου), παρόλο που η τελευταίοι ήταν τα θύματα της κρατικής βίας. Αυτό όμως που ενοχλούσε κυρίως τους Έλληνες, ήταν ανάμειξη μιας μεγαλύτερης δύναμης, όπως ήταν το ΝΑΤΟ, την οποία και κατηγορούσαν για τη μετέπειτα κατάσταση στο Κόσοβο και των διωγμό των Αλβανών από την περιοχή. Οι εκάστοτε βέβαια επιλογές των Ελλήνων, όσον αφορά την υποστήριξή τους, μας έχει χαρακτηρίσει πολλάκις αφερέγγυους συμμάχους, πράγμα το οποίο μπορεί στο μέλλον να μας κοστίσει την υποστήριξη από τους άλλους[120].

Τα προβλήματά που επέφερε ο πόλεμος ήταν πολυάριθμα και η διαβίωση στο Κοσσυφοπέδιο κατέστη ιδιαίτερα δύσκολη. Η αντιστροφή του σκηνικού, δηλαδή ο διωγμός των Σέρβων Κοσοβάρων από τα μέλη του ΑΣΚ, όπως και η ανεξέλεγκτη δράση του ενάντια της ΠΓΔΜ, η δύσκολη και πολυδάπανη ανοικοδόμηση της περιοχής, όπως και η αποκατάσταση του τεράστιου αριθμού προσφύγων, είναι μόνο μερικά από αυτά.

Ο αλβανικός εθνικισμός εκτοξεύθηκε, υποβοηθούμενος από τις ενέργειες της διεθνούς δύναμης, καθώς αυτή η ανθρωπιστική επέμβαση κινήθηκε κυρίως εις βάρος των Σέρβων, ενώ στο πέρας των χρόνων είχαμε δει πολλές φορές και τους Αλβανούς στο

---

[119] Βλ. Edward A. Tiryakian, «Η εμπλοκή τρίτων στην εθνική σύγκρουση: η περίπτωση του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο» στο συλλογικό έργο: Γεώργιος Α. Κουβερτάρης- Βίκτωρ Ν. Ρουδομέτωφ, Κλεομένης Σ. Κουτσούκης- Ανδρέας Γ. Κουβερτάρης (συνεκδότες), Πέτρος Π. Σιούσιουρας (επιμελητής), «Τα Νέα Βαλκάνια- Από την Κρατική Αποσύνθεση στην Προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης- Ζητήματα γεωπολιτικής και γεωστρατιγικής», Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα 2006, σελ. 269.

[120] Βλ. Θάνος Βερέμης- Αριστοτέλης Τζιαμπίρης, «Συνέπειες του πολέμου στο Κόσοβο» στο συλλογικό έργο Φ. Ντόκος- Φ. Πιέρρος Επιμέλεια, «Τα Βαλκάνια- Μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου», Ελιαμεπ, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2000, σελίδα 23-4. Επίσης βλ. Θάνος Βερέμης, «Βαλκάνια- από τον 19^{ο} εως τον 21^{ο} αιώνα, Δόμηση και αποδόμηση κρατών», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2004, σελίδα 175.

ρόλο του θύτη. Εν τω μεταξύ, ο Μιλόσεβιτς παρέμεινε στη θέση του[121], παρόλο που είχε ενεργήσει εντελώς απερίσκεπτα και χωρίς να λάβει υπόψη του την αντίδραση της διεθνούς κοινής γνώμης και των ΜΜΕ, που ήταν ήδη επηρεασμένα από τον πόλεμο στο Βιετνάμ.

Ωστόσο, ένα άμεσο αποτέλεσμα του πολέμου ήταν η ικανοποίηση του ΝΑΤΟ για την διεξαγωγή του πολέμου, καθώς έτσι απέδειξε ότι είναι ένας ικανός διεθνής στρατιωτικός οργανισμός που μπορεί να οργανωθεί και να αντιμετωπίσει έναν πόλεμο χωρίς απώλειες. Το έμμεσο αποτέλεσμα ήταν ότι παρόλο που αρχικά ο Μιλόσεβιτς παρέμεινε στη θέση του, η νέα κυβέρνηση τον Ιούνιο 2001, τον εξέδωσε για να δικαστεί στο διεθνές δικαστήριο πολεμικών εγκλημάτων.

Ο πόλεμος όμως του Κοσόβου, είχε τρομερές συνέπειες στον τομέα των διεθνών σχέσεων, καθώς αποτέλεσε τον λόγο αλλαγής του διεθνούς δόγματος ανθρωπιστικών επεμβάσεων[122]. Ο Tony Blair, σε ομιλία του στο Economic club of Chicago, στις 22 Απριλίου 1999, αποκάλεσε το νέο αυτό δόγμα, «Δόγμα Διεθνούς Κοινότητας»(Doctrine of the International Community) και πρόσθεσε ότι δεν αποδέχεται τον απομονωτισμό, αλλά ενστερνίζεται το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, ενώ παράλληλα χαρακτηρίζεται και από μία διάθεση εξάπλωσης των δημοκρατικών και ανθρωπιστικών θεσμών. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι:

> *«Τώρα πρέπει να θεσπίσουμε νέο δόγμα… Τώρα οι πράξεις μας καθοδηγούνται από ένα πιο λεπτό μείγμα αμοιβαίου προσωπικού*

---

[121] Κριτήριο για να επανενταχθεί η Γιουγκοσλαβία στη διεθνή κοινότητα ήταν η πτώση του Μιλόσεβιτς. Ωστόσο, σε περίπτωση που θα γινόταν κάτι τέτοιο ο Μιλόσεβιτς θα έχανε την οικονομική και πολιτική του ισχύ και επιπλέον θα έπρεπε να εκδικασθεί στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο με τη κατηγορία της διάπραξης εγκλημάτων πολέμου. Βέβαια, λίγο αργότερα, ο Μιλόσεβιτς προσπάθησε να τροποποιήσει το Σύνταγμα, ώστε να παραμείνει πρόεδρος της Γιουγκοσλαβίας. Στις 24 Σεπτεμβρίου 2000, διεξήχθησαν πρόωρες εκλογές, στις οποίες όμως νικητής ανεδείχθη ο Βόισλαβ Κοστούνιτσα. Ο Μιλόσεβιτς προσπάθησε να αμφισβητήσει το αποτέλεσμα αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Η Ομοσπονδιακή Εφορευτική Επιτροπή, ανακοίνωσε νέο γύρο εκλογών για τις 8 Οκτωβρίου, κάτι το οποίο προκάλεσε μεγάλες αναταραχές, στο Βελιγράδι, στις 5 Οκτωβρίου. Οι διαδηλώσεις όμως έφτασαν στο αποκορύφωμα όταν το Συνταγματικό Δικαστήριο ανακοίνωσε ότι οι εκλογές θα ακυρώνονταν και ότι πρόεδρος της Γιουγκοσλαβίας θα παρέμενε ο Μιλόσεβιτς. Έτσι, μετά από σφοδρές διαμαρτυρίες με θύματα δύο νεκρούς και εκατόν τριάντα τραυματίες, ανακηρύχθηκε πρόεδρος ο Βόισλαβ Κοστούνιτσα. Από την επόμενη μέρα, αναγνωρίστηκε ως Πρόεδρος και από το Συνταγματικό Δικαστήριο, γεγονός το οποίο επέτρεψε στην Γιουγκοσλαβία να προχωρήσει την επανένταξή της στους διεθνείς οργανισμούς. Αυτή λοιπόν, ήταν μια ιδιαίτερη μέρα για την πορεία της Γιουγκοσλαβίας. Βλ. Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης- Βιβή Δ. Κεφαλά, «Κόσοβο: Η εικόνα του πολέμου- Όψεις σύγχρονου μιλιταριστικού ανθρωπισμού.», εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2001, σελίδα 163-169.

[122] Το νέο αυτό δόγμα θα αναλυθεί εκτενέστερα στα επόμενα κεφάλαια.

ενδιαφέροντος και ηθικού σκοπού για την υπεράσπιση των αξιών που αγαπάμε. Στο τέλος οι αξίες και τα συμφέροντά συγχωνεύονται. Αν μπορούμε να ορίσουμε και να διαδώσουμε τις αξίες της ελευθερίας, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μιας ανοιχτής κοινωνίας, τότε είναι και για το εθνικό μας συμφέρον. Η διάδοση των αξιών μας, μας κάνει πιο ασφαλείς[123].»

Επιπλέον, ο Tony Blair τόνισε ότι η χρήση του νέου δόγματος θα γίνεται αφού έχουν ληφθεί σοβαρά υπόψη πέντε ζητήματα:

«Πρώτον, είμαστε σίγουροι για την υπόθεσή μας; Ο πόλεμος είναι ένα ατελές μέσο για να ανορθώσουμε την ανθρωπιστική αγωνία?... Δεύτερον, έχουμε εξαντλήσει όλες τις διπλωματικές επιλογές; Θα πρέπει πάντα να δίνουμε στην ειρήνη κάθε ευκαιρία... Τρίτον, με βάση την πρακτική εκτίμηση της κατάστασης, υπάρχουν στρατιωτικές επιχειρήσεις που μπορούμε να αναλάβουμε λογικά και με σύνεση; Τέταρτον, είμαστε προετοιμασμένοι για τα μακροπρόθεσμα;... Και τέλος, έχουμε εθνικά συμφέροντα;[124]»

Ακόμα το δόγμα αυτό εστιάζει κυρίως στην συνεργασία μεταξύ των χωρών ως απαραίτητη προϋπόθεση, κάτι το οποίο είδαμε και κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Κόσοβο. Είναι η πρώτη φορά λοιπόν, που παραγκωνίζεται η εδαφική κυριαρχία και προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτό είναι πολύ σημαντικό αν αναλογιστούμε την επιρροή που μπορεί να έχει το νέο δόγμα στις διεθνείς σχέσεις. Βέβαια, κάτι τέτοιο δεν θα έπρεπε να γίνει αφορμή για εκμετάλλευση, αλλά θα πρέπει πάντα να γίνονται σεβαστοί οι κανόνες του διεθνούς δικαίου.

Η ΕΕ έκανε εμφανής την αντίδρασή της στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας[125], στις 3 και 4 Ιουνίου 1999, όπου αποφασίστηκε ότι:

---

[123] Βλ. Tony Blair, "Doctrine of the International Community", Chicago Economic Club, 22 Απριλίου 1999. Η συγκεκριμένη άποψη παρουσιάζεται στο βιβλίο: Θάνος Βερέμης- Αριστοτέλης Τζιαμπίρης, «Συνέπειες του πολέμου στο Κόσοβο» στο συλλογικό έργο Φ. Ντόκος- Φ. Πιέρρος Επιμέλεια, «Τα Βαλκάνια- Μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου», Ελιαμεπ, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2000, σελίδα 28-29.

[124] Ομοίως.

[125] Λίγο μετά τον πόλεμο του Κοσόβου, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην Κολωνία, θέλησε να δώσει προσοχή στην ενίσχυση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής ιδιαίτερα στα θέματα ασφάλειας και άμυνας κυρίως βέβαια για τις περιπτώσεις που αφορούσαν διαχείριση κρίσεων, αποκαλούμενες και ως «αποστολές του Petersberg». Αποστολές δηλαδή, διάσωσης,

«Στόχος είναι η ενίσχυση της ΚΕΠΠΑ μέσω της ανάπτυξης μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής για την ασφάλεια και την άμυνα. Αυτό απαιτεί ικανότητα αυτόνομης δράσης στηριζόμενη σε αξιόπιστο στρατιωτικό δυναμικό και κατάλληλα όργανα. Οι αποφάσεις για την ανάληψη δράσης θα λαμβάνονται εντός του πλαισίου της ΚΕΠΠΑ, σύμφωνα με κατάλληλες διαδικασίες που θα αντικατοπτρίζουν την ειδική φύση των αποφάσεων στον τομέα αυτό. Έτσι, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορεί να λαμβάνει αποφάσεις εφ' όλου του φάσματος πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών μέσων που θα διαθέτει όταν αντιδρά σε καταστάσεις κρίσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναλαμβάνει τη δέσμευση να διατηρεί την ειρήνη και να ενισχύει τη διεθνή ασφάλεια σύμφωνα με τις αρχές του χάρτη των Ηνωμένων Εθνών καθώς και σύμφωνα με τις αρχές της τελικής πράξης του Ελσίνκι και τους στόχους του Χάρτη των Παρισίων, όπως προβλέπεται από το άρθρο 11 της ΣΕΕ[126].»

Πολύ σημαντική ενέργεια ήταν ότι στο Συμβούλιο της Κολωνίας, υιοθετήθηκε και το «Σύμφωνο Σταθερότητας για την Νοτιοανατολική Ευρώπη»[127], το οποίο είχε προταθεί

ανθρωπιστικές αποστολές, διαχείρισης κρίσεων και αποκατάστασης της ειρήνης. Αποφασίστηκε λοιπόν, πέρα από τα παραπάνω, να διατίθεται η δυνατότητα αυτόνομης δράσης και σε συνεργασία με στρατιωτικές δυνάμεις να μπορεί να παρεμβαίνει σε κρίσεις, χωρίς όμως να θίγεται η αποστολή του ΝΑΤΟ.

[126]Στο συμβούλιο αυτό, διορίστηκε και εκπρόσωπος της ΚΕΠΠΑ, ο γενικός γραμματέας του ΝΑΤΟ, Javier Solana Βλ. Europa press release , «Συμπεράσματα Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Κολωνίας», παράρτημα ΙΙΙ, έκθεση της προεδρίας σχετικά με την ενίσχυση της Κοινής Ευρωπαϊκής Ασφάλειας και Άμυνας.

[127] Το μειονέκτημα του Συμφώνου Σταθερότητας είναι ότι δεν ανέφερε ρητά ποιες χώρες αποτελούν τη ΝΑ Ευρώπη. Βέβαια περιλαμβάνονται οι χώρες που συμμετέχουν στο Σύμφωνο, δηλαδή οι εννέα χώρες, χωρίς τη Γιουγκοσλαβία, τα κράτη μέλη της ΕΕ, οι ΗΠΑ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ρωσία, η Ουγγαρία, ο ΟΑΣΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Για αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι η Σλοβενία και Κροατία δεν αποδέχονταν ότι ανήκουν στις χώρες αυτές. Ωστόσο, στο Σύμφωνο εμπερικλείονταν η επιθυμία για «βιώσιμες περιφερειακές πρωτοβουλίες και οργανώσεις» αλλά και η επιδίωξη «συνεργασίας και συντονισμού» από τις περιλαμβανόμενες χώρες. Επιπλέον, στα πλαίσια του Συμφώνου, η ΕΕ προέβη στη δημιουργία του Οργανισμού Ανασυγκρότησης της ΝΑ Ευρώπης με έδρα τη Θεσσαλονίκη, με στόχο την επιδίωξη της οικονομικής ευημερίας της περιοχής. Για τις ενέργειες που προηγήθηκαν του Συμφώνου βλ. Bierman, "The Stability Pact for South Eastern Europe/ Potential, Problems and Perspectives", Center for European Integration Studies, Discussion paper C56, 1999. Επιπλέον για το Σύμφωνο βλ. www.undemocracy.com/S-1999-649.pdf, http://www.unece.org/seci/ , **www.europa.eu** "Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με το Κοσσυφοπέδιο», ακόμη βλ. Π. Ρουμελιώτης, «Η Πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Σταθερότητα στη

από τη Γερμανία επί της Προεδρίας της στην ΕΕ. Το Σύμφωνο αυτό είχε αρχικά ως σκοπό την εξεύρεση μιας λύσης για την κρίση στο Κόσοβο και μετέπειτα να ενισχύσει τις προσπάθειες των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, να προωθήσουν τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως επίσης και τις αρχές της δημοκρατίας και της ειρήνης έτσι ώστε να επιτευχθεί σταθερότητα στην περιοχή. Το όργανο που θεσμοθετήθηκε για να εποπτεύει τη δράση του ονομάστηκε «Περιφερειακό Τραπέζι» και τα πεδία ενασχόλησή του ήταν θέματα εκδημοκρατισμού και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οικονομικής ανοικοδόμησης, ανάπτυξης και συνεργασίας και τέλος θέματα ασφάλειας, δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων.

Έπειτα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας, ακολούθησε αυτό του Ελσίνκι, τον Δεκέμβριο του 1999, όπου καθορίστηκαν οι στρατιωτικές δυνατότητες της ΕΕ, η οποία θα έπρεπε μέχρι το 2003 και σε διάστημα εξήντα ημερών, να αναπτύξει δύναμη 50-60 χιλιάδων στρατιωτών και να τη διατηρήσει για ένα χρόνο, με στόχο την διεκπεραίωση αποστολών, όπως αυτών του Petersberg[128].

Ακόμη μία σημαντική συνέπεια αποτέλεσε και η ίδια η πορεία του Κοσόβου, καθώς με το τέλος του πολέμου και τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, οδηγούταν στην πλήρη αυτονόμηση. Την συγκεκριμένη χρονική στιγμή είχαν προταθεί και κάποιες ενέργειες, όπως για παράδειγμα το γερμανικό μάρκο να γίνει το επίσημο νόμισμα του Κοσόβου, έκδοση καινούριων διαβατηρίων και έκδοση νέων πινακίδων κυκλοφορίας, οι οποίες καθόριζαν την de facto ανεξαρτησία του Κοσόβου. Σημαντικό γεγονός, αποτέλεσε και η κατάργηση των συνόρων με την Αλβανία.

Ωστόσο, ο πόλεμος στο Κόσοβο επηρέασε πολύ και την ασταθή κατάσταση της ΠΓΔΜ, καθώς κατά τη διάρκεια της κρίσης πλήθος Αλβανών προσφύγων κατευθύνθηκαν προς

Νοτιοανατολική Ευρώπη», στο συλλογικό έργο Α. Φακιόλας, «Βαλκανικός Περίγυρος», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, Αθήνα 1999, σελίδα 88.

[128] Οι αποστολές του Petersberg αναφέρονται στην υποσημείωση 65. Ο στόχος αυτός δεν σήμαινε και τη δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού, καθώς τα κράτη μπορούν να παρέχουν στρατιωτική δύναμη αν το επιθυμούν. Η ΕΕ κατάφερε να φέρει εις πέρας αυτή την αποστολή και έπειτα από εισφορά των κρατών μελών της σε στρατιωτικές, ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις, συνέλεξε 60 χιλιάδες. Εκτός όμως από τα κράτη μέλη, συμμετείχαν και οι χώρες που ήταν υπό ένταξη, όπως ήταν η Κύπρος, που παραχώρησε ακόμη και τηλεπικοινωνίες της σε στρατηγικής σημασίας περιοχή. Επίσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας προέβη στην δημιουργία κατάλληλων υποδομών για τη σύσταση επιτροπής ασφάλειας και πολιτικής και μιας στρατιωτικής επιτροπής. Ακόμη, η Γραμματεία του Συμβουλίου συμπεριέλαβε και ένα στρατιωτικό επιτελείο, το οποίο θα κινούνταν υπό την κατεύθυνση της στρατιωτικής επιτροπής. Βλ. Europa press release, «Συμπεράσματα Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999».

την περιοχή, γεγονός που συνεπαγόταν μεγάλο οικονομικό κόστος. Όμως και η de facto ανεξαρτησία του Κοσόβου επηρέασε γενικότερα την σταθερότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης[129].

Ο πόλεμος του Κοσόβου λοιπόν, είχε πολλές συνέπειες που επηρέασαν όχι μόνο την κατάσταση στην ευρεία περιοχή αλλά και στον τομέα των διεθνών σχέσεων. Η αλλαγή του γεωπολιτικού περιβάλλοντος είχε ως αποτέλεσμα τις αλλαγές στο διεθνές σύστημα αλλά και στη θέση του διεθνούς δικαίου. Πολλά μαθήματα αποκομίστηκαν από την κρίση αυτή, τα οποία θα βοηθήσουν και στο μέλλον την ανάπτυξη ενός επιπέδου αυτονομίας των κρατών σε ζητήματα ειρήνης και ασφάλειας.

Κεφάλαιο 3ο

3.1 Η Μετέπειτα κατάσταση του Κοσόβου

3.1.1 Πριν το μελλοντικό καθεστώς

Σημαντικό γεγονός για το μέλλον του Κοσόβου αποτέλεσε η υπογραφή του Συνταγματικού πλαισίου για την Προσωρινή Αυτοδιοίκηση, στις 14 Μαίου του 2001. Αυτό που προέκυψε ήταν μια μοιρασμένη διαδικασία λήψης αποφάσεων μεταξύ της UNMIK και των Προσωρινών Θεσμικών Οργάνων για την Αυτοδιοίκηση του Κοσόβου. Καθώς όμως δεν πληρούσε τις επιθυμίες τον Κοσοβάρων, η υπογραφή της συμφωνίας αυτής ήταν αποκαρδιωτική για πολλούς Αλβανούς.

3.1.2 Η οικονομική εξασθένιση του Κοσόβου.

Η οικονομική εξαθλίωση του Κοσόβου, οδήγησε στην παρακμάζουσα εξέλιξη της περιοχής. Η ανεργία αυξανόταν συνεχώς και 200000 νέοι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν κυρίως λόγω της φτώχιας και της βίας. Οι φτωχές περιοχές δεν μπορούσαν να παρέχουν ασφάλεια στου κατοίκους την ίδια στιγμή που η βία μάστιζε, και τα ανθρώπινα δικαιώματα υπονομεύονταν από το οργανωμένο έγκλημα. Εξαιτίας όλης αυτής της κατάστασης, η UNMIK έχασε τη δημοτικότητά της και το έργο της

[129] Θάνος Βερέμης- Αριστοτέλης Τζιαμπίρης, «Συνέπειες του πολέμου στο Κόσοβο», σελίδα 30-33.

θεωρήθηκε αποτυχία. Παρόλα αυτά, δεν θα μπορούσαμε να παραβλέψουμε ότι με τη βοήθεια της KFOR και για πέντε περίπου χρόνια κατάφερε να διατηρήσει κάποια σχετική σταθερότητα.

3.1.3 Οι εκλογές του 2004

Οι σέρβοι του Κοσόβου υποκινούμενοι από τον Κόφι Ανάν, έλαβαν μέρος στις εκλογές του 2004, καθώς ήταν ο μόνος τρόπος για να μπορέσουν να προωθήσουν τα συμφέροντα και τις ανησυχίες τους. Την ημέρα των εκλογών όμως, λιγότερο από το 1 τοις εκατό Σέρβων του Κοσόβου έλαβαν μέρος. Με 53 τοις εκατό συνολικό ποσοστό συμμετοχής, ανέδειξαν πρώτο για ακόμη μια φορά τον Ρούγκοβα[130]. Ωστόσο, το σέρβικο μποϊκοτάζ στις εκλογές του 2004, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως προάγγελος των αναταραχών στις 17-18 Μαρτίου 2004[131].

3.1.4Οι αναταραχές

Περιστατικά βίας μεταξύ εθνοτήτων αλλά και επιθέσεις ενάντια της KFOR αποτελούσαν συχνό φαινόμενο. Στις 15 Μαρτίου 2004, η ανακοίνωση ότι ένας Σέρβος έφηβος πυροβολήθηκε αποτέλεσε την αφορμή διαδηλώσεων. Την επόμενη μέρα τα ΜΜΕ του Κοσόβου ανακοίνωσαν ότι Σέρβοι κυνήγησαν τέσσερις νέους Αλβανούς, τρεις από τους οποίους πνίγηκαν σε ένα παγωμένο ποτάμι, τρέχοντας για τη ζωή τους. Η μαρτυρία τελικά δεν ευσταθούσε, καθώς δεν βρέθηκαν σχετικές αποδείξεις. Ωστόσο, η συνεχής προβολή τέτοιων ειδήσεων άρχισε να προκαλεί σύγχυση και βέβαια η παρουσίαση τους με τραγικό τρόπο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι, ήταν ένας από τους λόγους που οδήγησαν στις αναταραχές.

Τις επόμενες δύο μέρες πραγματοποιήθηκαν 33 αναταραχές στο Κόσοβο, με δρώντες περίπου 51000 Αλβανούς. Τα σέρβικα μοναστήρια και οι εκκλησίες ισοπεδώθηκαν και

---

[130] Η επακόλουθη συνάντηση του Ramush Haradinaj (πρώην αρχηγός του ΑΣΚ) ως πρωθυπουργός της επαρχίας, δεν βοήθησε στην γεφύρωση των εθνικών αντιπαραθετικών αντιλήψεων. Η πολιτική του ανύψωση έδειχνε να επηρεάζει την όλο και σκληρότερη συμπεριφορά των Αλβανοκοσοβάρων. Ωστόσο, η θητεία του χαρακτηρίστηκε ως μετριοπαθής. Παρόλο που του απαγγέλθηκαν κατηγορίες στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Πρώην Γιουγκοσλαβίας και αναγκάστηκε να παραιτηθεί στις 8 Μαρτίου 2005, η συμπεριφορά του ήταν άκρως πολιτισμένη.

[131] Aristotle Tziampiris, «Kosovo's Endgame, Sovereignty and Stability in the Western Balkans», Εκδόσεις Defence Analyses Institute(IAA) 2006, σελ. 46-57

τότε οι Σερβοκοσοβάροι και οι δυνάμεις της KFOR αντεπιτέθηκαν. Το ΝΑΤΟ αναδιέταξε δυνάμεις από τη Βοσνία στο Κόσοβο και προστέθηκαν 1000 στρατιώτες στις δυνάμεις της KFOR, στις οποίες λίγο αργότερα προστέθηκαν άλλοι 1000.

Οι ταραχές έληξαν μετά από δύο μέρες αλλά τα αποτελέσματά τους σίγουρα θα επηρέαζαν την περιοχή για πολύ περισσότερο.

3.2 Συνέπειες

Ο Holkeri Harri, πρωθυπουργός της Φινλανδίας, που ηγείτο την UNMIK, στις 25 Μαΐου 2004, ανακοίνωσε την παραίτησή του. Παρόλο που επικαλέστηκε λόγους υγείας, η πραγματική αιτία που παραιτήθηκε ήταν η αποτυχία του να προβλέψει την έκβαση της κατάστασης και να είναι προετοιμασμένος σε κάτι που μπορεί να προέκυπτε. Κατά τη διάρκειας της αρχηγίας του Holkeri η UNMIK είχε αρχίσει σταδιακά να χάνει τον έλεγχο. Η αντικατάστασή του με τον Jessen Petersen έδωσε νέα ελπίδα για την κατάσταση στο Κόσοβο.

Ωστόσο, οι ταραχές αυτές πρέπει να αναλυθούν ως απόρροια ορισμένων λόγων. Ένας πολύ σημαντικός λόγος ήταν ότι οι Αλβανοί ζούσαν για πολλά χρόνια κάτω από το τυραννικό καθεστώς του Μιλόσεβιτς και παραδόθηκαν σε μία επιχείρηση εθνοκάθαρσης από μια διεθνή στρατιωτική δύναμη. Παρόλα αυτά, και ενώ η βιαιότητα που επέδειξαν στην κρίση του 1999 θα μπορούσε να είναι δικαιολογημένη, εξαιτίας της τυραννίας, το 2004 ενήργησαν και πάλι με βαρβαρότητα χωρίς ιδιαίτερο λόγο. Αυτό που μπορεί να ευθύνεται ίσως είναι οι συζητήσεις για το τελικό καθεστώς του Κοσόβου που θα μπορούσε να συμπεριλάβει μια πλήρη επιστροφή κάτω από την διοίκηση του Βελιγραδίου.

Οι διαμάχες εκτός από τις βιαιότητες είχαν και σαν αποτέλεσμα πολιτικές εξελίξεις. Θεωρείται πως ίσως βοήθησαν στην πίεση της Διεθνούς Κοινότητας να αποδεχτεί στα μέσα του 2005 την αίτηση για ανεξαρτησία του Κοσόβου, παρόλο που δεν υπήρχαν ακόμη οι κατάλληλες προϋποθέσεις για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο. Ωστόσο, οι ταραχές του 2004 ήταν απόρροια και των διαμαχών για την συνέχιση της παρουσίας της UNMIK και της KFOR. Η δυσαρέσκεια σχετικά με την απόδοση της UNMIK εκφράζονταν σε πολύ μεγάλο ποσοστό από Αλβανούς και Σέρβους Κοσοβάρους, που θεωρούσαν ότι αυτή ευθύνεται για την οικονομική δυσχέρεια της περιοχής. Παράλληλα, οι Κοσοβάροι ήταν ιδιαίτερα απογοητευμένοι και από τους Προσωρινούς Θεσμούς Αυτοδιοίκησης για την έλλειψη πρωτοβουλιών. Οι ταραχές όμως αυτές είχαν και σαν

αποτέλεσμα τους φόβους για έλλειψη ασφάλειας, κάτι το οποίο προκάλεσε την αποστροφή των Σέρβων του Κοσόβου, από την ανεξαρτησία[132].

3.3 Παράμετροι που θα επηρεάσουν το τελικό καθεστώς του Κοσόβου[133].

3.3.1 Περιφερειακό πρόβλημα: Η ανεξαρτησία του Κοσόβου θα μπορούσε να οδηγήσει σε περιφερειακή αστάθεια και δυσκολία στο έργο την οικονομικής ανάπτυξης και δημιουργίας δημοκρατικών θεσμών. Είναι επίσης σχεδόν σίγουρο ότι η ενδεχόμενη ανεξαρτησία του θα επηρεάσει έντονα την FYROM[134] και βέβαια την αλβανική μειονότητα της. Είναι πιθανό να αιτηθούν αλλαγή των συνόρων και επέκταση της περιοχής του Κοσόβου. Επιπλέον, ο διαμελισμός αυτός θα μπορούσε να αποτελέσει παράδειγμα και για άλλες παρόμοιες περιπτώσεις[135] και να συμπεράνουν ότι με τη χρήση βίας και τις ταραχές μπορούν να επιτύχουν τους σκοπούς τους. Ωστόσο, οι υποστηρικτές του διαμελισμού θεωρούν ότι η δημιουργία νέων συνόρων ίσως να βοηθούσε στην επίλυση διαμαχών μεταξύ των εθνοτήτων.

Παρόλα αυτά, ένα ανεξάρτητο Κόσοβο δεν θα είχε καμία σχέση με την ιδέα της Μεγάλης Αλβανίας, καθώς κάτι τέτοιο υπονοείται μόνο από ένα μικρό ποσοστό της αλβανικής μειονότητας. Εν τω μεταξύ, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι δεν υπάρχει εθνική ενότητα μεταξύ των Αλβανών για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, καθώς χωρίζονται στους Chegs και Tosks, όπως επίσης υπάρχει και μεγάλη θρησκευτική ανομοιογένεια.

3.3.2 Ο παράγοντας των Σέρβων: Σε περίπτωση τελικής συμφωνίας στο Κόσοβο, η Σερβία καλείται να συναινέσει. Ο δεσμός της με το Κόσοβο δεν βασίζεται μόνο στο ιστορικό υπόβαθρο αλλά και στη μειονότητα των Σέρβων που συνεχίζουν να μένουν εκεί. Το 2003, η Σερβία διέθεσε 125 εκατ ευρώ για την στήριξη των Σερβοκοσοβάρων.

---

[132] Ομοίως σελ. 63-69.

[133] Ομοίως σελ. 71-97.

[134] Κατά τη διάρκεια της κρίσης το 1999, το κόστος για τη FYROM, όσον αφορά το Κόσοβο, ανήλθε στο 1,5 δις. Επιπλέον, η μειονότητα των Αλβανών στο εσωτερικό της είχε τρομακτική αύξηση.

[135] Αν επιτύχει την ανεξαρτησία του το Κόσοβο, τότε το σίγουρο είναι πως και οι Σέρβοι της Βοσνίας θα προβούν στις ίδιες ενέργειες και στις ίδιες απαιτήσεις. Προβλήματα θα δημιουργηθούν σίγουρα και στο Πρεσέβο όπου η Αλβανοί του θα αιτηθούν των ίδιων δικαιωμάτων με τους Σέρβους του Κοσόβου και βέβαια η ανεξαρτησία του Κοσόβου θα οδηγήσει και στην αστάθεια της Σερβίας.

Καθώς η αναγκαιότητα για τελική συμφωνία για το καθεστώς του Κοσόβου έχει κριθεί απαραίτητη ιδιαίτερα μετά τα ταραχώδη γεγονότα του Μαρτίου, στις 26 του ίδιου μήνα η Εθνοσυνέλευση της Σερβίας ενέκρινε ένα ψήφισμα για το Κόσοβο σύμφωνα με το οποίο καλούσε τη Διεθνή Κοινότητα να καταδικάσει τους υπεύθυνους, αναφέρθηκε στη σημαντική πολιτιστική αξία των μνημείων της περιοχής, για τους Σέρβους και τέλος κάλεσε την γιουγκοσλαβική κυβέρνηση να προετοιμάσει μια πρόταση για μια πολιτική λύση για το καθεστώς του Κοσόβου. Στις 29 Απριλίου, υιοθετήθηκε από το Σερβικό Κοινοβούλιο.

Με το ψήφισμα αυτό υπονοήθηκε και η αποτυχία της UNMIK να προστατέψει το σερβικό λαό και τις εκκλησίες τους κατά τη διάρκεια των ταραχών. Για τον λόγο αυτό αιτήθηκε και την αυτονόμηση ορισμένων περιοχών- συνοικιών των Σέρβων και επεξηγούνταν ότι ο σκοπός της αυτονόμησης δεν θα ήταν ο διαμελισμός του Κοσόβου αλλά η δημιουργία μιας πολυεθνοτικής ασφαλούς κοινότητας.

Παρόλο που το σερβικό σχέδιο για το μέλλον του Κοσόβου αποτελεί μια καλή προσπάθεια για την αντιμετώπιση αδικιών, αν παρατηρήσουμε ενδελεχώς θα προσέξουμε ότι είναι προβληματικό για πολλούς λόγους. Αρχικά, δεν παρουσιάζεται ένας τρόπος αυτονομίας μέσα σε ένα αυτόνομο κράτος αλλά η δημιουργία ενός κράτους μέσα σε ένα άλλο, καθώς η περιοχή βρίσκεται δίπλα στη Σερβία που σημαίνει πρόσβαση των σερβικών αστυνομικών και δικαστικών αρχών. Δεύτερον, δεν είναι σίγουρο ότι το σχέδιο αυτό θα είναι αποδεκτό από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Η πιθανή απόρριψη του σχεδίου δεν έγκειται μόνο στο γεγονός ότι παρουσιάζεται ένας τρόπος αρπαγής γης. Το σημαντικότερο είναι ότι όλο το κείμενο στηρίζεται σε εθνοτικά κριτήρια. Αυτό θα σήμαινε ότι η αυτονόμηση λόγω εθνοτικών κριτηρίων θα διακινδύνευε την σταθερότητα στα Βαλκάνια. Για τον λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν θα προέβαινε στην αυτονόμηση περιοχών για εθνοτικούς λόγους αλλά για γεωγραφικούς. Η τελική συμφωνία που θα υιοθετήσει το Κόσοβο θα πρέπει να είναι δίκαια και όχι να αφήνει περιθώρια για την έξαρση ακραίου εθνικισμού.

3.3.3. Το Συμβούλιο Ασφαλείας: Η τελική συμφωνία για το Κόσοβο θα πρέπει να γίνει αποδεκτή και από το Συμβούλιο Ασφαλείας και ιδιαίτερα από τις χώρες που μπορούν να ασκήσουν βέτο[136]. Η νέα απόφαση θα αντικαταστήσει την απόφαση 1244

[136] Η Ρωσία δεν ήταν ποτέ ιδιαίτερα θετική στις προτάσεις σχετικά με το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου και αυτό ίσως να οφείλεται στους ιστορικούς δεσμούς της με το σλαβικό λαό. Το πιο σημαντικό όμως για τη Ρωσία είναι η ύπαρξη ενός πολυμερούς θεσμικού πλαισίου για την λήψη αποφάσεων στου οποίου η παρουσία της θα καθίσταται απαραίτητη. Και η Κίνα όμως θα φοβόταν να αποδεχτεί ένα σχέδιο που να ευνοεί την ανεξαρτησία του Κοσόβου, για να μη

του Συμβουλίου και είναι πολύ πιθανό να συζητηθεί από ένα διακυβερνητικό φόρουμ όπως είναι η ομάδα G8 ή ακόμη από μια Ομάδα Επαφής, την οποία όμως και πάλι θα πρέπει να επιβεβαιώσει το Συμβούλιο Ασφαλείας.

3.3.4 Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διαδραματίσει πολύ σημαντικό ρόλο στην πορεία του Κοσόβου μετά την νατοϊκή επέμβαση[137]. Πέραν τις τελικής συμφωνίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δηλώσει ότι το Κόσοβο ανήκει στα πλαίσιά της Ευρώπης. Ωστόσο, ο ρόλος της ΕΕ στην λήψη της τελικής απόφασης θα είναι πολύ περιορισμένος καθώς το τελικό καθεστώς του Κοσόβου θα αποφασιστεί αποκλειστικά από το Συμβούλιο Ασφαλείας.

3.3.5 Η έννοια της κυριαρχίας: Η έννοια της κυριαρχία αποτελεί μια από τις πιο παρεξηγημένες έννοιες. Θέμα συζήτησης αποτελεί το μέλλον της δικαιοδοσίας σε περίπτωση που το Κόσοβο γίνει ανεξάρτητο. Το γεγονός ότι το κράτος θα διαθέτει μόνο μερικές εκφάνσεις της κυριαρχίας μπορεί να προκαλέσει σοβαρές πολιτικές επιπτώσεις. Το σίγουρο είναι ότι σε ένα κράτος με σοβαρά εθνοτικά προβλήματα δεν θα ήταν δυνατό να παραχωρηθεί ολοκληρωτική κυριαρχία. Συνεπώς, ένα υπό όρους ανεξάρτητο Κόσοβο δε θα έπρεπε να εξομοιωθεί με ένα μη κυρίαρχο, καθώς οι περιορισμοί θα ισχύουν μόνο για μεταβατική περίοδο και στην πρακτική των διεθνών σχέσεων και στην κατανόηση της έννοιας της κυριαρχίας.

Τα γεγονότα του Μαρτίου 2004, έδειξαν την δυσαρέσκεια των Κοσοβάρων και δίνοντας παράλληλα το μήνυμα για σύντομη εξεύρεση λύσης. Το πρόβλημα δεν θα πρέπει να αγνοείται και να παραγκωνίζεται, καθώς αυτό μπορεί να αποδειχτεί ως ένα μεγάλο λάθος της διεθνούς κοινότητας.

ζητήσει αυτονόμηση και το Θιβέτ. Ο ρόλος της Αμερικής είναι επίσης σημαντικός για την επίτευξη μιας συμφωνίας.

[137] Μέσω της UNMIK και για την ανοικοδόμηση του Κοσόβου για το οποίο έχει δώσει πάνω από 1,6 δις ευρώ.

Κεφάλαιο 4ο

4.1Ανθρωπιστική βοήθεια ή ανθρωπιστική επέμβαση;

4.1.1Ανθρωπιστική βοήθεια

Πολλοί υποστηρίζουν ότι η ανθρωπιστική βοήθεια έχει τις βάσεις της στην ίδρυση της οργάνωσης «Γιατροί χωρίς σύνορα», το 1970. Στόχος της οργάνωσης αυτής είναι να παρέχει βοήθεια σε θύματα ένοπλης επίθεσης που τις περισσότερες φορές σχετίζεται με την αποκατάσταση της δημοκρατίας[138] και να καθιερωθεί το δικαίωμα της ανθρωπιστικής βοήθειας στο διεθνές δίκαιο. Η προσπάθειες για τη διεύρυνση της ηθικής αυτής υποχρέωσης σε νομικά πλαίσια επετεύχθη, εν μέρει, με τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, όπου η ανθρωπιστική βοήθεια θα παρέχεται κυρίως από κυβερνητικούς και μη, διεθνείς οργανισμούς.

Η ανθρωπιστική βοήθεια λοιπόν θεωρείται νόμιμη πράξη και το κράτος στο οποίο παρέχεται θα πρέπει να την αξιοποιήσει. Ωστόσο, η παροχή βοήθειας δεν θα πρέπει να αποτελεί προϊόν εκμετάλλευσης από άλλα κράτη και συνεπώς να θεωρηθεί επέμβαση. Επιπλέον, η βοήθεια αυτή θα πρέπει να μοιράζεται ισομερώς και αδιακρίτως προς τους πληγέντες.

Η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας εξασφαλίζεται από τα διεθνή νομικά κείμενα. Συγκεκριμένα στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο Διεθνές Σύμφωνο Οικονομικών και Κοινωνικών και Μορφωτικών Δικαιωμάτων και στο Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων περιλαμβάνεται το δικαίωμα στη ζωή, το οποίο πρέπει να προστατεύεται και να παρέχεται βοήθεια όταν χρειάζεται.

Η ανθρωπιστική βοήθεια στους πληγέντες φυσικών καταστροφών κατοχυρώνεται με τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης 43/131-8/12/1989 και 45/100-29/1/1991, με τις οποίες εξασφαλίζεται και η αποστολή τροφίμων και φαρμάκων[139]. Η εξέλιξη αυτή

---

[138] Fielding , “Taking the next step in the development of new human rights: the emerging right of humanitarian assistance to restore democracy”, Duke Journal of International and Comparative Law, 1995, p. 329

[139]. Βλ. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Επιβάλλοντας την Ειρήνη- Η νομιμότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων στα όρια του ανθρωπισμού», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ. 130.

θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική καθώς το Διεθνές Δικαστήριο στην υπόθεση της Νικαράγουα[140] είχε αναφερθεί γενικότερα στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Από τη Διεθνή Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού, έχει εξασφαλιστεί η δυνατότητα παροχής βοήθειας από τον Ερυθρό Σταυρό, ο οποίος δεν είναι υποχρεωμένος να εμπλακεί με οποιαδήποτε πολιτική ή στρατιωτική δύναμη. Βέβαια, όπως είναι λογικό, η οργάνωση αυτή θα πρέπει πάντα να ενεργεί στα πλαίσια των κανόνων του διεθνούς δικαίου. Μνεία πρέπει να γίνει και στη μη κυβερνητική οργάνωση της Ερυθράς Ημισελήνου όπου μαζί με τον Ερυθρό Σταυρό έχουν ως αρχή τη θεμελιώδη υποχρέωση για παροχή βοήθειας.

Το 1991, η Γενική Συνέλευση προβαίνει και στην λήψη ακόμη μιας απόφασης[141] με την οποία επιτρέπεται η ελεύθερη διέλευση στην ανθρωπιστική βοήθεια. Με τη συγκεκριμένη απόφαση νομιμοποιήθηκε και η παροχή φαρμάκων και τροφίμων για τους πληθυσμούς που είναι πραγματικά αναγκαίο. Επιπροσθέτως, η παροχή βοήθειας δεν θεωρείτο επέμβαση στην εσωτερική δικαιοδοσία ενός κράτους και τα κράτη δεν θα μπορούν να την απορρίψουν χωρίς αιτιολόγηση.

Παρόλα αυτά η ανθρωπιστική βοήθεια θα πρέπει πάντα να συνοδεύεται από τη συναίνεση του κράτους υποδοχής, το οποίο πρέπει και αυτό με τη σειρά του να εξασφαλίζει την ελεύθερη διέλευση της βοήθειας και τη διανομή της[142]. Διαφορετική είναι όμως η αντιμετώπισή του σε περίπτωση επέμβασης πολιτικού χαρακτήρα και διαφορετική σε ανθρωπιστικές επεμβάσεις.

Για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολύ συχνά, οι στρατιωτικές επεμβάσεις συνοδεύονται από ανθρωπιστική βοήθεια. Η δράση των καθαρά ανθρωπιστικών οργανισμών, όπως είναι αυτοί των Γιατρών χωρίς Σύνορα και των Γιατρών του Κόσμου, βλέπουμε ότι τα τελευταία χρόνια συνεχώς επεκτείνεται. Ωστόσο, πολλές φορές και χωρίς να το επιθυμούν, οι αποστολές αυτές μπορεί να βρεθούν στη μέση πολιτικών διαπλοκών, που ευθύνονται για τις ένοπλες επεμβάσεις. Κάτι τέτοιο, η

---

[140] ICJ, Nicaragua 1986.

[141] Απόφαση 43/206-20/12/1988.

[142] Ένεκα ανθρωπιστικής βοήθειας, το Συμβούλιο Ασφαλείας πρέπει κάποιες φορές να παραχωρεί εξαιρέσεις σε εμπορικά εμπάργκο που έχουν επιβληθεί έτσι ώστε να προμηθεύεται ο πληθυσμός τρόφιμα και φάρμακα. Σε περιπτώσεις όπως στο Ιράκ και τη Γιουγκοσλαβία έχει επιτραπεί η διακίνηση προϊόντων.

ιστορία μας έχει φανερώσει, ότι μπορεί να αποτελέσει την εκμετάλλευση των αποστολών[143] αυτών από τους υπεύθυνους του πολιτικού σκηνικού.

4.1.2 Ανθρωπιστική επέμβαση

Η διαφορά μεταξύ ανθρωπιστικής βοήθειας και ανθρωπιστικής επέμβασης έγκειται στο γεγονός ότι η επέμβαση συνδέεται με την ένοπλη βία και διαμορφώνεται σύμφωνα με την αρχή της μη επέμβασης (άρθρο 2 παρ. 4). Βέβαια πολλές φορές η ανθρωπιστική βοήθεια συνδέεται με την επέμβαση όταν η περίπτωση το απαιτεί.

Η ανθρωπιστική επέμβαση λοιπόν, στηρίζει την χρήση στρατιωτικών μέσων για τον τερματισμό των πυρών και της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ανθρωπιστική επέμβαση έχει ως σκοπό να τερματίσει μια άμεση ανθρωπιστική ανάγκη μέσω ένοπλης χρήσης και βεβαίως συνδέεται με την παροχή προστασίας της ανθρωπιστικής βοήθειας. Καθώς συγχέονται πολλές φορές οι όροι ανθρωπιστική βοήθεια και επέμβαση, ο Bernard Kouchner για να τονίσει την ανάγκη της νομικής συστηματοποίησης τους χρησιμοποίησε τους όρους «δίκαιο της ανθρωπιστικής επέμβασης» και «υποχρέωση στην ανθρωπιστική βοήθεια»[144]. Η αποστολή ένοπλων σωμάτων για την εξασφάλιση της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας είναι ο επιδιωκόμενος σκοπός. Οι ένοπλες αυτές δυνάμεις έχουν και ως σκοπό την δημιουργία ασφαλών περιοχών για την έλευση της ανθρωπιστικής βοήθειας και την εγγύηση της ασφάλειας εντός των περιοχών αυτών. Η ανθρωπιστική βοήθεια από την άλλη, πολλές φορές χρησιμοποιείται και ως διπλωματική ενέργεια.

Όπως προαναφέρθηκε ανθρωπιστικές επεμβάσεις διενεργούνται από την εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το ζητούμενο τους ήταν η προστασία της ανθρώπινης ζωής κάτι το οποίο περιπλέχτηκε με πολιτικά συμφέροντα και παιχνίδια ισχύος ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 90.

---

[143] Διαπληκτισμοί στην επιχείρηση Restore Hope ανάμεσα στον Γενικό Γραμματέα και στους υπεύθυνους της αποστολής, προβλήματα και στην επιχείρηση Turquoise που επιθυμούσε η Γαλλία να είναι υπεύθυνη αλλά και κατά τη διάρκεια του πολέμου στον Κόλπο που επιθυμούσαν οι ΗΠΑ να ηγούνται της κατάστασης. Η αποστολή του ελληνικού τμήματος των Γιατρών χωρίς σύνορα, ως ανθρωπιστική βοήθεια, για τους Σέρβους του Κοσόβου το 1999, διεκόπη για λόγους που σχετίζονταν με την ανάμειξή του τμήματος στα πολιτικά δρώμενα.

[144] Βλ. Δημήτρης Ι. Λιακόπουλος, «Το Δίκαιο στην Ανθρωπιστική Επέμβαση», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ 315.

Η ανθρωπιστική επέμβαση δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί παράνομη όταν επρόκειτο καθαρά για ανθρωπιστικούς λόγους. Πολύ σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η συναίνεση του κράτους υποδοχής που βέβαια πρέπει να είναι αυτόβουλη και όχι να επιβάλλεται ύστερα από πιέσεις του επεμβαίνοντος κράτους. Η ανθρωπιστική επέμβαση διενεργείται κυρίως με σκοπό την διευκόλυνση της ανθρωπιστικής βοήθειας και σύμφωνα πάντα με τους κανόνες του Συμβουλίου Ασφαλείας. Στην περίπτωση του Κοσόβου το Συμβούλιο Ασφαλείας επέτρεψε ακόμη και τη χρήση βίας από τις στρατιωτικές δυνάμεις για να μπορέσει ανεμπόδιστα η ανθρωπιστική βοήθεια να παρέχει έργο αλλά και για να επιστρέψουν ασφαλείς οι πρόσφυγες του Κοσόβου.

Τα ζητήματα σχετικά με την νομιμότητα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων προκύπτουν όταν ξεπερνιούνται τα όρια του ανθρωπισμού και βέβαια όταν η ανάγκη για προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν διαθέτει τα απαραίτητα κριτήρια[145] για επέμβαση[146].

Ωστόσο, υπάρχουν και περιπτώσεις που ενώ διαθέτουν τα απαραίτητα κριτήρια, οι διεθνείς οργανισμοί δε έχουν προβεί σε ανθρωπιστική βοήθεια. Ένα παράδειγμα αποτελεί ο διωγμός του άμαχου πληθυσμού της Τσετσενίας το 1998-2000 όπου μόνο λίγοι μη κυβερνητικοί οργανισμοί ασχολήθηκαν. Καθώς όμως οι ανάγκες είναι πολλές, το Συμβούλιο Ασφαλείας δημιούργησε προστατευμένες ανθρωπιστικές ζώνες σε περιοχές που έχουν πληγεί. Οι ζώνες αυτές θεωρούνται ότι δεν θίγουν την αρχή της μη επέμβασης[147].

---

[145] Τα κριτήρια αυτά διαμορφώθηκαν το 1993, κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Διάσκεψης για τη Θρησκεία και την ειρήνη και πήραν το όνομα τους από την τέταρτη συνάντηση στο Mohonk Mountain House στη Νέα Υόρκη, οπού συνετάχθη και το κείμενο. Εκτός από τα κριτήρια για να χαρακτηριστεί μια κρίση ανθρωπιστική, αναφέρεται επίσης ότι η αρχή της μη επέμβασης δεν θα πρέπει να αποτελεί εμπόδιο στην ανθρωπιστική βοήθεια καθώς ο σκοπός της είναι να βοηθηθούν ζωές και όχι να θίξουν την κρατική κυριαρχία. Βλ. Ebersole Jon «The Mohonk Criteria for humanitarian assistance in complex emergencies». (Task Force on Ethical and Legal Issues in Humanitarian Assistance).

[146] Ο φόβος για κατάχρηση των ανθρωπιστικών επεμβάσεων αποτελούσε και τώρα και στο παρελθόν το μείζον ζήτημα για την νομιμοποίησή τους από το Διεθνές Δίκαιο. Το 1949 το Διεθνές Δικαστήριο απεφάνθη ότι: «ένα υποτιθέμενο δικαίωμα επέμβασης, όπως είναι η εκδήλωση μιας πολιτικής βίας, που, όπως έχουμε δει στο παρελθόν, έχει οδηγήσει σε φοβερές καταχρήσεις…… δεν έχει θέσει στο διεθνές δίκαιο». Βλ. Simon Steve: “The contemporary legality of unilateral humanitarian intervention”, W. Int LIJ 1993-1994, 139.

[147] Βλ. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Επιβάλλοντας την Ειρήνη- Η νομιμότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων στα όρια του ανθρωπισμού», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001, σελ σελ 149-150.

Πολλοί πιστεύουν ότι καθοριστικό ρόλο στην αναγνώριση της ανθρωπιστικής επέμβασης διαδραμάτισε η απόφαση 688[148] του Συμβουλίου Ασφαλείας (1991) στην κρίση του Κόλπου. Μεγάλα κύματα προσφύγων κατευθύνθηκαν προς τα σύνορα με αποτέλεσμα να απειληθεί η διεθνής σταθερότητα και ασφάλεια. Το Συμβούλιο Ασφαλείας απευθύνθηκε αμέσως στο Ιράκ ζητώντας του να επιτρέψει την έλευση ανθρωπιστικών οργανώσεων για την παροχή βοήθειας. Με την απόφαση αυτή επετράπη η εγκατάσταση στρατιωτικής δύναμης στο Ιράκ με σκοπό να βοηθηθεί η απρόσκοπτη διέλευση των διεθνών ανθρωπιστικών οργανώσεων. Ωστόσο, από κανένα κομμάτι του κειμένου της δεν εξουσιοδοτούνταν η χρήση βίας ή η δημιουργία ζωνών ασφαλείας. Η απόφαση συνέβαλλε στην καθιέρωση της παροχής βοήθειας σε θύματα ανθρωπιστικών κρίσεων, αλλά και πάλι δεν μπορούμε να πούμε ότι νομιμοποιήθηκε, η ανθρωπιστική επέμβαση[149].

Εκτός από την απόφαση στο Ιράκ, η νατοϊκή επέμβαση στο Κόσοβο έδωσε επιπλέον ώθηση στην εξέλιξη των πραγμάτων. Οι συζητήσεις και διαφωνίες εντάθηκαν σε σημείο που να υποστηρίζεται η δημιουργία ενός νέου εθιμικού κανόνα.

Η σύνδεση της εξέτασης της ανθρωπιστικής επέμβασης με την επιδρομή ΝΑΤΟ έγκειται κυρίως στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του ΝΑΤΟ στον τομέα των ειρηνευτικών επιχειρήσεων ιδιαίτερα μετά την διάλυση του Ανατολικού Μπλοκ. Το ΝΑΤΟ χαρακτηρίζει τις ειρηνευτικές επιχειρήσεις ως peace support operations, σύμφωνα με τις οποίες καλύπτονται οι τομείς πρόληψης συγκρούσεων (conflict prevention), επέκτασης ειρήνης (peace- making), ειρηνευτικών αποστολών (peacekeeping), οικοδόμηση της ειρήνης (peace-building) και της επιβολής (enforcement) με χρήση στρατιωτικών μέσων σε περίπτωση σύγκρουσης βάσει του Κεφάλαιο VII. Τον Ιούνιο 1996 στο Βερολίνο, εκφράζεται η άποψη της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Ταυτότητας και η οποία αρχίζει να πραγματοποιείται με την δημιουργία της Combined Joint Tasks Forces (CJTF). Η νέα στρατιωτική αυτή δύναμη αποσκοπεί στην αποτελεσματικότερη δράση του οργανισμού. Έπειτα, όπως προαναφέρθηκε, στη Σύνοδο Κορυφής στην Ουάσινγκτον το 1999 όπου συζητήθηκε το επιχειρησιακό εύρος του ΝΑΤΟ, υποστηρίχτηκε η άποψη ότι οι ανθρωπιστικές καταστροφές και κρίσεις θα πρέπει να θεωρούνται ως απειλή για τη διεθνή ειρήνη και σταθερότητα συνεπώς το

---

[148] Βλ. Howard Adelman, “Humanitarian Intervention: The case of Kurds”, International Journal of refugee law 1992, Oxford University Press.

[149] Τελαλιάν Μαρία, « Οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις του ΟΗΕ στις σύγχρονες, διεθνείς και εσωτερικές συγκρούσεις- Από την ανθρωπιστική βοήθεια στην ανθρωπιστική παρέμβαση" ΤοΣ τεύχος 4/1000.

ΝΑΤΟ να μπορεί να προβαίνει σε επιχειρήσεις για ανθρωπιστικούς λόγους. Οι εξελίξεις αυτές δημιούργησαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την επέμβαση στο Κόσοβο[150].

4.2 Προς ένα νέο εθιμικό κανόνα;

Όπως προαναφέρθηκε η ανθρωπιστική επέμβαση θεωρείται παράνομη βάσει στου ισχύον Διεθνούς Δικαίου. Επιπλέον, το τέταρτο κεφάλαιο του Χάρτη προωθεί την ειρηνική επίλυση των διακρατικών διαφορών και τέλος σύμφωνα με το κεφάλαιο VII, η επέμβαση διενεργείται μόνο σε περίπτωση απειλής της διεθνούς ειρήνης και όχι σε εσωτερικές κρίσεις. Ωστόσο, η διεθνής πρακτική[151] αποδεικνύει την ύπαρξη ενός εθιμικού κανόνα που επιτρέπει τις επεμβάσεις για ανθρωπιστικούς λόγους, η αναγνωρισημότητα[152] των οποίων στηρίζεται στην διαφορετική ερμηνεία του άρθρου 2 παρ. 4, στη ύπαρξη σχετικής opinio juris, και στον μετέπειτα χαρακτηρισμό της ως μια de lege ferenda[153] πράξη του Διεθνούς Δικαίου. Οι πολλές περιπτώσεις opinion juris σχετικά με τις επεμβάσεις, φανερώνουν την μετατροπή της αρχής του άρθρου 2 παρ. 4 και παρ. 7, για ανθρωπιστικούς λόγους και όχι την κατάργησή της. Πολύ σημαντική είναι και η ερμηνεία του άρθρου 39, βάσει της οποίας θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή η

---

[150] Τελαλιάν Μαρία, « Οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις του ΟΗΕ στις σύγχρονες, διεθνείς και εσωτερικές συγκρούσεις- Από την ανθρωπιστική βοήθεια στην ανθρωπιστική παρέμβαση" ΤοΣ τεύχος 4/1000.

[151] Η απόφαση 688 που χαρακτήρισε την κρίση στο Κόλπο απειλή για τη διεθνή ειρήνη, οι κυβερνήσεις όπως αυτή της Καπότζης το 1955, που δεν ενδιαφέρονται για την προστασία των δικαιωμάτων των λαών τους και τέλος το γεγονός ότι οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις αποτελούσαν μέρος της διεθνούς πρακτικής πριν τεθεί σε εφαρμογή ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, άρα και έναν εθιμικό κανόνα. Βλ. Κωνσταντίνο Μορτόπουλο, «Εισαγωγικές σκέψεις στη Θεωρητική Θεμελίωση των Ειρηνευτικών Αποστολών», περιοδικό Intellectum.

[152] Για την άποψη των υποστηρικτών της δημιουργίας ενός εθιμικού κανόνα για τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις βλ. Anthony D'amato, "Nicaragua and International Law : The Academic and the Real", AJIL 1985, σελ. 660-. Για την αντίθετη άποψη βλ. C. Antonopoulos, "The Unilateral use of force by States in International Law",εκδ. Σάκκουλα 1997, σελ. 450-470.

[153] Για το διεθνές σύστημα και τη νομιμοποίηση της Ματοϊκής επέμβασης στο Κόσοβο. Βλ. Α. Μπρεδήμα, «Μετά την κρίση του Κοσσυφοπεδίου τι; Μια de lege ferenda προσέγγιση της ανθρωπιστικής επέμβασης- Η ανθρωπιστική επέμβαση στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών», ΤοΣ 4/2001.

(μονομερής) ανθρωπιστική επέμβαση (σε περίπτωση που απειλείται η ειρήνη) και θα μπορούσε να αποτελεί αυτόνομη ενέργεια για τα κράτη.

Μετά το τέλος της νατοϊκής επέμβασης στο Κόσοβο, οι συζητήσεις περί νομιμότητας των ανθρωπιστικών επεμβάσεων έγιναν ακόμη πιο έντονες. Πολλοί αναρωτήθηκαν εάν ο παράνομος χαρακτήρας της επέμβασης του ΝΑΤΟ ήταν συγχρόνως και νόμιμος βασισμένος σε ένα νέο κανόνα που επιτρέπει τη χρήση βίας σε περιπτώσεις ολοφάνερων παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που θεωρούνται απειλή για την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Ωστόσο, δεν μπορούμε να πούμε ότι μόνο η περίπτωση της επέμβασης στο Κόσοβο θα μπορούσε να ευθύνεται για αλλαγές στο Διεθνές Δίκαιο και για τη δημιουργία ενός νέου κανόνα. Η συνεχής διεθνής πρακτική και η αποδοχή από το Διεθνές Δικαστήριο θα μπορούσαν να πετύχουν την αλλαγή στο διεθνές νομικό σύστημα. Οι υποστηρικτές της επέμβασης στο Κόσοβο ισχυρίστηκαν ότι δράση του ΝΑΤΟ στηρίχτηκε στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας (σύμφωνα με το κεφάλαιο VII) και στο γεγονός ότι η Γιουγκοσλαβία ήταν υπεύθυνη για μια ανθρωπιστική καταστροφή. Υπάρχει όμως και η αντίθετη άποψη που χαρακτήρισε την πράξη του ΝΑΤΟ παράνομη και στηριζόταν στο Διεθνές Δίκαιο.

Είναι γεγονός όμως ότι στην απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας γίνεται για πρώτη φορά εμφανής μνεία σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας δεν αναφέρεται στη δράση του ΝΑΤΟ αλλά βασίστηκε στην επέμβαση του για να αποδεχτεί η Γιουγκοσλαβία την εγκατάσταση της στρατιωτικής δύναμης της KFOR. Κύριος στόχος λοιπόν ήταν η εξασφάλιση παροχής ισομερής βοήθειας.

Από αυτό το κομβικό σημείο και έπειτα ξεκίνησε και πάλι η έντονη διαφωνία περί δημιουργίας ενός ελεύθερου δικαιώματος για την προστασία των πληγέντων. Συζητήθηκε επίσης να αυξηθούν οι αρμοδιότητες του Συμβουλίου Ασφαλείας, οι οποίες βασιζόμενες στο Κεφάλαιο VII, να έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα και επιπλέον να επιτραπεί η μονομερής επέμβαση από τα μόνιμα μέλη του ΝΑΤΟ.

Ωστόσο, από τα παραδείγματα που έχουμε πολλές φορές έχουμε δει, οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις που έχουν πραγματοποιηθεί, δεν έχουν πάντα τη συναίνεση του κράτους

υποδοχής[154], γεγονός το οποίο δεν δημιουργεί τα κατάλληλα κριτήρια για να χαρακτηριστεί ως συνεχής πρακτική και να γίνει οικουμενικά αποδεκτή, ως νέος εθιμικός κανόνας. Η έλλειψη λοιπόν usus (σταθερή διεθνής πρακτική), όπως επίσης και κοινής opinion necessitatis (δεν υπήρχε εναλλακτική λύση κάτι το οποίο δεν συμμερίστηκαν όλα τα κράτη), δεν μπορεί να οδηγήσει στην νομιμοποίηση της μονομερούς ανθρωπιστικής επέμβασης.

Αυτό που βλέπουμε όμως, είναι η συνεχής εξελικτική τάση της διεθνής πρακτικής στον τρόπο αντιμετώπισης παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με το Συμβούλιο Ασφαλείας[155] να διευρύνει το ρόλο του για την επίτευξη της διατήρηση της διεθνούς ειρήνης. Μέσα από αυτή την εξέλιξη, στο πέρας των χρόνων, θα ήταν δυνατό να διασφαλίζεται η παροχή βοήθειας στα θύματα ανθρωπιστικών καταστροφών, βάσει του διεθνούς δικαίου.

4.3 Συμπεράσματα

Μέχρι το 1945 όπου τέθηκε σε ισχύ ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις δε αποτελούσαν ζήτημα ίντριγκας και αντιδικίας. Από το 1945 όμως και έπειτα, οι επεμβάσεις αυτές είναι προϊόν αμφισβήτησης.

Όπως αναλύθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, η επέμβαση θεωρείται νόμιμη όταν πληρεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις βάσει του Συμβουλίου Ασφαλείας και του Κεφαλαίου VII. Για την προστασία όμως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρόλο που αποτελεί ηθική και νομική υποχρέωση των κρατών, δεν επιτρέπεται η ένοπλη επέμβαση.

---

[154] Η εγκατάσταση πολυεθνικής δύναμης στο Ιράκ διενεργήθηκε χωρίς τη συναίνεση του. Και στην παρόμοια περίπτωση του Κοσόβου όμως, η επέμβαση δεν έγινε με την συγκατάθεση όλων των κρατών (η Ρωσία, Κίνα, Γιουγκοσλαβία, Ουκρανία, Κούβα, Ναμίμπια, Ινδία την χαρακτήρισαν παράνομη), συνεπώς δεν μπορεί να θεωρηθεί ως κοινώς αποδεκτή πρακτική και άρα εθιμικό δίκαιο. βλ. σχετικά Brownlie, “Kosovo Crisis Inquiry: Further Memorandum on the International Law Aspects”, Cambridge University Press, σελ. 905-910.

[155] Η επίκληση του άρθρου 39 και η επιβολή υποχρεωτικών μέτρων του Κεφαλαίου VII, έχει προσδώσει ιδιαίτερη εξουσία στο Συμβούλιο Ασφαλείας.

Πολλές φορές έχουν διενεργηθεί επεμβάσεις, επικαλούμενοι, οι δρώντες, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι επεμβάσεις αυτές, στην πλειονότητά τους στερούνται της απαραίτητης νομιμότητας, ενώ ο πραγματικός σκοπός δεν είναι η προστασία των θυμάτων αλλά η ικανοποίηση των συμφερόντων των ισχυρότερων έναντι των αδυνάτων. Ο σεβασμός λοιπόν για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την προστασία τους σημαίνει τον παραγκωνισμό της κρατικής κυριαρχίας.

Η επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο προκάλεσε κύμα συζητήσεων και αντιδράσεων. Οι υποστηρικτές εμμένουν στην νομιμότητα των ενεργειών του ΝΑΤΟ για την προστασία των θυμάτων και βέβαια τη δημιουργία ενός νέου εθιμικού κανόνα, που θεωρεί την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ισοδύναμη με την αρχή της μη επέμβασης. Υπάρχει όμως και η άλλη πλευρά που υποστηρίζει ότι η επέμβαση στο ΝΑΤΟ ήταν παράνομη, όχι μόνο γιατί αντιβαίνει στους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου αλλά και γιατί δεν θα έπρεπε να συσχετιστεί με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Παρόλα αυτά, ο βομβαρδισμός της περιοχής είχε τραγικές συνέπειες για τον λαό αλλά και για την υποδομή της χώρας.

Στο σύνολο παρατηρείται ότι πολλές επιχειρήσεις είχαν ως αποτέλεσμα την παύση συγκρούσεων και την εφαρμογή κάποιας συμφωνίας ειρήνης, με παράλληλη εγκαθίδρυση δημοκρατικών θεσμών, όπως είναι αυτές της Αϊτής και του Ελ Σαλβαδόρ. Σε άλλες περιπτώσεις όμως, όπως είναι αυτή της Βοσνίας, η επέμβαση θεωρήθηκε ατελέσφορη. Οι αποτυχίες αυτές των ΗΕ, παράλληλα με την αύξηση των αναγκών για ειρήνη και προστασία από κατάφωρες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προδίδουν την ανάγκη του διεθνούς συστήματος για αλλαγές.

Πολλοί είναι εκείνοι που επιθυμούν την νομιμοποίηση της ανθρωπιστικής επέμβασης γιατί θεωρούν ότι η κρατική κυριαρχία βοηθάει στην παραβίαση των δικαιωμάτων και παρεμποδίζει την εξασφάλιση βοήθειας. Ίσως η δημιουργία ενός νέου εθιμικού κανόνα να θεωρείται πολύ πρώιμη κίνηση, καθώς δεν θα μπορούσε να στηριχτεί ούτε στη συνεχή διεθνή πρακτική, ούτε και στην ολομελή συναίνεση των κρατών, αλλά δεν θα πρέπει η διεθνής κοινότητα να συμβιβάζεται και να εθελοτυφλεί.

Συνεπώς, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο ότι η επέμβαση στο Κόσοβο αποτελούσε περισσότερο την εξαίρεση στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου παρά την αλλαγή των κανόνων και τη δημιουργία ενός νέου. Το ζητούμενο όμως, δεν είναι να

αναλυθεί η δυνατότητα μονομερούς επέμβασης αλλά η εφαρμογή του δικαιώματος της συλλογικής ασφάλειας[156], σε περιπτώσεις που παραβιάζονται δικαιώματα.

Ένας τρόπος ελέγχου, θα μπορούσε να είναι η επιβολή αυστηρών κριτηρίων για την ανάληψη μια επέμβασης για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Επιπλέον, ο ρόλος του Συμβουλίου Ασφαλείας θα έπρεπε να είναι καθαρά προσδιορισμένος σε τέτοιες περιπτώσεις. Το Συμβούλιο Ασφαλείας είναι ένα πολιτικό όργανο που στηρίζει τη δράση του στο κεφάλαιο VII και αντλεί την εξουσία του από την άσκηση του δικαιώματος βέτο. Δυστυχώς όμως, λειτουργεί στα πλαίσια ενός παιχνιδιού πολιτικής αντιπαλότητας μεταξύ των ισχυρών. Το λυπηρό είναι πως τα ανθρώπινα δικαιώματα και η προστασία τους εμπλέκονται στα παιχνίδια αυτά και γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης, εξευτελίζοντας έτσι την αξία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

---

[156] Στην έκθεση Brahimi σχετικά με τις εξελίξεις στις επεμβάσεις, παρουσιάζονται κάποιες αλλαγές σχετικά με τις πρωτοβουλίες του ΟΗΕ για τις επεμβάσεις, σύμφωνα με τις οποίες θα αποζητείται η πλειοψηφία των κρατών μελών για την ανάθεση τους, στον ΟΗΕ και όχι μονομερώς από τα κράτη. Οι επιχειρήσεις αυτές θα στηρίζονται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Τελαλιάν Μαρία, « Οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις του ΟΗΕ στις σύγχρονες, διεθνείς και εσωτερικές συγκρούσεις- Νεώτερες εξελίξεις στο πεδίο των ειρηνευτικών επιχειρήσεων: Η έκθεση Brahimi", ΤοΣ τεύχος 4/1000.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

UNITED S NATIONS
Security Council
Distr.
GENERAL
S/RES/1244 (1999)
10 June 1999
RESOLUTION 1244 (1999)
Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999

The Security Council,
Bearing in mind the purposes and principles of the Charter of the United Nations, and the primary responsibility of the Security Council for the maintenance of international peace and security,
Recalling its resolutions 1160 (1998) of 31 March 1998, 1199 (1998) of 23 September 1998, 1203 (1998) of 24 October 1998 and 1239 (1999) of 14 May 1999,
Regretting that there has not been full compliance with the requirements of these resolutions,
Determined to resolve the grave humanitarian situation in Kosovo, Federal Republic of Yugoslavia, and to provide for the safe and free return of all refugees and displaced persons to their homes,
Condemning all acts of violence against the Kosovo population as well as all terrorist acts by any party,
Recalling the statement made by the Secretary-General on 9 April 1999, expressing concern at the humanitarian tragedy taking place in Kosovo,
Reaffirming the right of all refugees and displaced persons to return to their homes in safety,
Recalling the jurisdiction and the mandate of the International Tribunal for the Former Yugoslavia,
Welcoming the general principles on a political solution to the Kosovo crisis adopted on 6 May 1999 (S/1999/516, annex 1 to this resolution) and welcoming also the acceptance by the Federal Republic of Yugoslavia of the principles set forth in points 1 to 9 of the paper presented in Belgrade on 99-17289 (E) /...

2 June 1999 (S/1999/649, annex 2 to this resolution), and the Federal Republic of Yugoslavia's agreement to that paper,
Reaffirming the commitment of all Member States to the sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other States of the region, as set out in the Helsinki Final Act and annex 2,
Reaffirming the call in previous resolutions for substantial autonomy and meaningful self-administration for Kosovo,
Determining that the situation in the region continues to constitute a threat to international peace and security,
Determined to ensure the safety and security of international personnel and the implementation by all concerned of their responsibilities under the present resolution, and acting for these purposes under Chapter VII of the Charter of the United Nations,
1. Decides that a political solution to the Kosovo crisis shall be based on the general principles in annex 1 and as further elaborated in the principles

and other required elements in annex 2;
2. Welcomes the acceptance by the Federal Republic of Yugoslavia of the principles and other required elements referred to in paragraph 1 above, and demands the full cooperation of the Federal Republic of Yugoslavia in their rapid implementation;
3. Demands in particular that the Federal Republic of Yugoslavia put an immediate and verifiable end to violence and repression in Kosovo, and begin and complete verifiable phased withdrawal from Kosovo of all military, police and paramilitary forces according to a rapid timetable, with which the deployment of the international security presence in Kosovo will be synchronized;
4. Confirms that after the withdrawal an agreed number of Yugoslav and Serb military and police personnel will be permitted to return to Kosovo to perform the functions in accordance with annex 2;
5. Decides on the deployment in Kosovo, under United Nations auspices, of international civil and security presences, with appropriate equipment and personnel as required, and welcomes the agreement of the Federal Republic of Yugoslavia to such presences;
6. Requests the Secretary-General to appoint, in consultation with the Security Council, a Special Representative to control the implementation of the international civil presence, and further requests the Secretary-General to instruct his Special Representative to coordinate closely with the international security presence to ensure that both presences operate towards the same goals and in a mutually supportive manner;
7. Authorizes Member States and relevant international organizations to establish the international security presence in Kosovo as set out in point 4 of annex 2 with all necessary means to fulfil its responsibilities under paragraph 9 below;
/...

8. Affirms the need for the rapid early deployment of effective international civil and security presences to Kosovo, and demands that the parties cooperate fully in their deployment;
9. Decides that the responsibilities of the international security presence to be deployed and acting in Kosovo will include:
(a) Deterring renewed hostilities, maintaining and where necessary enforcing a ceasefire, and ensuring the withdrawal and preventing the return into Kosovo of Federal and Republic military, police and paramilitary forces, except as provided in point 6 of annex 2;
(b) Demilitarizing the Kosovo Liberation Army (KLA) and other armed Kosovo Albanian groups as required in paragraph 15 below;
(c) Establishing a secure environment in which refugees and displaced persons can return home in safety, the international civil presence can operate, a transitional administration can be established, and humanitarian aid can be delivered;
(d) Ensuring public safety and order until the international civil presence can take responsibility for this task;
(e) Supervising demining until the international civil presence can, as appropriate, take over responsibility for this task;
(f) Supporting, as appropriate, and coordinating closely with the work of the international civil presence;
(g) Conducting border monitoring duties as required;
(h) Ensuring the protection and freedom of movement of itself, the international civil presence, and other international organizations;

10. Authorizes the Secretary-General, with the assistance of relevant international organizations, to establish an international civil presence in Kosovo in order to provide an interim administration for Kosovo under which the people of Kosovo can enjoy substantial autonomy within the Federal Republic of Yugoslavia, and which will provide transitional administration while establishing and overseeing the development of provisional democratic selfgoverning institutions to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants of Kosovo;
11. Decides that the main responsibilities of the international civil presence will include:
(a) Promoting the establishment, pending a final settlement, of substantial autonomy and self-government in Kosovo, taking full account of annex 2 and of the Rambouillet accords (S/1999/648);
(b) Performing basic civilian administrative functions where and as long as required;
/...

(c) Organizing and overseeing the development of provisional institutions for democratic and autonomous self-government pending a political settlement, including the holding of elections;
(d) Transferring, as these institutions are established, its administrative responsibilities while overseeing and supporting the consolidation of Kosovo's local provisional institutions and other peacebuilding activities;
(e) Facilitating a political process designed to determine Kosovo's future status, taking into account the Rambouillet accords (S/1999/648);
(f) In a final stage, overseeing the transfer of authority from Kosovo's provisional institutions to institutions established under a political settlement;
(g) Supporting the reconstruction of key infrastructure and other economic reconstruction;
(h) Supporting, in coordination with international humanitarian organizations, humanitarian and disaster relief aid;
(i) Maintaining civil law and order, including establishing local police forces and meanwhile through the deployment of international police personnel to serve in Kosovo;
(j) Protecting and promoting human rights;
(k) Assuring the safe and unimpeded return of all refugees and displaced persons to their homes in Kosovo;
12. Emphasizes the need for coordinated humanitarian relief operations, and for the Federal Republic of Yugoslavia to allow unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations and to cooperate with such organizations so as to ensure the fast and effective delivery of international aid;
13. Encourages all Member States and international organizations to contribute to economic and social reconstruction as well as to the safe return of refugees and displaced persons, and emphasizes in this context the importance of convening an international donors' conference, particularly for the purposes set out in paragraph 11 (g) above, at the earliest possible date;
14. Demands full cooperation by all concerned, including the international security presence, with the International Tribunal for the Former Yugoslavia;
15. Demands that the KLA and other armed Kosovo Albanian groups end immediately all offensive actions and comply with the requirements for demilitarization as laid down by the head of the international security presence

in consultation with the Special Representative of the Secretary-General;
16. Decides that the prohibitions imposed by paragraph 8 of resolution 1160 (1998) shall not apply to arms and related materiel for the use of the international civil and security presences;
/...

17. Welcomes the work in hand in the European Union and other international organizations to develop a comprehensive approach to the economic development and stabilization of the region affected by the Kosovo crisis, including the implementation of a Stability Pact for South Eastern Europe with broad international participation in order to further the promotion of democracy, economic prosperity, stability and regional cooperation;
18. Demands that all States in the region cooperate fully in the implementation of all aspects of this resolution;
19. Decides that the international civil and security presences are established for an initial period of 12 months, to continue thereafter unless the Security Council decides otherwise;
20. Requests the Secretary-General to report to the Council at regular intervals on the implementation of this resolution, including reports from the leaderships of the international civil and security presences, the first reports to be submitted within 30 days of the adoption of this resolution;
21. Decides to remain actively seized of the matter.

Annex 1

Statement by the Chairman on the conclusion of the meeting of the G-8 Foreign Ministers held at the Petersberg Centre on 6 May 1999

The G-8 Foreign Ministers adopted the following general principles on the political solution to the Kosovo crisis:
- Immediate and verifiable end of violence and repression in Kosovo;
- Withdrawal from Kosovo of military, police and paramilitary forces;
- Deployment in Kosovo of effective international civil and security presences, endorsed and adopted by the United Nations, capable of guaranteeing the achievement of the common objectives;
- Establishment of an interim administration for Kosovo to be decided by the Security Council of the United Nations to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants in Kosovo;
- The safe and free return of all refugees and displaced persons and unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations;
- A political process towards the establishment of an interim political framework agreement providing for a substantial self-government for Kosovo, taking full account of the Rambouillet accords and the principles of sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other countries of the region, and the demilitarization of the KLA;
/...

- Comprehensive approach to the economic development and stabilization of the crisis region.

Annex 2

Agreement should be reached on the following principles to move towards a resolution of the Kosovo crisis:

1. An immediate and verifiable end of violence and repression in Kosovo.
2. Verifiable withdrawal from Kosovo of all military, police and paramilitary forces according to a rapid timetable.
3. Deployment in Kosovo under United Nations auspices of effective international civil and security presences, acting as may be decided under Chapter VII of the Charter, capable of guaranteeing the achievement of common objectives.
4. The international security presence with substantial North Atlantic Treaty Organization participation must be deployed under unified command and control and authorized to establish a safe environment for all people in Kosovo and to facilitate the safe return to their homes of all displaced persons and refugees.
5. Establishment of an interim administration for Kosovo as a part of the international civil presence under which the people of Kosovo can enjoy substantial autonomy within the Federal Republic of Yugoslavia, to be decided by the Security Council of the United Nations. The interim administration to provide transitional administration while establishing and overseeing the development of provisional democratic self-governing institutions to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants in Kosovo.
6. After withdrawal, an agreed number of Yugoslav and Serbian personnel will be permitted to return to perform the following functions:
- Liaison with the international civil mission and the international security presence;
- Marking/clearing minefields;
- Maintaining a presence at Serb patrimonial sites;
- Maintaining a presence at key border crossings.
7. Safe and free return of all refugees and displaced persons under the supervision of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees and unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations.
8. A political process towards the establishment of an interim political framework agreement providing for substantial self-government for Kosovo, taking full account of the Rambouillet accords and the principles of sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other
/...

countries of the region, and the demilitarization of UCK. Negotiations between the parties for a settlement should not delay or disrupt the establishment of democratic self-governing institutions.
9. A comprehensive approach to the economic development and stabilization of the crisis region. This will include the implementation of a stability pact for South-Eastern Europe with broad international participation in order to further promotion of democracy, economic prosperity, stability and regional cooperation.
10. Suspension of military activity will require acceptance of the principles set forth above in addition to agreement to other, previously identified, required elements, which are specified in the footnote below.1 A military-technical agreement will then be rapidly concluded that would, among other things, specify additional modalities, including the roles and functions of Yugoslav/Serb personnel in Kosovo:
Withdrawal
- Procedures for withdrawals, including the phased, detailed schedule and delineation of a buffer area in Serbia beyond which forces will be withdrawn;

Returning personnel
- Equipment associated with returning personnel;
- Terms of reference for their functional responsibilities;
- Timetable for their return;
- Delineation of their geographical areas of operation;
- Rules governing their relationship to the international security presence and the international civil mission.

Notes

1 Other required elements:
- A rapid and precise timetable for withdrawals, meaning, e.g., seven days to complete withdrawal and air defence weapons withdrawn outside a 25 kilometre mutual safety zone within 48 hours;
- Return of personnel for the four functions specified above will be under the supervision of the international security presence and will be limited to a small agreed number (hundreds, not thousands);

/...

- Suspension of military activity will occur after the beginning of verifiable withdrawals;
- The discussion and achievement of a military-technical agreement shall not extend the previously determined time for completion of withdrawals.

TANJUG/INFOBAR

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ (ΒΙΒΛΙΑ- ΑΡΘΡΑ)

- Άγγελος Σπ. Γιόκαρης, «Η διεθνής πολιτική παρουσία στο Κοσσυφοπέδιο: διεθνής ανθρωπιστική συνδρομή υπό διεθνή έλεγχο, εντολή διαχείρισης ή υποκατάσταση στοιχείων κυριαρχίας;», Το Σύνταγμα , Διμηνιαία Επιθεώρηση Συνταγματικής Θεωρίας και Πράξης, **http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/afieromata/item.php?id=396**

- Βερεμής Θάνος, «Κοσσυφοπέδιο, Η μακρόσυρτη κρίση», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2000

- Noam Chomsky, «Ο Νέος στρατιωτικός ανθρωπισμός: Μαθήματα από το Κοσσυφοπέδιο», μετάφραση Αθηνά Δημητριάδου, Αθήνα, 2001

- Χαρβαλιάς Γιώργος, «Αλβανία: Εξωτερική πολιτική και άμυνα», στο έργο «Η αμυντική πολιτική των Βαλκανικών κρατών», Εκδόσεις Παπαζήση 1991, σελ.

- Χαρβαλιάς Γιώργος, «Κοσσυφοπέδιο: Συνταγή για ανάφλεξη στα Βαλκάνια»,

- Ευάγγελος Κωφός, «Το Κοσσυφοπέδιο και η Αλβανική Ολοκλήρωση, Το άχθος του χθες- το άγχος του αύριο», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998

- Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Επιβάλλοντας την Ειρήνη- Η νομιμότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων στα όρια του ανθρωπισμού», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001

- Στέλιος Περράκης, «Κόσοβο- ανατρέποντας τη διεθνή δικαιοταξία : αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21^{ο} αιώνα», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2008

- Λ.- Α. Σισιλιάνου , «Η στρατιωτική δύναμη στο Κοσσυφοπέδιο», Το Σύνταγμα , Διμηνιαία Επιθεώρηση Συνταγματικής Θεωρίας και Πράξης, **http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/afieromata/item**.

- Α. Σκορδά, «Η χρήση βίας από το ΝΑΤΟ κατά της Γιουγκοσλαβίας: Ελληνική Εξωτερική πολιτική και διεθνής νομιμότητα στην ζώνη του λυκόφωτος», τοΣ τεύχος 4/2001.

- Edward A. Tiryakian, «Η εμπλοκή τρίτων στην εθνική σύγκρουση: η περίπτωση του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο» στο συλλογικό έργο: Γεώργιος Α. Κουβερτάρης- Βίκτωρ Ν. Ρουδομέτωφ, Κλεομένης Σ. Κουτσούκης- Ανδρέας Γ. Κουβερτάρης (συνεκδότες), Πέτρος Π. Σιούσιουρας (επιμελητής), «Τα Νέα

Βαλκάνια- Από την Κρατική Αποσύνθεση στην Προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης- Ζητήματα γεωπολιτικής και γεωστρατιγικής», Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα 2006

- Θάνος Βερέμης- Αριστοτέλης Τζιαμπίρης, «Συνέπειες του πολέμου στο Κόσοβο» στο συλλογικό έργο Φ. Ντόκος- Φ. Πιέρρος Επιμέλεια, «Τα Βαλκάνια- Μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου», Ελιαμεπ, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2000, σελίδα 23-4. Επίσης βλ. Θάνος Βερέμης, «Βαλκάνια- από τον 19^{ο} εως τον 21^{ο} αιώνα, Δόμηση και αποδόμηση κρατών», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2004

- Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης- Βιβή Δ. Κεφαλά, «Κόσοβο: Η εικόνα του πολέμου- Όψεις σύγχρονου μιλιταριστικού ανθρωπισμού.», εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2001

- Ρουμελιώτης, «Η Πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Σταθερότητα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη», στο συλλογικό έργο Α. Φακιόλας, «Βαλκανικός Περίγυρος», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, Αθήνα 1999

- Χρήστος Ν. Σατλάνης, «Θεμελιώδεις Έννοιες και Διαστάσεις της Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης, Μια εισαγωγή στο Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο», Εκδόσεις Αντ. Ν Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2005

- Κ. Χορτάτου, «Τα Ηνωμένα Έθνη και οι Διεθνείς Μηχανισμοί Εφαρμογής του Προγράμματος Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Αθήνα 2004

- Εμ. Ρούκουνα, «Διεθνές Δίκαιο ΙΙΙ», 1983

- Τελαλιάν Μαρία, « Οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις του ΟΗΕ στις σύγχρονες, διεθνείς και εσωτερικές συγκρούσεις- Από την ανθρωπιστική βοήθεια στην ανθρωπιστική παρέμβαση" ΤοΣ τεύχος 4/1000.

- Κωνσταντίνος Μορτόπουλο, «Εισαγωγικές σκέψεις στη Θεωρητική Θεμελίωση των Ειρηνευτικών Αποστολών», περιοδικό Intellectum.

- Δημήτρης Ι. Λιακόπουλος, «Το Δίκαιο στην Ανθρωπιστική Επέμβαση», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001

- Στέλιος Περράκης, «Κόσοβο- ανατρέποντας τη διεθνή δικαιοταξία : αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21^{ο} αιώνα», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2008

- Α. Μπρεδήμα, «Μετά την κρίση του Κοσσυφοπεδίου τι; Μια de lege ferenda προσέγγιση της ανθρωπιστικής επέμβασης- Η ανθρωπιστική επέμβαση στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών», ΤοΣ 4/2001

- Πεσμαζόγλου Στέφανος, «Η Διττή Ύβρις- Επιτήρηση και Τιμωρία», Εκδ. Πατάκη, 2000,

- Ομάδα 21 Μακεδονίας- Θράκης, Βενιαμίν Καρακωστάνογλου, «Κοσσυφοπέδιο: οι Αιτίες της Κρίσης και οι Ευθύνες για τον Πόλεμο» από το συνολικό έργο: «Κοσσυφοπέδιο και Παγκοσμιοποίηση», Εκδόσεις Μαλλιαρής παιδεία, 2001

- Λένα Διβάνη, «Το Χρονικό ενός προαναγγελθέντος θανάτου», Το Σ, τεύχος 4/2001

ΞΕΝΗ (ΒΙΒΛΙΑ- ΑΡΘΡΑ)

- A. Logoressi, «The Albanians, Europe's forgotten survivors, London», 1977.

- «The Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia», ORBIS, 1981, Crosscultural Communications, Merrick, New York, 1976, σελ. 127.

- Aristotle Tziampiris, «Kosovo's Endgame, Sovereignty and Stability in the Western Balkans», Εκδόσεις Defence Analyses Institute(IAA) 2006, σελ. 37.

- Suzan L. Woodward, «Balkan Tragedy, Chaos and Dissolution after the Cold War», Washington D.C., The Brookings Institution, 1995, σελ. 4-5, 61.

- Howard Adelman, "Humanitarian Intervention: The case of Kurds", International Journal of refugee law 1992, Oxford University Press.

- New York Times, "Attack by Alliance First in Its History On Sovereign Land : NATO Missiles Open Air War Against Yugoslavia" By Joseph FitchettPublished: Thursday, March 25, 1999.

- Kritsiotis, "The Kosovo Crisis and NATO 's Application of Armed Force Against the Federal Republic of Yugoslavia", CLQ 330, 347, 2000.

- Tony Blair, "Doctrine of the International Community", Chicago Economic Club, 22 Απριλίου 1999.

- Bierman, "The Stability Pact for South Eastern Europe/ Potential, Problems and Perspectives", Center for European Integration Studies, Discussion paper C56, 1999.

- C. Antonopoulos, "The Unilateral Use of Force by States After the End of Cold War", Journal of Armed Conflict Law, 1999, σελίδα 120.

- Bruno Simma, “The Charter of the United Nations” In collaboration with Hermann Mosler, Albrecht Randelzhofer, Christian Tomuschat, and Rudiger Wolfrum, σελ. 630-5.

- E. Gordon, “Article 2(4), in Historical Context”, Yale Journal of International Law 1985, σελ. 271.

- Rosenstock, “The Declaration on the Principles of International Law Concerning Friendly Relations", 65 AJIL 1971, σελ. 713.

- Watson, “Autointerpretation, competence and the continuing validity of article 2(7) of the UN Charter, 1977 AJIL, σελ. 60-82.

- Richard Viven, A History in Fragments : «Europe in the twentieth Century», p. 213.

- Marios Evriviadis, “The legal dimensions of the Cyprus Conflict”, 1976, σελ. 240-242.

- Israel Yearbook on Human rights 1976, τόμος 6, σελ. 314-318.

- D.J. Harris, “Cases and Materials on International Law”, σελ. 889.

- Simon Steve: “The contemporary legality of unilateral humanitarian intervention”, W. Int LIJ 1993-1994, 117-8.

- Teson, “Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Modality”, New York 1988.

- Fielding , “Taking the next step in the development of new human rights: the emerging right of humanitarian assistance to restore democracy”, Duke Journal of International and Comparative Law, 1995, p. 329

- Ebersole Jon «The Mohonk Criteria for humanitarian assistance in complex emergencies». (Task Force on Ethical and Legal Issues in Humanitarian Assistance).

- Anthony D’amato, “Nicaragua and International Law : The Academic and the Real”, AJIL 1985, σελ. 660-. Για την αντίθετη άποψη βλ. C. Antonopoulos, “The Unilateral use of force by States in International Law”,εκδ. Σάκκουλα 1997, σελ. 450-470.

- Brownlie, “Kosovo Crisis Inquiry: Further Memorandum on the International Law Aspects”, Cambridge University Press, σελ. 905-910.

- Europa press release , «Συμπεράσματα Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Κολωνίας», παράρτημα III, έκθεση της προεδρίας σχετικά με την ενίσχυση της Κοινής Ευρωπαϊκής Ασφάλειας και Άμυνας.

- Keesing's 1999, σελ. 43008-9.
- Europa press release, «Συμπεράσματα Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999».

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- **www.ysun-greece.org** :Χάρτης Ηνωμένων Εθνών
- Cour International de Justice, "Affaire du detroit de Corfou, Arret du 9 Avril 1949".
- www.worldtradelaw.net/misc/viennaconvention.pdf
- **www.undemocracy.com/S-1999-649.pdf**, http://**www.unece.org/seci/** , **www.europa.eu**: Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με το Κοσσυφοπέδιο
- http://www.un.org/peace/kosovo/99648_1.pdf.
- http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/europe_southeastern/balkans/BsH.html
- www. Nato.int/docu/pr/1999/p99-040e.htm. NATO press release 1999, 23 March
- **www.icj-cij.org** :Nicaragua
- **www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm**: Defense Capabilities Initiative

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ